

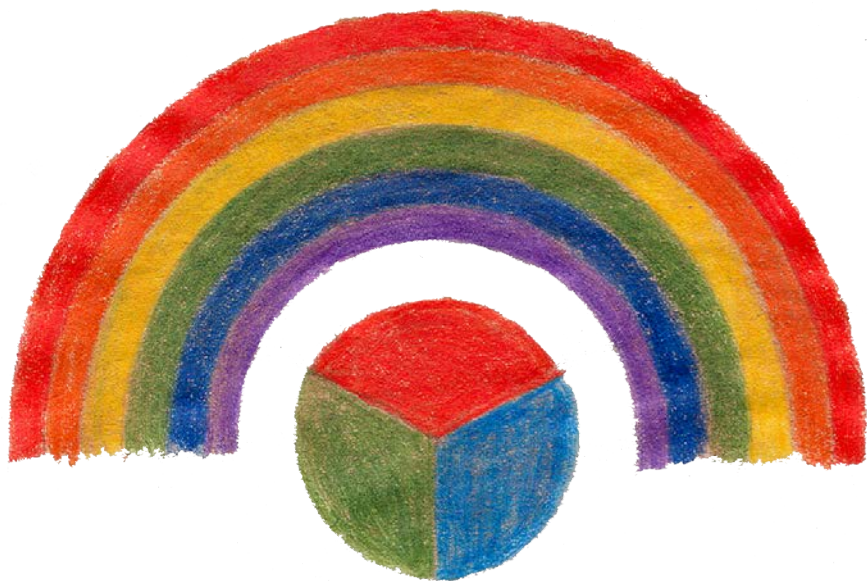
NÁVRAT K ZÁKLADŮM
PO STOPÁCH PODVĚDOMÍ A NEVĚDOMÍ

Vlastimil Vráblík

NÁVRAT K ZÁKLADŮM

Po stopách podvědomí a nevědomí

PhDr. Vlastimil Vráblík

Edice pro podporu poznání v oblasti humánních věd

Dokončeno 2007 – Copyright 2012

Všechna práva vyhrazena

EDICE PRO PODPORU POZNÁNÍ V OBLASTI HUMÁNNÍCH VĚD
1. řada

Vlastimil Vráblík
NÁVRAT K ZÁKLADŮM
Po stopách podvědomí a nevědomí

www.patriksilvestr.cz

Vydal ELTISK, vydavatelství a nakladatelství
Mariánské náměstí 63, 688 01 Uherský Brod
www.eltisk.cz
vydavatelstvi@eltisk.cz

Sazba a tisk ELTISK s.r.o. Uherský Brod

Ilustrace a úprava obalu, ilustrace úvodní stránky Andrea Dudková

Vydáno v roce 2015
Vydání druhé

Všechna práva vyhrazena. Tato kniha a ani její části nesmí být rozmnožována tiskem, fotokopíemi, počítačovými datovými soubory, ani jiným způsobem bez předchozího svolení autora.

ISBN 978-80-904705-2-1

OBSAH

Úvod	5
Kapitola I	7
A Jistota a samostatnost žáků při výuce	7
B Řešení nepozornosti a rušení žáků	9
C Vstup do psychoanalýzy	9
D První stopy podvědomí	11
E Ochrana pocitu sebehodnoty a jeho posilování	13
F Nahlédnutí do činnosti nevědomí	14
G Rozdíl mezi primárním a sekundárním symbolem	17
H Definice duševních chorob a onemocnění	18
I Nevědomí jako rodiště zločinu	20
J Výkřik učitele jako symbolický projev nevědomí	20
K Vznik duševního onemocnění	21
Kapitola II Pohled zpět na kapitolu I	23
Kapitola III Hlubší pohled do obsahu kapitoly I	28
Kapitola IV Geneze neboli vznik snu	33
Kapitola V Rozlišení mezi hloubkovou a povrchovou halucinací ...	42
Kapitola VI Setkání s transcendentálním světem nebo pouhá halucinace a hysterie?	45
Kapitola VII Symboly, jejich význam a síla u schizofrenních onemocnění	47
Kapitola VIII Symbolická analýza poruch psychosomatického a neurotického charakteru	54
Kapitola IX Náznaky forem terapie	62

Kapitola X	Nahlédnutí do podstaty povahy strachu a obrany proti němu.....	67
Kapitola XI	Formy vnitřního odstupu.....	72
Kapitola XII	Stopy nevědomí ve veřejném životě.....	77
Kapitola XIII	Psychoanalýza druhé světové války.....	84
Kapitola XIV	Psychoanalýza kreativního procesu v literatuře.....	94
Kapitola XV	Teorie schizofrenie.....	103
Kapitola XVI	Projevy podvědomí v běžném jednání člověka.....	113
Kapitola XVII	Tři zásadní chyby pedagogické praxe: předsazení pedagogiky před předmět – odebrání jistoty – odepírání samostatnosti.....	116
Kapitola XVIII	Vztah jako základní aspekt života.....	120
Závěr	124
Literatura	125
Popisy k jednotlivým titulům edice.....		127

Úvod

Tato kniha se obrací na širokou veřejnost a to všeobecně jak na laiky ze všech oblastí života, tak i na odborné kruhy z pedagogiky, teologie, sociologie, literární vědy, historie, práva, odborné kruhy lékařství, psychologie, psychoanalýzy, psychoterapie a psychiatrie.

Zvolil jsem pro tuto práci titul „Návrat k základům“ a podtitul „Po stopách podvědomí a nevědomí“. Spojíme-li titul s podtitulem, vytvoříme most a sjednotíme oba názvy v následující výpovědi: „Návrat k základům po stopách podvědomí a nevědomí“. Vyjádřeno jinými slovy – tyto stopy vedou k významným poznatkům. Po těchto stopách chci čtenáře doprovázet ve formě vyprávění. Doufám, že obsah jednotlivých kapitol uspokojí každého čtenáře se zájmem o hlubší porozumění člověka a jeho života a že bude přínosem i pro vážné poslání vědy.

První kapitola je úvodem do celé problematiky. Doporučuji číst chronologicky.

Knihla zahrnuje záměrně řadu oblastí, což má zjevit, že princip psychoanalytických zákonitostí je všude naprosto stejný. Z pedagogiky – jde spíše o syntézu pedagogiky a psychologie – vstupujeme přes podvědomí do nevědomí, pokusíme se porozumět jejich funkci, povšimneme si i duševních poruch a onemocnění, poněvadž, abychom člověka dokázali pochopit, musíme se seznámit i s jeho utrpením. Poté vystoupíme z hlubin nevědomí přes podvědomí na povrch a vrátíme se v posledních dvou kapitolách do oblasti pedagogiky. Základním pojmem této práce je vztah, od něhož se všechno odvozuje.

Psychoanalýza je hlubinnou psychologií. Snažím se místy naznačit hranici mezi psychologií „povrchovou“ a hlubinnou. Rovněž na několika místech označuji hranici mezi psychoanalýzou a teologií. Křesťanství je neodlučitelnou součástí kultury, umění a života člověka a je také neoddělitelné od psychoanalýzy, pokud tuto děláme v širokém rámci. Chceme-li člověka lépe pochopit, musíme pojmut do zorného pole i náboženství a ne ho v tom smyslu znehodnotit, že zpochybňujeme v rámci psychoanalýzy víru a existenci Boha. Samotná definice vědy to nepřipouští, protože můžeme tvrdit jenom to, co se dá vědecky dokázat nebo vyvrátit. Samotná existence Boha je tedy psychoanalýzou nedotknutelná. Tento imperativ přijímám i v tomto díle.

V patnácté kapitole se pokouším o teorii schizofrenního onemocnění, kde se v této souvislosti dotýkám obsahu katolické víry a jejího pozitivního vlivu na duševní zdraví, což odvozuji jako poznatek od lékařské zkušenosti C. G. Junga.

Protože jsem od roku 1968 žil v Západním Německu, zdržoval se často po delší dobu v anglicky mluvících zemích, odráží se to v obsahu této knihy, v níž jsem shrnul psychoanalytické osobní zkušenosti, především z pozorování jak v privátním životě, tak i v médiích za několik desítek let. Česká republika tím nebyla ochuzena. Používám některé příklady ze školního prostředí, které není vzhledem k vlastní návštěvě školy žádnému čtenáři cizí. Jedná se zde rovněž i o symbolickou úlohu školního prostředí, které podporuje proces poznání světa, jenž nás obklopuje. Ze školního prostředí se budeme ještě v první kapitole postupně a přechodně vzdalovat do některých částí života mimo školu, a v dalších kapitolách se odebereme jako pozorovatelé do nejrůznějších oblastí lidského života. Tyto poznatky je však možné přenést i do jiných oblastí celého spektra profesionálního a soukromého dění. Psychoanalýza nás vlastně doprovází všude. Často je užitečné si tuto skutečnost uvědomit.

Obsah je sice pestrý, ale není příliš rozsáhlý.

Analyzuji příklady, což zpřístupňuje porozumění celé zde prezentované oblasti. V čem se můj pohled na člověka odlišuje od dosavadních psychoanalytických snah a teorií, zjeví samotná četba.

Zvolil jsem pro úvodní stránku symbolický vstup do tohoto díla. Trojúhelníky v kruhu symbolizují dle mé sekundární interpretace jednotlivé složky duše člověka: modrá zastupuje vědomí, zelená podvědomí a červená nevědomí jako barva aktivity konkrétně v tomto díle. Nevědomí zde tedy hraje hlavní úlohu. Při sloučení těchto tří základních barev vzniká barva bílá, která vyjadřuje jednotu lidské duše. Duha je primárním pozitivním symbolem nevědomí dobré budoucnosti člověka, kterou tímto symbolickým aktem přeji jak čtenáři tohoto díla, tak i všeobecně člověku, jemuž by z obsahu této práce mohlo vyplynout i nějaké dobro.

Kapitola I

A

Jistota a samostatnost žáků při výuce

Vodítkem této psychoanalytické práce je snaha hledání pravdy v oblasti, která v sobě skrývá stále ještě jistá tajemství. Psychologie a psychoanalýza je neodlučitelnou součástí lingvistiky, pedagogiky a literární vědy. Psychoanalýza má společného jmenovatele ve všech oblastech lidského života, takže se můžeme dívat stejnými psychoanalytickými brýlemi jak na literární dílo, tak i na zdravého člověka anebo na pacienta s duševními poruchami nebo onemocněními. Tato práce nám to zjeví. Následují tedy první stopy podvědomí:

Začnu však úplně jinde než se dá všeobecně očekávat: Kdysi jsem dostal za úkol naučit šestileté děvče jezdit na kole. Kolo bylo zbrusu nové a předpoklady u nastávající cyklistky pro dosažení učebního cíle byly splněny na více než sto procent. Jezdit na kole mělo pro ni obrovský smysl, její zájem a chtění byly překonány nadšením. Dal jsem se jako instruktor, stržen nedočkavostí „cyklistky“, bez otálení, přemýšlení nebo strategické přípravy, ihned do práce. Prioritu v této mé akci měla bezpečnost cyklistky učednice. Tato nasedla hbitě na kolo, které jsem držel, při jejím rozjetí jsem se rozběhl a pokračoval v doprovodu, nepouštěje se kola, abych pomohl cyklistce držet rovnováhu a uchránil ji před pádem. Po týdnu neúspěšného běhání mě rozbolelo rameno a paže, protože se cyklistka na mě s růstem času výuky stále víc a více nakláněla a přenášela tím na mou ochrannou ruku svoji váhu a tím subjektivně sebe. Cyklistka učednice se podvědomě přizpůsobila mé strategii, to je ochraně a ne výuce.

Člověk hledá vždy jistotu, jakmile ji ztratí, přitom se okamžitě hlásí ke slovu strach, který dává podnět k hledání a získání jistoty. Toto se děje podvědomě. Podvědomí ovlivňuje často při své autonomii naše jednání. Šetříme-li například místem na tabuli, tak vynecháme některé slovo, aniž bychom si to uvědomili. Současnou samostatnou činnost obou psychických složek, to je vědomí a podvědomí, nacházíme při psaní v anglickém jazyce. Zatímco vědomím prochází fonetická podoba slov, např. „čee“ = židle, nebo „njů“ = věděl (obsahuje vlastně všechny osoby), píšeme au-

tomaticky, to je řízením podvědomí, chair a knew. Mezi vědomím a podvědomím dochází k součinnosti v příslušném zaměření. Tato součinnost by neměla být narušována, což se bohužel děje ve vyučování občasnou nepozorností a vyrušováním některých žáků. Tohoto problému se o něco později ještě dotknu.

Po tomto odbočení se vrátíme zpět k jízdnímu kolu a naší cyklistce. Když jsem začal pociťovat bolesti v rameni a v paži, rozhodl jsem se pozměnit strategii výuky, i když jsem zcela nevyčerpal její rezervy. Podle úsudku případného neutrálního pozorovatele se smyslem pro humor jsem totiž byl schopný běhat nejen rychleji, ale i lépe, a to neomezeně dlouho až do vymknutí alespoň jedné nohy.

Uvědomil jsem si včas, že je třeba hledat řešení mezi cyklistkou učednicí a kolem. Snížil jsem tedy sedadlo na maximum tak, aby cyklistka dostala špičkami obou nohou současně citelně až na zem. Nastavil jsem jeden pedál tak, aby se mohla samostatně rozjet, přičemž jsem ji chvíli přidržel. Za mého doprovodu bez držení jela sama, jenom při zastavování jsem naposled dbal na její bezpečnost. Od tohoto okamžiku uměla jezdit. Její rychlé šlapání jako o závod sdělovalo velkou radost z toho, čemu se naučila.

Učebního cíle jsem dosáhl až poté, když jsem jí dotekem země zprostředkoval jistotu a tím odstoupil samostatnost, kterou jsem jí původně odepíral. Jistota je psychologickou konstantou, která ovlivňuje pozitivně jak motorické, tak i rozumové učební pochody a posiluje kontakt k učební látce.

I při výuce každého předmětu je třeba dát žákům jistotu a samostatnost. Vycházíme tedy z jistoty tím, že začneme první krok na bezpečné půdě, to je v místě látky, která je žákům známá. Tento poznatek o známé látce není nový. Sdílel nám jej už J. A. Komenský. Pod úhlem jistoty a samostatnosti můžeme jednat s určitým přizpůsobením téměř vždy. Přitom hledáme cestu učebního procesu společně s žáky pomocí otázek a nebo i občasně nápovědy.

Nalezená nebo ukázaná cesta posiluje jistotu a vede opřena o předcházející známý poznatek k samostatnosti.

Ukázání cesty od výchozího bodu a vytyčení cíle vytváří orientaci, jež posiluje jistotu a samostatnost.

Žáky je třeba seznámit předem s výsledkem nebo cílem učebního úseku, u cizích jazyků s výslednou gramatickou strukturou, v matematice a technice s příslušným obrazcem. Zachytíme-li učení a cvičení jako cílový proces, dojde ke spojení analytického myšlení s myšlením syntetickým, neboť analýza vede k poznání a syntéza k cíli, to jest k výsledku. Při této dynamické metodě získávají žáci například náhled do kauzality jazyka a prohloubí si tím celkové porozumění jeho funkcí a sdělování. Mimoto překonají při učení bodové soustředění a látku si lépe zapamatují. Toto platí i pro všechny jiné předměty. Moje malá cyklistka svůj učební cíl znala. I rodiče by měli zohlednit při učení svých dětí aspekt jistoty a samostatnosti.

Všechno vyžaduje, aby žáci měli kontakt s učební látkou, ať již pasivně při vnímání nového učiva nebo aktivně při produktivních aktivitách různého druhu.

B

Řešení nepozornosti a rušení žáků

Tak jak se snažíme při výuce dávat žákům jistotu, je třeba ji nepozorným žákům ve vyučování během jejich nedovolených aktivit odebrat. I zde je možné se ubírat po stopách podvědomí a nevědomí. Podrobněji se tím budu zabývat v mé především psychologicko-pedagogicky zaměřené knižní práci.

K předcházejícímu zjištění, které je klíčové v této kapitole, bych chtěl připojit zjištění neméně důležité a sice: **Všechno je vztah**. Abych tímto prohlášením nevyzradil veřejné tajemství, tak si podstatu vztahu uvědomíme v jeho širším a hlubším dosahu než to od nás vyžaduje pouze povrchní pohled na život.

C

Vstup do psychoanalýzy

V pokračování se zaměříme na psychoanalýzu, která souvisí buď přímo nebo nepřímo i s prací učitele a řadou jiných profesí. Jako vstup do následující oblasti jsem zvolil metodu, která „pedagogicky“ zpřístupní celou zde prezentovanou psychoanalýzu a nebo alespoň potvrdí její hodnověrnost a posílí obsah této práce.

Soustředte se, prosím, asi deset vteřin na čtyři tečky, které se nachází uprostřed elipsovitého tvaru. Pak pohlédněte na stěnu nebo na strop, nemusí být bílá, ale alespoň světlá.

Tento obraz, který podvědomí vytvořilo a promítlo na zeď, vznikl na bázi hypnózy. Pokud se díváme na konkrétní obraz technikou hypnózy, tak podvědomí jej zpracuje jako obraz a na zeď přenese pouze rám. Podvědomí tak nemá svobodu a prostor k samostatné tvorbě. Podvědomí požívá autonomie a je pozitivně zaměřené, to jest konstruktivně, k cíli. Vjemy zvenčí probíhají zrakovým aparátem přes sítnici a zrakový nerv do zrakového centra v mozku. Při subjektivně vytvořeném obrazu dochází rovněž k přenesení na zrakový aparát. Při experimentování s vnitřními obrazy pocítíme při intenzivnější aktivitě tlak na oči, čímž je vnitřní obraz přenesen do zrakového smyslu a promítnut navenek. Může se však stát, že tento obraz není přenesen na zeď, ale zůstane viset v prostoru mezi zdí a námi.

Tento obraz vyvstane v našem vědomí i při zavřených očích, jeho standardní podoba znázorňující Krista však prochází přeměnami, obličej se mění. Samozřejmě, že černobílý kontrast zde hraje jistou úlohu. Dochází k přeměně negativu jako při vyvolávání fotek starou technikou do pozitivu, kde se mění černá barva v bílou a opačně. Tento kontrast je vlastně hybnou silou celého procesu.

Hypnóza není samozřejmě věcí silné vůle, nýbrž velmi jednoduché techniky. Je třeba se dostat s příslušnou sugescí do podvědomí, přitom obejít vědomí, které odpoutáme tím, že necháme subjekt soustředit se do jistého bodu a udělujeme mu sugesci, které po přijetí okamžitě přecházejí v auto-sugesci a tím se realizují.

Kdysi dávno jsem v jednom socialistickém příspěvku k hypnóze četl, že v Sovětském svazu provádějí hypnózu i ženy. Tento „expert“, který podstatě hypnózy třeba správně rozuměl, si vzpomněl na svou socialistickou povinnost, při každé vhodné příležitosti povýšit Sovětský svaz. Samozřejmě, že hypnotizovat dokáží i ženy na celém světě. Dokáží to i studenti třeba v žertu, subjekt to však musí brát vážně. Za mých studentských let jsem v italských Alpách plnil během půlnoční mše funkci lektora. Bylo to v Jižních Tyrolách v německojazyčné oblasti Itálie. Vedle mne stál před oltářem malý ministrant, který usínal vestoje. Abych ho probral, tak jsem se ho dotknul a pošeptal mu do ucha: „Tam nahoře na tom sloupě stojí malý živý andělíček.“ Ministrant vykulil po chvíli zvědavě oči a spatřil malého živého andělíčka, i když byla podesta úplně prázdná. Po mši po příchodu do sakristie to okamžitě hlásil kostelníkovi, který andělíčka podle rozpětí rukou ministranta pohotově změřil. Měl 33,5 centimetru. Zvážit se mu ho však nepodařilo, nad čímž ve svém nadšení vyjádřil hluboké politování. Přesto se však zpráva o tomto malém živém andělíčkovi roznesla po celé farnosti. Pan farář choval naději, že se jeho farnost stane významným poutním místem, kde se obrátí celá italská mafie. Já jsem se až do této chvíle k mému pozvání onoho vzácného nebeského hosta nikdy nepřiznal. Už uplynulo pár desítek let, takže je to „promlčené“.

D

První stopy podvědomí

Nyní bych chtěl uvést příklady ze školní praxe, které svědčí o autonomii podvědomí, což je vlastně známou věcí. Jednou jsem vyzval jednoho nezbudného středoškoláka po dvou marných upozorněních, aby si vzal učebnici a šel si stoupnout dopředu. Žák se ihned postavil a spontánně pronesl: „Ano šéfe!“ – „Tak a teď si doma za toho šéfa přeložíš těchto pět vět do češtiny,“ reagoval jsem na to já. Pak jsem si ale uvědomil, že tento žák za toho šéfa nebyl v nejmenším zodpovědný. Zrodil se totiž na základě situace

v jeho podvědomí a byl spontánně vysloven, rychleji než byl zaregistrován ve vědomí. Můj trest jsem ihned anuloval. Učitelé by se měli stavět k některým výroky žáků neutrálně, protože se za nimi neskrývá zlý záměr, jsou nevinnými produkty, které se zrodí v podvědomí po jeho zhodnocení dané aktuální situace. Na druhé straně je třeba ovšem také podotknout, že postoj podvědomí je výslednou součástí předcházející výchovy a organizace osobnosti. Určité korektury v podvědomí jsou proto někdy nezbytné.

Vzpomínám si na jeden případ z nedělní mše v jednom katolickém kostele v zahraničí. Pan farář se ptal po Popeleční středě dětí, co máme v postní době dělat. Přihlásilo se asi pětileté děvče s odpovědí: „Držet dietu“. Celý kostel se rozesmál. Podvědomí můžeme přirovnat k malému dítěti, které v nás přebývá. Kdyby ta dieta místo postění vnikla z podvědomí do vědomí dospělého člověka se smyslem pro humor, tak by jej po vědomém posouzení humoristicky naladila, což by dal při vyslovení zřejmě najevo. Malé děvče se stalo obětí komiky. Komika i humor vychází podle mého ponětí z podvědomí a nevědomí a dostávají se do rozporu s úsudkem rozumu, který sídlí ve vědomí. Jedná se o jistý dialog mezi těmito psychickými složkami, podvědomím, nevědomím a vědomím.

Chtěl bych na tomto místě uvést ještě jeden příklad z mé školní praxe. Když jsem varoval jednoho žáka, který zapnul „walkmana“ během vyučování naplno, tak jsem ho důrazně napomenul, že bude-li se to opakovat, tak mu jej zabavím a předám třídnímu, kde si jej bude moci vyzvednout. Na to mi jeden žák namítnul, že bych mu jej musel vrátit na konci vyučovací hodiny, protože by mě jinak mohli jeho rodiče žalovat za krádež. Zde vidíme na první pohled, že se u tohoto „žákona“ jedná o produkt podvědomí, který nebyl podroben vědomému rozumovému posouzení. Tento „zákon“ je výrazem negativního vztahu mezi žákem a učitelem. Prosadilo se zde podvědomí vůči vědomí, neboli cit vůči rozumu. Zabavení a krádež jsou dvě rozličné kategorie a nemají nic společného. Popis jejich rozdílů by zabral hodně místa. Pokud by se mělo jednat skutečně o zákon, jak mi to příslušný žák tvrdil, tak by se jednalo o závažné selhání soudnosti v právní sféře, které je nepřijatelné z řady vážných a objektivních důvodů. Při srovnání norem držení diety a půstu a zabavením a krádeží zjišťujeme, že druhý pár neskrývá v sobě ani humor ani komiku, nýbrž negativní emoci-

onalitu. Je rovněž v rozporu s rozumem, ale tento rozpor se nedá překonat smíchem.

Hudební sluch, především umění zpívat, probíhá podle mého ponětí na principu pomocné funkce podvědomí, na principu hledání jistoty. Jedná se tedy o smysluplnou hodnotu, která je vždy základem duševní soustavy i v případě psychických poruch. Zpívat se člověk musí naučit v útlém dětství, dokud jsou „dveře“ do podvědomí ještě otevřeny dokořán. Pozdější pokusy už nejsou vždy úspěšné, něco člověk zazpívá dobře, něco špatně. Schází mu pak jistota a upadá do pasivity při zpěvu na veřejnosti. Podvědomí je tedy třeba vychovat pro čistý zpěv zásadně v raném dětství.

E

Ochrana pocitu sebehodnoty a jeho posilování

Vzhledem k centrálnímu aspektu „jistoty“ této práce bych chtěl poukázat na to, že učitel by měl chránit pocit sebehodnoty svých žáků. Zatímco pud sebezáchovy napomáhá fyzickému přežití člověka, chrání cit sebehodnoty integritu osobnosti. Její zranění zvenčí lze definovat jako urážku a člověk na ni reaguje obranou. Při sebezranění citu sebehodnoty vlastní nešikovností nebo nedokonalostí je aktivován kompenzační mechanismus, který má nastolit vnitřní klid přes osoby, před nimiž k tomuto nedobrovolnému sebeponížení došlo. Toto sebeponížení musí být napraveno a anulováno přes tuto okliku ve vlastním nitru. Je to vztahová záležitost. Proto je dobré dát žákovi po špatném provedení zadání novou příležitost ke kompenzaci. Má to motivační účinek.

Že podvědomí má svou autonomii a řídí se našim postojem, bych chtěl ukázat na příkladech z každodenního života. Když se díváme na film, vnímáme ho podvědomě jako opravdovou skutečnost, i když víme, že je to pouhá hra. Identifikujeme se podvědomě s našim hrdinou, v jeho ohrožení se o něj strachujeme, což v nás vyvolává napětí. Jedná se o pouhou autosugesci, kterou svým ochotným postojem k této formě trávení volného času automaticky přijímáme.

F

Nahlédnutí do činnosti nevědomí

Do nevědomí, které rovněž vlastní autonomii, nahlédneme buď snem nebo přes symbol, s nímž se v reálném životě setkáme. Zkusíme to nejprve přes sen, který vlastně zpracovává aktuální dojmy (zážitky nebo očekávání). Zakusíme-li například snahy nějakého člověka, jak se nám snaží ublížit, ale neuspěje, to znamená, že jsme touto situací prošli bez zranění, zhodnotí podvědomí pouze celkovou situaci a ne detaily, jako nezranitelnost, poněvadž jsme se úspěšně defenzivně, nikterak ofenzivně, bránili. Příslušná psychická energie, jež nebyla vědomě spotřebována a pronikla do podvědomí, vstupuje s kvalitou, kterou obdržela skrze definici v podvědomí do nevědomí, kde je dále příslušně zpracována a spotřebována. Z tohoto podvědomím připraveného materiálu vytvoří nevědomí ježka, který je vlastně vzhledem k jeho ochranným ostnům symbolem nezranitelnosti.

Jak vlastně dochází ke vzniku symbolu v nevědomí? Chtěl bych to osvětlit na jednoduchém příkladě. Pozorujeme-li například krokodýla, podvědomí jej zaregistruje podle jeho vzhledu a chování, určitých prvků jako je číhání, napadení, trhání kořisti jeho ozubenými čelistmi, jako nepřítele, který se jeví vzhledem k číhání jako zákeřný a ve vztahu k jeho klikaté chůzi s pohybem hlavou doprava a doleva jako klamný. V této sjednocené zjednodušené představě vstupuje celý krokodýl i s jeho přirozeností do nevědomí a vytváří „odlitkovou formu“ s kvalitou zákeřnosti a klamu, ne fyzického ohrožení, poněvadž nás od nebezpečí krokodýla dělí obrovská prostorová vzdálenost. Symbol vzniká komunikací mezi podvědomím a nevědomím. Po setkání s člověkem, který zanechá svým chováním v podvědomí onen dojem, se nám vybaví sen o krokodýlovi. Z vědomí vchází tento člověk do podvědomí a odsud jako nepřítel do nevědomí, kde se mění v krokodýla. V bdělém stavu se vrací do vědomí jako slovo krokodýl, který člověka napadá v dané situaci. Symbol je tedy jistým druhem vzpomínky.

Sen je vlastně duševním trávením. Tím dochází podle mého chápání k **duševnímu vnitřnímu osvobození**. Sen má ale i funkci ochrany spánku při rušení, protože odpoutává podvědomí od těchto ruchů a tím duši rovněž osvobozuje. Podvědomí totiž může být zaměřeno na vědomí nebo nevědomí.

Nyní se podíváme do nevědomí z opačné strany, to je počínaje symbolem. Budeme stopovat jeho příčinu. V Bibli se setkáváme s doporučením Krista: „Udeří-li tě někdo do tváře, nastav mu i druhou.“ Samozřejmě, že se zde jedná o symbolický výrok, před jehož vyslovením Kristus mluví stále o odpuštění, což nezvratně potvrzuje význam tohoto symbolu. V zajetí se Kristus ohrazuje proti úderu: „Proč mě biješ?“ Odporuje si zde Kristus? Jedná v rozporu se svým učením? Samozřejmě, že ne. Jeho ohrazení proti násilí je konkrétní. Kristus se brání vrcholně defenzivně a nemnoží tím násilí i v samotném pachateli. Jeho symbolický výrok je však třeba chápat zcela jinak. Kristus, který zdokonalil vztah láskou, mluví o lásce k nepřátelům, což vyžaduje vlastně smír. V tomto duchu musíme onen symbolický úder do tváře chápat zásadně jako symbolický projev nevědomí, který v sobě ukrývá odpuštění. Kristus tedy vlastně řekl: „Pokud jsi někomu odpustil jednou, nabídní mu odpuštění a smír i příště.“ Při úderu do tváře se jedná samozřejmě o symbol primární, to znamená o původní produkt nevědomí. **Svoboda a vztah podmiňují jako protikladné základní duševní principy tvorbu symbolů nevědomí.** V literárním nebo teologickém smyslu lze tento primární symbol interpretovat volně, což považuji za symbol sekundární, třeba jako podrobení se násilí k jeho přemožení.

Primární symbol zde můžeme sami zažít ve snu. Pokud někomu odpustíme a smíříme se s ním, můžeme ve snu zažít, že nás někdo udeřil. Zatímco jsme v předcházejících případech s ježkem a krokodýlem zažili asociativní příbuznost v převodu dojmu do symbolu, máme zde protiklad, s nímž jak podvědomí, tak i nevědomí pracují. Protiklad totiž obsahuje ve svém extrému asociativní příbuznost. Jedná se o jistý bod obratu. Samozřejmě, že úder není jediným symbolem odpuštění, jakož i ježek není jediným symbolem nezranitelnosti. Nevědomí přehodnotí ve své autonomii příslušný dojem a zvolí mu takový symbol, který tomuto dojmu nejlépe odpovídá. Rozhodující je zde především subjektivní tendence vycházející z jádra osobnosti. Odpuštění je obřím duševním aktem, který podle jeho aktuální intenzity může být následně zpracován úderem.

Primárními symboly štěstí jsou například prasátko a pavouk. Prasátko se prosadilo i jako sekundární symbol štěstí. Nedošlo u něj k následné interpretaci a změně nebo obměně jeho primárního významu.

Podívejme se nyní přes psychoanalytické brýle na novou smlouvu, kterou Kristus uzavřel s člověkem. Kristus dává člověku novou a věčnou budoucnost, to je věčný život. Toto nachází svůj symbolický význam v chlebě, jímž je sám Kristus. Chléb je primárním symbolem nevědomí zajištěné budoucnosti. Máme zde tedy zpětnou vazbu mezi Kristem a věčným životem. Kristus navazuje vztah k člověku. Zajištěná budoucnost u smluvního partnera člověka je zpracována v nevědomí do poslušnosti, což je vlastně tím rozhodujícím poutem této smlouvy. Zajištěná budoucnost má na jedné straně jako primární symbol chléb, na straně druhé v kontextu děje jako poslušnost. Po přechodu vztahu ve vazbu se z poslušnosti stává zbožnost, která determinuje zakořeněná už jako poslušnost v nevědomí jednání křesťana. Samozřejmě, že teolog by k tomuto mému vysvětlení připojil Boží plán a milost. – Kristus uzavřel smlouvu na základě lidské přirozenosti (podle teologa připravenou Bohem), která je zakotvena v hlubinách duše. Někteří teologové odvozují symbol chleba, s nímž se Kristus identifikuje, od zvyklostí doby, v níž Kristus žil. Toto je sekundární význam chleba jako symbolu. Jeho primární význam však symbolizuje nesporně zajištěnou budoucnost. Sekundární symbol je totiž volně přístupný vědomému zjištění, symbol primární bývá pro přímou vědomou identifikaci zpravidla skrytý a těžce přístupný.

Ale i Zlo z pohledu teologie – zatímco psychoanalýza je neutrální a nehodnotí – si hledá podobnou cestu jako Bůh a zneužívá symbolické hodnoty a síly zajištěné budoucnosti, aby národ poslouchal.

Komunisté slibovali „Šťastný zítřek“, nacisté Tisciletou říši. Ve Spolkové republice Německo je státní „služebník“ jmenován úředníkem na dobu života (auf Lebenszeit). Jeho budoucnost je tedy zajištěna, a tak opravdu poslouchá. Nikdy neodmlouvá, nereptá a nestávkuje. Ještě v rakvi si pozorně vyslechne své poslední dva rozkazy: „Odpočívej v pokoji a spi sladce!“ Poté zavěsí svou zajištěnou budoucnost i s poslušností definitivně na hřebík. Toto zjevuje viditelně německou mentalitu, jejímž základním rysem je důkladnost, která si je vědoma skutečnosti, že dokonalost spočívá právě v plnosti a detailu.

Také učitel může získat poslušnost žáků na tomto psychoanalytickém podkladě. Mým prváčkům strojařům jsem na začátku jedné hodiny řekl, abych si zajistil jejich pozornost a spolupráci: „Vaši rodiče vás vidí už jako

studenty na vysoké škole nebo dokonce jako inženýry. Toto jejich přání se určitě splní, když budete už v této hodině sledovat vyučování a spolupracovat.“ Většina těchto žáků mou předpověď potvrdila spontánním přikývnutím. Mohu říci, že všichni spolupracovali. Pokládal jsem to za malý zázrak.

Vzhledem k tomu, že se v této práci opírám o vlastní zdroje a nepřejímám takřka nic z literatury, chtěl bych uvést ještě jeden sen, který by měl potvrdit mou interpretaci chleba jako symbolu zajištěné budoucnosti. Kdysi mi jeden muž z okruhu mých známých sdělil, že se mu zdálo o šesti číslech. Tato si našťěstí zapamatoval a podvědomě je uplatnil ve sportce. Počítal s tím, že vyhraje. Po podání sportky s příslušnými čísly se mu zdálo, jak nakládá bochníky chleba do své dodávky, aby si je odvezl domů. Chléb symbolizuje i dnes totéž, co před dvěma tisíci lety.

G

Rozdíl mezi primárním a sekundárním symbolem

Není žádným tajemstvím, že existují dvě formy myšlení: logické, které probíhá především ve vědomí, a kreativní, jehož centrem je podvědomí a nevědomí. Nacházíme je především v literatuře, ale i v jiných oblastech umění. V díle Franze Kafky se setkáváme všude, včetně jeho románů, s nepřekonatelnou překážkou, s níž je každý hrdina konfrontován. V jeho krátkém literárním díle „Před zákonem“ (Vor dem Gesetz) přichází muž z venkova a žádá o vstup do zákona. V tom mu však brání dveřník, který venkovana mimo jiné varuje před dalšími mnohem mocnějšími dveřníky, před nimiž se sám strachuje. V pozadí je pootevřenými dveřmi vidět jasná záře. – Franz Kafka trpěl neurózou, celkem běžnou duševní poruchou, v níž se skrývá psychická překážka. Jasně světlo v pozadí symbolizuje zdraví. Kafka zde vede podle mé interpretace v postavě venkovana rozhovor s jeho nemocí symbolizovanou dveřníkem a snaží se vstupem do zákona, který symbolizuje překážku, dospět ke zdraví. Literární dílo je osobním produktem, za nímž se skrývá zcela něco jiného než to, co vidíme na povrchu. Předcházející interpretace je interpretací psychoanalytickou a obsahuje primární symboly. Ve vyučování literatury se však pracuje se symboly sekundárními. Ty si žáci nebo studenti lehce najdou. Jde zde spíše o pohled na život a společnost. Dveřník může být například diktátorem nebo nespravedlivým soudcem, světlo v pozadí zase svobodou nebo sprá-

vedností, tedy pozitivními hodnotami, o něž venkovan jako řadový občan v takové nešťastné společnosti marně usiluje. Kafkův hrdina se naplnění své vůle nedožil.

H

Definice duševních chorob a onemocnění

Slovo nemoc z předcházejících řádků nám poslouží jako most do další oblasti. Podíváme se opět psychoanalytickými brýlemi, nyní na duševní poruchy a onemocnění. Slibuji si od toho změnu v pohledu na duševní nemoci. Chtěl bych především napravit pomyslné znehodnocení člověka, který se stal obětí těžké duševní choroby. Před několika desetiletími jsem v televizi v zahraničí zaslechl případ jedné asijské dívky, jejíž milostný vztah byl přerušen vlastními rodiči. Tato dívka z toho těžce duševně onemocněla. Začala mít nejdříve sny, že je jednou jí známou asijskou královnou. Později se za ni i v bdělém stavu pokládala. O týden později jsem se setkal s jedním mým známým, kterého potkal podobný osud, avšak z tohoto onemocněl. Zdálo se mu po stejném negativním zážitku o britské královně Alžbětě II. Z těchto dvou příkladů jsem usoudil, že královna je symbolem zničené lásky třetí osobou mimo přímý milostný vztah a že všechny duševní poruchy a onemocnění začínají v nevědomí a jsou **symbolickým projevem zraněného vztahu**, přesněji řečeno se přitom jedná vždy a všude o **zranění lásky**, což se projevuje viditelně jakoby přímo na povrchu u depresivních onemocnění včetně endogenní deprese. Toto platí samozřejmě i pro takzvané psychosomatické potíže, u nichž se mi podařilo identifikovat jejich symbolický obsah. I psychopatické jevy jsou symbolickým projevem zraněného vztahu, zraněné lásky. U psychopatie se vlastně jedná o abnormní zpracování a „zakotvení“ některých aktivit, jež člověk provádí ve snu sám, v jejich symbolickém obsahu.

Vraťme se však opět k naší asijské dívce. Zatímco i u mého známého bylo stejné zranění vztahu zpracováno podobně až po vytvoření symbolu, byl u mého známého tento symbol odražen a objektivizován, u asijské dívky byl však jakoby vtažen do osobnosti a tuto ovládl. Z psychoanalytického hlediska se nabízí několik možností pro vysvětlení. Mohla selhat psychická obrana, nebo se jedná o výraznou labilitu funkcí v oblasti nevědomí, nebo došlo k záměně fází, to znamená, že symbol nevědomí nebyl odražen a ob-

jektivizován, nýbrž byl vtažen do vztahového jádra a byl subjektivizován, a nebo došlo k zoufalému činu nevědomého Já, které toto utrpení nemohlo unést a ukrylo se doslova v onom symbolu, který měl vlastně příslušné utrpení zpracovat a duši osvobodit. Došlo však k pravému opaku. V případě, že by se u schizofrenie jednalo o organické onemocnění, to je onemocnění mozku a ne o poruchu v duševním organismu, nebylo by třeba o tom dále přemýšlet. V 15. kapitole o tom však přemýšlím dál a pokouším se o hlubší vysvětlení této nemoci.

Cestou psychoanalýzy si přesto můžeme vysvětlit obraz tohoto onemocnění, který se zdá být zvláštní, těžko pochopitelný, mimo realitu. Říká se, že tito pacienti žijí ve svém světě. Samozřejmě, poněvadž vzhledem k silně zvýšené aktivitě nevědomí a poruchám v biochemii mozkových funkcí v přenosu duševních pochodů jsou dojmy v bdělém stavu zpracovány jako ve snu, a tyto změněny ve vztahu k vnímané realitě se vrací do oslabeného vědomí, kde se prosadí a odvádí od běžné reality okolí. Nejlepším účinným prostředkem jsou doposud bohužel pouze příslušné léky, které zmírňují symptomy této nemoci

Na tomto místě bych chtěl zdůraznit známou skutečnost, že existují duševní nemoci, které nemají psychickou příčinu, nebo podle mé definice nejsou symbolickým projevem zraněného vztahu, i když to tak vypadá, nýbrž jsou následkem onemocnění nebo zranění mozku, otravy, drog, alkoholu nebo hormonálních změn či poruch. I deprese může nastat buď následkem zraněného vztahu nebo onemocněním mozku. V druhém případě patří pacienti do rukou klasického lékaře, v prvním případě však do rukou lékaře, který neléčí medikamenty, nýbrž nasazením správné techniky psychoterapie u všech forem duševních poruch či onemocnění.

Zranění vztahu musíme oddělit od nabourání vztahu. **Zranění** vztahu se rovná zranění lásky, což se dotýká přímo vztahového jádra, jádra duševní soustavy. **Nabourání** vztahu je pouze emocionální záležitostí, která nevede k duševním poruchám či onemocněním. Nabourání vztahu se točí kolem ega a pocitu sebehodnoty, který byl atakován zvenčí. Dochází buď k výtkám, jež negativně charakterizují vztahového partnera a nebo k urážkám, které neodpovídají realitě, například jako vůl, idiot, zmetek, hajzl atd. Nabourání vztahu se však neomezuje pouze na komunikaci. Obsahuje i různé formy fyzického nebo finančního poškození, které však přechází

do zranění vztahu, pokud se jedná o závažné trestné činy a zločiny s velkou újmou. Kristus nabízí nápravu nabourání vztahu tím, že doporučuje odpuštění a smír. V případě zranění vztahu nabízí lásku jako lék.

I

Nevědomí jako rodiště zločinu

Člověk se může stát obětí svého nevědomí i v některých případech těžkého zločinu. Začátkem roku 2007 televize v České republice vysílala v souvislosti s heparinovými vraždami případ jedné mladé zdravotní sestry, která před několika desetiletími zabíjela v České republice v porodnici nemluvňata. Přiznala 12 vražd, odsouzena však byla pouze za dvě a to k trestu smrti, který byl vykonán v pankrácké věznici. Onen pořad skýtal i náhled do jejího celkového života. Podle mého úsudku se jednalo u vražd této vdané zdravotní sestry o symbolický projev duševního utrpení a životního selhání. Tento symbol zabíjet bezbranné děti vycházející z nevědomí se prosadil v jejím vědomí, ovládl ho a určoval její zločin. Něco podobného se děje u schizofrenie, kde k tomu nabádají hlasy. Tato žena onou nemocí v žádném případě netrpěla. Její činy by se daly spíše zařadit do oblasti psychopatie. Alespoň v tomto případě se její vraždy, nebo spíše její zabíjení bezbranných nemluvňat, zásadně odlišuje od promyšlených účelových vražd. Psychoanalýza je i zde neutrální, nemoralizuje a neodsuzuje, pouze usuzuje. Nabízí se zde však přesto otázka, jak dalece byla zodpovědná za tyto těžké zločiny?

J

Výkřik učitele jako symbolický projev nevědomí

Na závěr se vrátíme z výletu do kriminalistiky zpět do učebny a pohlédneme na dva symbolické projevy. Příčinou těchto symbolů, které si hned zpřítomníme, je nepozornost a rušení žáků. Zatímco se učitel soustředí ve vědomí na výklad látky, vniká celá kulisa ruchů do jeho podvědomí a nemůže být zpracována, jak tomu bylo u podobizny Krista. Působí rušivě na souladné zaměření podvědomí na vědomí, poněvadž vědomí je na rozdíl od techniky s onou podobiznou aktivní. Vzhledem k zákazu tělesných trestů hodnotí podvědomí žáky, od nichž vychází ruchy, které mimo jiné

jsou v opozici k podvědomému postoji a požadavku, jako nepřátele, kteří podvědomí tak extrémně zatěžují, že se tomu nemůže ubránit. Ve chvíli celkové bezradnosti a bezmocnosti klesají tito „nepřátelé“ do nevědomí, kde jsou symbolicky zpracováni ve výkřik jako obranný akt.

Když byly ještě povoleny tělesné tresty, nestály na „mušce“ podvědomí a nevědomí žáci, nýbrž ukončení rušení, které našlo symbolický výraz v políčku nebo v zakroucení levým či pravým uchem. Případný výkřik byl pouhým doprovodem políčku a ne symbolem nepřátelství.

Můžeme s klidným svědomím připustit, že zákaz tělesných trestů vnesl do vztahu učitele ke svým žákům nepřátelství. Přesto není důvod tuto skutečnost dramatizovat, neboť výkřikem učitele dochází ke zpracování tohoto vzniklého nepřátelského postoje a učitel se tím vnitřně osvobozuje. Aby se tomuto negativnímu jevu předešlo, nesmí se tolerovat ve vyučování žádné rušení: Přestat mluvit. Mlčení učitele vnímá podvědomí rušících žáků jako varování s případným legálním potrestáním. Žáci zmlknou a nastane klid. Paradoxně to působí lépe než křičení. Žáci jsou varování zmlknutím učitele ve svém podvědomí, na což správně reagují. – Z mého postoje zásadně odmítám tělesné tresty.

Učitel proti oné stresové situaci bojuje a to celkem úspěšně, poněvadž mu na rozdíl od duševních poruch a onemocnění neodebírá vnitřní svobodu.

K

Vznik duševního onemocnění

Co to vlastně duševní nemoc je, nad tím se zamyslíme v následujících řádcích. U duševních nemocí se jedná o zcela jinou formu zatížení než u rušení proti vůli. Jak u fobií, tak i u depresivních a jiných duševních onemocněních se totiž jedná o ztrátu vnitřního neboli subjektivního odstupu k dané příčině. Psychická obrana ztrátou vnitřního odstupu podlehne, člověk ztrácí vnitřní svobodu a stává se zajatcem něčeho, co ho přemohlo a nad ním vládne.

Podívejme se ještě na cestu, která k tomuto neblahému stavu vede. Při zranění vztahu, například ztrátou, dojde nejdříve ke ztrátě vnitřního odstupu k příslušné formě zranění, poté dochází po podlehnutí psychické obrany k negativní aktivizaci autosugestivního mechanismu, který má

zaměření na rozdíl od pozitivních autosugescí do nitra duše a jeho hnací silou je strach, a to i u depresivních onemocnění. Vytvoří se aktivní kanál, který vlastně sahá od vědomí až do nevědomí. Dá se to srovnat například s tím, když si náhle uvědomíme, že jsme nevypnuli sporák a nacházíme se někde ve městě. Ulekne se a projede námi negativní impuls. Zmocní se nás obavy z nebezpečí, staneme se obětí neboli zajatci těchto obav a sice tak dlouho, než se přesvědčíme o tom, že vše je v pořádku a že se nemůže nic stát. V případě zranění vztahu dochází podle intenzity k trvalému podráždění. V nevědomí nahromaděný negativní materiál vytváří tlak, který si hledá ventil a cestu zpět do vědomí. U neurotických poruch jsou to mimo jiné například psychosomatické potíže, které vědomě vnímáme, u schizofrenie je to ovládnutí vědomí a ztráta osobnosti, u psychopatických jevů dochází k činnosti, která je nápadně odlišná od rozumového úsudku.

Pro ujasnění je třeba ještě dodat: I duševně naprosto zdravý člověk může ve snu prožít každou neurotickou nebo psychopatickou **poruchu** nebo psychosomatickou potíž. Proto se zde jedná pouze o poruchu duševní soustavy, kterou lze odstranit. U schizofrenie prožije zdravý člověk ve snu pouze objektivně příslušný symbol, nedojde k jeho subjektivizaci. Při ohrožení se například pouze setká s vlivnou osobou, avšak se za ni nepokládá, jak je tomu u pacienta schizofrenie. Toto je důkazem toho, že se u schizofrenie jedná o **nemoc** duševní soustavy.

Kapitola II

Pohled zpět na kapitolu I

V této kapitole pohlédneme zpět na některé části kapitoly první a pokusíme se částečně lokalizovat práci velkých psychoanalytiků vzhledem k mému pohledu v oblasti psychoanalýzy.

Na straně 13 se zmiňují z pohledu učitele o zranění pocitu sebehodnoty žáka, kterou se pokouší kompenzovat k účastníkům neboli svědkům tohoto zranění. Jedná se o aktuální záležitost, tedy zranění, které vyzoruje učitel ve vztahu k žákům. Slovo kompenzace však upozorňuje psychoanalyticky informovaného čtenáře na individuální psychologii rakouského psychoanalytika Alfreda Adlera, který si povšimnul komplexu méněcennosti u člověka, jenž trpí nějakým zpravidla tělesným deficitem.

Adler byl lékařem a tak se můžeme dívat na jeho objev, to je komplex méněcennosti, všeobecně očima lékaře jako na chronické onemocnění a ne jako na akutní zranění pocitu sebehodnoty.

Komplex méněcennosti má v první řadě subjektivní zaměření, jak je tomu i u běžných tělesných nemocí. Člověk subjektivně trpí a pokouší se z toho dostat kompenzací ve vztahu k sobě, to je k vlastní osobě, až sekundárně se jedná o vztahovou záležitost, to je kompenzací vůči objektu, to znamená druhým osobám, poněvadž vlastně z tohoto vztahu vychází podnět ke kompenzací. Zdá se, že zde máme jistý rozpor. Adler uvádí, mimo jiné, případ jedné Afro-američanky, která měla jednu nohu kratší a tím samozřejmě kulhala a upozorňovala na sebe okolí. Tento tělesný deficit vyrovnala, tedy zkompenzovala, usilovným sportovním tréninkem natolik, že získala olympijské zlato, pokud si vzpomínám, v lehké atletice. Takový úspěch samozřejmě postaví, podle mého úsudku, celý tělesný nedostatek do pozadí a postižený člověk podle mého psychoanalytického pohledu nabytím vnitřní svobody třeba dokáže brát celou negativní záležitost s humorem. Touto kompenzací se osvobodil.

Lékař myslí v kategorii medicíny a podle toho usuzuje. Já se dívám na věc z pohledu neutrálního pozorovatele a tak nevidím problém jako nemoc a zdraví, nýbrž jako ztrátu vnitřní svobody a její získání a uchování.

V případě akutního selhání či pochybení se člověk osvobodí, pokud se nenachází v přímém aktuálním vztahu k jiné osobě, pouhým sebehodno-

cením a emocionálním výbojem hněvu a nadávkou: „Já jsem přece jenom vůl“, nebo ve vztahu k věci: „Hrom do toho!“ a tím nabývá opět vnitřní svobodu.

Zakladatelem psychoanalýzy je vlastně Sigmund Freud. Já v této práci používám výraz „psychoanalýza“ v širším rámci. Freud byl taktéž lékařem, což jako u Adlera ovlivnilo jeho pohled na psychoanalýzu, takže vyvinul své teorie ve významných částech jeho psychoanalýzy právě v patologickém a pudovém kontextu. Já se snažím pochopit člověka na bázi základní pravdy, kterou nezkrsluje nemoc, pud, ani trvalé zraňování vztahu v rodině, jež může už v raném dětství negativně ovlivnit vývoj osobnosti a nebo ji i nápadně zdeformovat.

Podle mého chápání má každá ze tří psychických složek člověka své základní poslání. Vědomí hledá pravdu a to i v širším smyslu jako je poznání reality, učení, orientace apod. Podvědomí usiluje při své pomocné funkci a spolupráci vzhledem k vědomí a nevědomí především o jistotu a bezpečí. Nevědomí, které rovněž plní pomocnou funkci, bojuje neustále o svobodu duše, samozřejmě o vlastní svobodu, jež osvobozuje celou duši a osobnost od základu. Osvobozuje i od pozitivních prvků, takže například předcházející pocit šťastného manželství zpracuje rozvodem a tím osvobodí i vědomí a podvědomí, odkud tento pocit v silnější intenzitě obdrželo. Tento protiklad nespotřeboval jenom příslušnou energii, ale i osvobodil duši. Pojem **kompence** není tedy zcela výstižným a plnohodnotným faktorem pojmenování, jak nám tato kniha opakovaně naznačuje. Je to skutečně a opravdu **osvobození**. Nevědomí cítí v kategoriích něco a nic. To nic neboli svoboda je jeho původním stavem, domovem po jeho vzniku, do něhož se neustále vrací. Samotná geneze snu nám jasně zjevuje, že nevědomí je zaměřeno zpětně, to je do minulosti. Jinak by to vlastně ani nebylo možné.

Zde vidíme, že každá ideologie, demagogie a diktatura je zaměřena proti člověku, slouží pouze jako zbraň egoismu moci, která člověku odepírá pravdu, pravou jistotu a svobodu. Pouze demokracie respektuje přirozenost člověka a jeho práva.

Freud podstatně přispěl k porozumění snu a funkci nevědomí. Povšimnul si i toho, že i kreativita s tímto souvisí. Poukázal na symbolická zpracování ve snu, která jsou nejčastější a nebyla vlastně žádným novým

objevem. Povšimnul si však i druhé techniky ve snu a to je přesunu, německy „Verschiebung“. K přesunu dochází při zpracování zážitku nebo očekávání podobnému jinému z minulosti. Potkáme-li například cizí osobu a dostaneme se s ní do jakékoliv formy kontaktu, tak ve snu se setkáme s podobnou osobou z našeho okruhu známých nebo přátel. Uvádím zde samozřejmě vlastní příklady. Při „přesunu“ se jedná o asociativní příbuznost, která se může vztahovat buď na vnější podobu a nebo podobnost v jednání. – Třetí formou zpracování ve snu je podle Freuda zhuštění, německy „Verdichtung“. Přitom dochází ke spojení dvou norem, systémů, třeba dvou odlišných zvířat. Přesun a zhuštění jsou podle mého pohledu vlastně základním dynamickým principem funkce snu a jsou vždy obsaženy i ve vzniku, to je tvorbě symbolu. V těchto dvou projevech snu, přesunu a zhuštění, se pouze zviditelnily.

Freud se zabýval psychoanalýzou vlastně především jako lékař, zaměřil se v této souvislosti na duševní poruchy zvané neurózy a na sexualitu v osobnosti člověka. Není účelem této práce se dále zabývat jeho chápáním celé problematiky.

Třetí velkou osobností v oblasti psychoanalýzy je švýcarský psychiatr Carl Gustav Jung, známý v obecném rámci především skrze jeho archetypy. Jung si prostudoval pohádky z různých kultur světa a zjistil, že některé postavy se vyskytují všude. Tyto postavy nazývá archetypy. Uvádí mimo jiné například postavu starce, s nímž se ve snu setkáváme v případě, že potřebujeme poradit, protože jsme třeba nerozhodní. Přiznávám osobně, že jsem měl takový sen v podobné situaci. Interpretace symbolu je tedy správná. Podle mé informace jsou Jungovy archetypy součástí učební látky psychologie na zdravotních školách i v České republice. Ponechávám tuto tematiku samozřejmě osobnímu úsudku vyučujícího. Chtěl bych pouze poukázat na to, že jsme jako lidé v principu stejní. Povšimnul jsem si této skutečnosti jako docent u studentů, kteří pocházeli ze všech světadílů. Rasové rozdíly ve vzhledu a barvě pleti na mne přestaly naprosto působit. V mém subjektivním citění byli všichni stejní, nepocítoval jsem k nim ve svém osobním vztahu nejmenšího rozdílu a tak se mi jednou dostavila myšlenka, že rasismus je z křesťanského pohledu vlastně největší urážka Boha.

V mé první kapitole se zmiňuji v souvislosti se schizofrenním onemocněním u asijské dívky o královně a také u kontinentálního Evropana jako symbolu zraněného vztahu zničením lásky. Člověk se v jeho základě neliší, je stejný jak v Asii, tak i v Evropě. Chléb jako symbol zajištěné budoucnosti z první kapitoly má nejenom geografickou a národnostní rozdílnost, nýbrž i časovou, to je Kristus na počátku našeho letopočtu a český člověk na počátku 21. století.

Bible je z psychoanalytického pohledu přímo pokladem. Ve Starém zákoně se setkáváme s tím, jak Josef vyložil faraonovi sen o sedmi tučných a sedmi vyhublých kravách. Starý zákon je zároveň i dějinami židovského národa ve vztahu k svému Bohu. Josef vyložil faraonův sen podle biblické zprávy správně a tím posílil své postavení ve faraonově domě a v Egyptě. Z teologického hlediska bylo všechno řízeno Bohem za účelem, aby připravil osvobození svého vyvoleného národa z egyptského zajetí. Proti tomu nelze z psychoanalytického hlediska nic namítat, poněvadž se tato výpověď nachází mimo prostor a dosah psychoanalýzy. Když Josef vyložil sen faraonovi správně i z pohledu psychoanalytika, tak tu ještě něco zbývá pro širší osvětlení. Sen zpracovává aktuální zážitky a nebo očekávání, přičemž se může splnit, ale také nemusí. Podle psychoanalytického chápání tedy nepředpovídá budoucnost. Zda se Josefův výklad doslova splnil, vědí jenom znalci oné doby, ale pro psychoanalytické myšlení to vlastně není vůbec důležité. Faraon si z nějakého důvodu dělal momentálně starosti o úrodu v jeho zemi. V jeho vědomí se sešla možnost jak úrodného, tak i neúrodného období, což třeba odpovídalo předcházející zkušenosti. Faraon však měl jako vladař o sobě dobré mínění, byl ve svém vědomí zdatným panovníkem, což našlo symbolický výraz v číslici sedm. Těch úrodných nebo neúrodných let mohlo být ve skutečnosti klidně víc a nebo míň, nemusela by být i žádná. V každém případě psychoanalýza dokáže najít pouze jednu pravdu a to je funkce podvědomí v kontextu subjektivního zážitku nebo očekávání autora snu. Teologie má naproti tomu svoji pravdu, přesněji řečeno pravdu v kontextu víry v Boha, který člověka osobně vede a nebo i celý národ. Bůh zde jednal z teologického pohledu v souladu se symboly ukrytými v lidské duši.

Psychoanalýza by nebyla psychoanalýzou, kdyby se nedotkla sexuality. Právě v této oblasti se setkáváme z pohledu etnologie s magickým číslem

sedm, které se vztahuje na počet u pohlavního styku, u sedmičky se jedná o určitý výkonnostní vrchol. Číslo sedm je jako primární symbol nevědomí projevem vědomí o vlastní výkonnosti. Toto číslo prošlo přehodnocením k sekundárnímu symbolu jako šťastné číslo. – U primárního symbolu sexuality máme podobné sebevědomí o osobní zdatnosti, jak tomu bylo před 3000 lety za Josefa v Egyptě. I tučné a vyzábělé krávy nezměnily do dnešního dne svůj psychoanalytický význam. Jungovy Archetypy se mi jeví jako klasické symboly, které platí všude na světě, jak je tomu například u pravdy, spravedlnosti, svobodě, lásce a dalších hodnotách. Můžeme je však akceptovat jako obsah kolektivního nevědomí, klidně i jako archetypy, což odpovídá Jungovým představám. Přesto si ale dovoluji zbavit tyto archetypy jejich, pro některé pozorovatele, iracionální příchuti. Nesmíme v nich hledat nic zvláštního. Pohlédneme například na „archetyp“ starce, který člověku ve snu radí při jeho nerozhodnosti. Člověk se už od dětství utíká ke starším lidem. Starší člověk je jeho učitelem. Starého člověka vnímá podvědomě jako velmi zkušeného a moudrého. Tento podvědomý obsah je zpracován v nevědomí jako symbol rádce. Mám za to, že i archetypy a jiné symboly jsou vloženy do genetického materiálu jako tendence k příslušnému nevědomému zpracování ve snu a v kreativním procesu.

Kapitola III

Hlubší pohled do obsahu kapitoly I

I zde pohlédneme zpět do úvodní kapitoly. Jedná se o hlubší nahlédnutí do funkce nevědomí, které jak již víme, požívá autonomii a opírá se o jisté prvky jako je asociativní příbuznost, protiklad a přítomná forma symbolu. Pokusíme se nyní proniknout hlouběji do funkcí nevědomí. Vraťme se k symbolu odpuštění úderem. Pokud někomu odpustíme a smíříme se s ním, neznamená to ještě ukončení tohoto negativního vztahu, protože v nevědomí tento nadále přežívá. Z podvědomí vniká smír do nevědomí a je konfrontován s nepřátelstvím. Tento konflikt musí být překonán, musí dojít k odstranění nepřátelství, aby mohl být smír přijat v celé duši. Člověk, který odpustil a smířil se, obdrží ve snu úder, jedná se vlastně o „splnění dluhu“, který vznikl na straně nepřítele činem odpuštění ze strany oběti. Nepřátelství je zpracováno v úder, který odpouštějící obdrží, neboť narušil rovnováhu v duši svým odpuštěním, jež vytvoří jisté vakuum. Duše se tím osvobodila od příslušného konfliktu a přijala novou situaci vztahu. V symbolickém úderu je totiž obsažen počáteční emocionální impuls jako reakce na získanou křivdu, což vede k emocionálnímu osvobození. V tom spatřujeme, že nevědomí má nejenom svoji logiku, ale i inteligenci, která podle mého intuitivního tušení přesahuje inteligenci vědomí.

Einstein dospěl podle mého chápání ke svým geniálním vědeckým objevům a matematickým vzorcům za spolupráce s nevědomím, jež bylo aktivizováno stálým usilovným zaměřením myšlení na zadaný problém. S něčím podobným se setkáváme při silnějším zranění hlubokého vztahu. Ve snu je takové zranění sice zpracováno symbolicky, ovšem s konkrétním vztahem k danému problému. Nevědomí nedokáže udržet dostatečný odstup. Takový sen nám nepřipadá cizí. Najdeme ihned jeho příčinu, i když je možné vyložit vlastně každý sen, pokud přes symbolické zastření bereme v potaz předcházející zážitek nebo očekávání obsahující vyšší intenzitu emocionální hladiny, kterou vědomí nedokázalo zpracovat, poněvadž emocionalita mu toto zpracování znepřístupnila a tím znemožnila.

Naše nevědomí dokáže být nejenom geniálním vědcem, ale i geniálním umělcem. Jednou můj známý slyšel ve snu úchvatně krásnou hudbu. Jednalo se o část nějaké nové symfonie, která by určitě okouznila srdce každé-

ho člověka. Nebyl to Mozart, ani Wagner, Smetana nebo Dvořák, byl to on. Příliš pozorný psycholog vybavený poplašným zařízením by ho mohl spontánně obvinít z velkomamství. To by však byl omyl. Má totiž alibi. Spal, takže vlastně za nic nemůže. Mimo to jsou jeho hudební schopnosti extrémně omezené.

Kde se tedy vzala ona úchvatně krásná hudební perla v tak obyčejné nádobě? Z psychoanalytického hlediska se jednalo o zpracování jeho předcházející radosti aktuálně podržené v nevědomí. Určitě to nebyl žádný slepý automatismus. Radost může být samozřejmě zpracována i vizuálním symbolem. Proč dojde k akustickému zpracování citu radosti, spočívá zřejmě v povaze a kvalitě příslušné radosti a jejího vztahového kontextu. Cit tedy rovněž hraje podstatnou úlohu v genezi snu. Duše se osvobozuje i vzhledem k pozitivním vzruchům.

Chtěl bych na tomto místě ještě něco dodat k podobizně Krista z první kapitoly. Tuto jsem obdržel od mých příbuzných. Jedná se o pouhou kopii. Originál kopie, jež má název „Tajuplný obraz Krista“, prý přivezl jeden biskup z misijní cesty. Daroval jej mladým jeptiškám a jedna z nich tento obraz vynesla z kláštera, „aby Krista mohli vidět všichni věřící“. Tento obraz prý vyvolal u statisíců Britů opravdovou náboženskou hysterii. Samozřejmě, že jsem tento obraz důkladně prohlédl a prosvítíl. Není zde žádný skrytý trik. Bílá část je opravdu bílá a prázdná a černá je černá a jinak rovněž prázdná. Jak to funguje, jsem už osvětlil v první kapitole. Povšimnul jsem si však, že soustředíme-li se na příslušné čtyři body v elipse, vyvstává v bílé oblasti tmavší tvář Krista. Z této skutečnosti lze odvodit alespoň teorii, že sen vzniká podobně jako u tohoto obrazu z černobílého kontrastu, který je v duši uchován jako dojem ze zážitku nebo očekávání připravený podvědomím. Tento kontrast vzájemně na sebe působí, tmavší odstín vniká do světlého a světlý do tmavého a tím se příslušný psychický materiál realizuje jako obraz a děj. Z tohoto kontrastu čerpá nevědomí zřejmě i světlo, jak to vidíme při projekci podobizny Krista na stěnu. Tuto moji teorii by třeba mohli posoudit neuropsychologové a nebo biochemici. Je třeba podotknout, že ve snu jsme na rozdíl od pokusu s onou podobiznou o jednu polohu níže, tedy v nevědomí a ne v podvědomí. Poněvadž sníme nejenom černobíle, ale i barevně, musí sen procházet zrakovým aparátem a sítnicí, kde řízením ať již z oblasti paměti a nebo vnitřní inteligencí obdrží barvy

před sítnicí, která je přebírá svými receptory. Během geneze jsou však barvy skryté. Vedou mě k tomuto prozatímnímu závěru určité experimenty. Díváme-li se na černobílý obraz technikou hypnózy, přenese se na zeď věrná silueta tohoto obrazu, ovšem se záměnou kontrastu, totiž co bylo na skutečném obrazu černé, je na zdi bílé a naopak. Jak už jsem se zmínil v první kapitole, tak u barevného obrazu se při hypnotickém vnímání přenese na zeď pouze rám. Kreativní proces však zažijeme pouze u podobizny Krista na straně desáté.

Nevylučuji však techniku při genezi snu, kde vzniklý černobílý obraz prochází nějakým vnitroduševním prizmatem, přičemž je bílá barva rozložena v barvy základní a ty jsou navzájem smíchány a přechází v barevnost obrazu. Vede mne k tomu docela všední zkušenost. Za tmy se barvy ztratí a svět, v němž se nacházíme, se mění v černobílý. Rovněž je třeba si uvědomit, že barvy si nelze při zavření očí představit. Ve spánku se ale obvykle nacházíme v místnosti, v níž není úplná tma, takže nějaké světlo vniká do očí a do duše. Nelze ovšem vyloučit, že určitá kapacita světla potřebná pro genezi snu je už z období dne zachycena a konzervována v dojmu, který má být zpracován jako sen. Přitahuje mě však více možnost, že sen čerpá aktuální světlo vnikající zvenčí přes víčka do oblasti sítnice a duševní soustavy. Funkci prizmatu však může plnit i tělesná vlhkost zrakového aparátu a rychlý pohyb očí během snění, čímž dochází řízením duševního organismu k příslušným potřebným změnám úhlu při dopadu a průchodu světla.

Když jsem začal v souvislosti s podobiznou Krista o genezi snu přemýšlet – jeho interpretace byla pro mne už dlouho rutinou – nevěděl jsem, zda sníme i barevně. Nikdy jsem si to neuvědomoval. Jakmile jsem si tuto otázku položil, dostavila se mi do tří dnů odpověď. Zdálo se mi o čtyřbarevné kočičce, kterou jsem běžně spatřoval. Tato odpověď mne neuspokojovala, protože jsem předpokládal, že barevnost v tomto případě vycházela z oblasti paměti a nebyla výsledkem výhradně kreativního procesu. Do dalších tří dnů se mi dostavil sen, v němž jsem pozoroval, jak černobílá scéna se pozvolna mění v barevnou. Jednalo se u obou snů o symbolický projev, od jehož interpretace zde upouštím. Sen v těchto případech splnil mé přání a dal mi odpověď na mou otázku, protože mé předcházející zážitky mohly být zpracovány i jinými symboly. Přesto by bylo mylné předpokládat, že

úloha nevědomí je plnit snem nebo ve snu přání člověka. Principem funkce nevědomí je svoboda. Nevědomí mne tedy pomocí snů osvobodilo od nejistoty a od mého přání. Sen často probíhá proti přání a vědomé vůli člověka a to v případech, kdy se jedná o protiklad k vůli nevědomí zaměřenou na osvobozování.

Chtěl bych uvést ještě třetí příklad v souvislosti barevnosti snu. Trávil jsem krátkou víkendovou dovolenou v jednom penzionu, který byl oplocený dřevěným ořechově hnědým plotem, jehož tyčky se křížily. Před penzionem stál menší smrk. Příštího dne jsem objevil v areálu malou terasu, která byla ohraničena dřevěnou stěnou se zkříženými latkami v barvě pinie, u níž se nacházel keř popínavé růže. Než jsem se dostal na tuto terasu, zabýval jsem se v myšlenkách právě barevností snu. Bylo ale úmorné odpolední vedro, takže jsem si v tomto místě sedl a zavřel oči. Začal jsem usínat. Po chvíli se mi jevil před očima dřevěný ořechově hnědý plůtek a menší smrk před penzionem. Jednalo se zde o techniku snu přesunu. Předcházející dojem s oplocením malé terasy s keřem šípkové růže byl přesunut do plotu a menšího smrku, který jsem viděl dříve než malý plůtek v barvě pinie a šípkové růže. Tento plot setrvával před mýma očima po delší dobu. Nevědomí tedy zvýšilo sugestivní sílu, přičemž jsem si uvědomoval jeho tmavohnědou barvu. Vidíme zde opět propojení do vědomí. Delší setrvání hnědého plotu před mýma zavřenými očima ve spánku bylo podpořeno mým předcházejícím hledáním pravdy v barevnosti snu. I zde jsem byl osvobozen od své nejistoty.

U ztráty jistoty dochází ke ztrátě duševní svobody. Všechno vede ke stejnému jmenovateli. Hledání pravdy znamená překonávání nejistoty, která je v opozici k základním duševním veličinám, to je jistotě a svobodě.

Poskytnou-li učitelé žákům při výuce samostatnost, dávají jim svobodu, která se nachází v souladu s jejich funkcí nevědomí. Svoboda odstraňuje nejistotu a hledá pravdu. Toto vede k mobilizaci duševních sil až do nevědomí a tím ke zvýšení výkonnosti v učebním procesu.

Naše nevědomí nám v jeho základní osvobozující funkci neustále pomáhá řešit problémy jak už osobní, tak i vědecké a technické, a to nejenom ve snu, nýbrž stále v bdělém stavu, aniž bychom si to uvědomovali. Tato pomoc z nevědomí přichází obvykle jako dobrý nápad nebo „tichá“ myšlenka. Podporuje myšlení. Pomáhá jako nejzákladnější princip duše i při

hledání jistoty a pravdy, která obsahuje i spravedlnost. Ztráta jistoty může znamenat nejenom ztrátu svobody, ale i pravdy. Také strach bere svobodu.

Ve válce stojí svoboda nad jistotou a životem. Vojáci trpí a umírají za svobodu, ale také za ni zabíjejí. Zde psychoanalýza pouze zjišťuje fakta, soudit by mohla nejspíše morální teologie.

Velký německý dramatik Friedrich Schiller vyjadřuje své myšlenky v souvislosti s jeho tragédiami v tom smyslu, že tragičtí hrdinové sice umírají, ale ideál přežívá. Svoboda je více než pouhý ideál. Z ní vychází na popud nevědomí veškerá činnost člověka, ať dobrá nebo špatná.

Do snu jsou vtaženy i jiné smysly. Slyšíme například, jak někdo s námi mluví. Při vnímání vnějších ruchů dochází k aktivizaci bubínku, sen se zřejmě rovněž napojí na sluchový aparát, ovšem z nitra. Samozřejmě, že tuto moji „domněnku“ by mohli potvrdit nebo vyvrátit třeba neurologové. Chtěl bych to však přesto osvětlit na jednom příkladě, který lze zařadit do oblasti poruch. Při extrémním vnitřním stresu a tlaku může dojít k aktivizaci podvědomí, takže člověk má pocit, že je v něm mluveno. Toto ovšem nemá absolutně nic společného s hlasy, které slyší pacient schizofrenie. Přesto však dochází i zde k artikulaci slov, která vznikají ne jako myšlenka, nýbrž jako slyšitelná slova a jsou tak vnímána. Dochází tedy pravděpodobně k přenosu na sluchový aparát jako ve snu. Tato porucha má však povrchní charakter a po uklidnění odezní a zcela zmizí. I zde se ale jedná o poruchu na symbolickém základě. V případě spontánních nápadů z podvědomí a nevědomí jsou to pouze myšlenky znamenající určitá slova.

Sen však zapojuje do své služby i další smysly, to je hmat, chuť a čich. Konec konců je sen schopen se realizovat pouze ve spolupráci s příslušnými pěti smysly, myšlením a cítěním.

Kapitola IV

Geneze neboli vznik snu

V následující stati zůstaneme v oblasti nevědomí a zaměříme se poněkud konkrétněji na jeho aktivitu, čímž si prohloubíme naše porozumění této psychologické složky: Kdysi jsem s jedním známým ze zámoří navštívil větší lázeňské město poblíž Frankfurtu nad Mohanem ve Spolkové republice Německo. Vkročili jsme do kasina, kde jsem při prvním pokusu u prvního hracího automatu vyhrál sto marek. Nechal jsem si těchto 100 jednomarkových mincí zaměnit na bankovku, aby mi náhodou nenatrhl kapsu. Spokojil jsem se s tímto štěstím a přestal hrát. Můj kamarád však hrál dál, i když štěstí neměl a prohrával. Po citelné finanční ztrátě jsme kasino opustili a kráčeli mlčky ulicí, kde právě kvetly lípy a krásně voněly. Poznamenal jsem tedy : „Lipy voní.“ Můj kamarád se mě zeptal: „Co, pil bys pivo?“ Samozřejmě, že jeho sluch byl v nejlepším pořádku a klid v příslušné ulici nebyl ničím rušen. Můj výrok „Lipy voní“ pronikl do jeho podvědomí a dostal se až do nevědomí, které si ho přečetlo podle své techniky a inteligence. Četlo totiž jak zpětně, tak i vstřícně, počínaje centrálním bodem. Následující demonstrace nám to přesně zjeví:

Lipy voní.

Co? Pil (čtete od „p“ zpětně)

bys (čtete od „p“ zpětně, a „l“ se mění v „s“)

pivo? (čtete od „p“ vstřícně přes obě slova)

Do centrálního výchozího bodu se nevědomí při svém zpracování vrátilo třikrát a sice do centrální slabiky „pi“. Rozdíl mezi hláskami p a b, a l a s není rozhodující, poněvadž se jedná o stejné místo artikulace, to je tvoření těchto hlásek. I pravopis zde nehraje žádnou roli. Mimoto jsem mluvil východomoravským dialektem, takže jsem neřekl lípy, nýbrž krátce lipy.

Prozatím jsme pouze v polovině cesty vysvětlení této přeměny, totiž jak se stalo z vůně lip pití piva. Tento hmatatelný materiál „lipy voní“ byl vnořen do velmi příznivého kontextu, řekl bych do citového „ovzduší“. Já jsem byl svou nečekanou výhrou citově a sebevědomě pozdvižen, což bylo v souladu s krásnou intenzivní vůní lip. Můj kamarád byl ale svou prohrou

peněz ve zcela opačné citové poloze, neboť jeho momentální finanční hotovost byla, nehledě na prohru jakožto osobní subjektivní porážku, silně zdecimována. Nevědomí nemá už ze zkušenosti samotného vědomí, a také podle zhodnocení podvědomí, dobré mínění o člověku pijícím pivo. Nevědomí ho identifikuje jako symbol finanční tísně. Můj kamarád se totiž po opuštění kasina v této finanční tísní nacházel. Jeho nevědomí ve mně spatřilo na základě jeho subjektivního pocitu „pivaře“ a tím se od této tísně osvobodilo. Spatřujeme zde element projekce. I projekce tedy není nic jiného než snaha o akt osvobození. Na stejném principu funguje i psychická kompenzace.

Musím zde u předcházejícího případu „vůně lip“ a „pítí piva“ dodat, že můj kamarád si to pivo v boji proti přirozené žízni vždy přednostně s chutí „dal“. Příslušné symbolické zpracování vycházelo tedy z jádra jeho osobnosti, z jeho vůle. Svoboda je vázána i na vůli.

V kontextu předcházejícího případu bych chtěl uvést ještě jeden, který se mu ve své genezi podobá. Kdysi mě předložila jedna učitelka písemnou práci z prvouky ve druhé třídě základní školy. Jedna žákyně odpověděla na otázku: „Co je to opylovač?“ – slovem „Řezník.“ Pro kantorku to byl naprostý nesmysl. Přitom se divila, jak k tomu vůbec přišla. Ona jim v předcházejících hodinách přece srozumitelně vysvětlila, co opylovač znamená. Z psychoanalytického pohledu je tato zdánlivá záhada vysvětlitelná. Nejdříve si zanalyzujeme fonetiku slova a její asociativní okolí. V opylovači se skrývá slovo pila jako podstatné jméno. Pila slouží k řezání. Opylovač je tedy někdo, kdo užívá pilu a tím řeže. Řezník však má svůj význam. Dalo by se říct, že u této 9-leté dívky selhala sémantika, neboli poznání správného významu slova „řezník“. Samozřejmě, že jsem se zeptal příslušné žákyně, co dělá řezník: Odpověď byla jasná: „Řezník řeže.“ A co řeže? byla moje druhá otázka: „Dříví.“ Třetí otázkou jsem svůj „výzkum“ ukončil: Co potřebuje k řezání? „Pilu.“ Odpověděla. – Cesta od opylovače k řezníkovi nebyla přesto intelektuálním výkonem vědomí. Poněvadž nevědomí nebyl význam „řezník“ známý, došlo zde na první pohled na rozdíl od předcházejícího případu „Lipy voní“ k přeměně bez emocionální účasti vyplývající ze situativní interpretace v podvědomí. To by byl omyl. Řezání pilkou a pilou vyvolává negativní, nepřijemný pocit. Žákyně zažívala při písemné práci rovněž negativní pocity, které podpořili fonetickou příbuznost při její

přeměně opylovače, to je hmyzu, v člověka. Emocionalita a představivost se navzájem během procesu geneze a jejího výsledku mezi podvědomím a nevědomím věrně doprovází.

U dalšího příkladu se podíváme na celkové zpracování jednoho intenzivního dojmu v nevědomí. Nejdříve se podíváme na realistický zážitek, který byl následně příslušně zpracován do snu. Jedná se o sdělení jednoho západoněmeckého diplomovaného inženýra, které se snažím s maximální přesností zrekonstruovat. Předávám tedy slovo tomuto inženýrovi, který se mi před lety svěřil. Samozřejmě, že se nejedná o žádné tajemství. Ujměte se tedy slova pane inženýre: „Dobře. – VykonaVal jsem zaměstnání v pozici inženýra bez jakékoliv zodpovědnosti vedoucího pracovníka. Jednalo se o místo řadového pracovníka s časově omezenou pracovní smlouvou na dobu tří let. Zastupoval jsem totiž prozatím jednu inženýrku, která byla na mateřské dovolené. Bylo mi však slíbeno několikrát, že moje časově omezená pracovní smlouva bude převedena do smlouvy trvalé. Do tohoto opakovaného příslibu jsem vložil svou plnou důvěru. Asi dva týdny před vypršením mé časově omezené pracovní smlouvy jsem cestou do kantýny potkal vedoucího osobního oddělení, který mi chladnokrevně oznámil, že moje pracovní smlouva nebude převedena na smlouvu na dobu neurčitou, ani nebude prodloužena. Byl to pro mne obrovský šok, poněvadž jsem se na základě předcházejících příslibů v místě pracoviště usadil a investoval nemalou částku do zařízení bytu. Po příchodu z práce jsem ulehнул a okamžitě usnul. Měl jsem následující sen: Bojoval jsem s vedoucím personálního oddělení, který mi v poledne oznámil propuštění ze zaměstnání, o jedno-
duchou židli bez opěradla. Tato židle měla mezeru v sedací ploše. Vedoucí personálního oddělení měl na hlavě rohy jako čert a jeho pravá ruka byla změněna v dlouhý zahnutý dráp, kterým držel pevně židli v mezeře sedací plochy a snažil se mi ji vytrhnout z rukou. Na vrcholu dramatického boje o tuto židli jsem vedle sebe spatřil zpřetrhaný silný řetěz. Uchopil jsem jednu z částí a začal jsem tlouct vedoucího personálního oddělení po jeho čertovském drápu slovy: „ Toto je řetěz egoismu, egoismu, který Kristus zpřetrhal svou smrtí na kříži“. Přes tuto mou snahu mi onen „čert“ mou židli vytrhnul z ruky. V tom jsem náhle spatřil, že tomuto mému souboji přihlíží i moji spolupracovníci, kteří se strašně rozesmáli, což mě natolik vyděsilo, že jsem se probudil s divoce bušícím srdcem.“

Pokouším se tento sen interpretovat, což určitě nebude těžké, protože známe jeho pozadí. Stolička bez opěradla symbolizuje tedy pracovní místo bez vedoucí funkce. Mezera v sedací ploše odpovídá časovému omezení pracovní smlouvy. Vedoucí personálního oddělení v podobě čerta s rohy a drápem ztělesňuje ohrožení jeho pracovního místa. Roztržený řetěz znamená podle mé interpretace propuštění z práce a tím v jistém slova smyslu osvobození od povinností. Sen však v tomto zpracování přeinterpretoval řetěz podle inženýrovy křesťanské osobnosti a vůli udržet si toto místo: „Tento řetěz egoismu zpřetrhal Kristus svou smrtí na kříži.“ Sen dokáže zřejmě čerpat sám ze sebe. Tento bod se mi zdá zajímavý z toho důvodu, že literární kreativní proces takto probíhá, to znamená, že se sám pohání vpřed. Vráťím se však nyní opět k interpretaci předcházejícího snu. Smích spolupracovníků diplomovaného inženýra se rodí jako symbol vítězství vedoucího personálního oddělení nad inženýrem v tomto dramatickém boji. Utrpíme-li nějakou reálnou ztrátu, zpravidla s ponížením, tak se nám ve snu někdo směje. Vyděšení inženýra ve snu a probuzení s divoce bušícím srdcem vyjadřuje symbolicky porušení důvěry a tím celé drama, které začalo centrálním bodem problému, vrcholí a končí. Sen tedy věrohodně překopíruje aktuální dojmy, zážitky nebo očekávání a tím duši osvobodí.

Chtěl bych uvést ještě další příklad. Jeden učitel z dívčího gymnázia se mi svěřil s následujícím zážitkem. Uděluji mu tedy slovo: „I když jsem se na své vyučování vždy bez výjimky svědomitě připravoval, byl jsem jednou večer po náročném dnu ve škole natolik vyčerpaný, že jsem nebyl schopen provést přípravu vyučování pro příští den. Prošly mně hlavou jisté obavy, jak na to budou reagovat žákyně, když nebudu vědět, kde máme začít. Měl jsem tušení, že můj pocit sebehodnoty je ohrožený. V těchto myšlenkách jsem zvečera padl do postele a ihned usnul. Zdálo se mi, že jsem přišel do školy nahý, do třídy 16-letých gymnazistek, a shledal jsem se v blízkosti jedné žákyně, k níž jsem měl ve skutečnosti podle intuitivního citění nejhlubší vnitřní vztah jako učitel a vychovatel. Všechny ostatní žákyně se nacházely v pozadí. Zastyděl jsem se, pokryl si to nejcitlivější místo školní taškou a urychleně se vytratil z učebny. Dostal jsem se do nějaké prázdné místnosti v mé škole, kde u stolu na židli visely dlouhé vrchní kalhoty a mikina, které jsem si okamžitě oblekl, přičemž se mi ve snu dostavila myšlen-

ka, že se mohu vrátit do třídy a zahájit vyučování tohoto dne. Toto oblečení však neodpovídalo vkusu mé osobnosti, necítil jsem se v něm dobře.“

Tento sen není těžké vyložit, neboť známe jeho pozadí. Nahota vyjadřuje symbolicky stud, přesněji řečeno ostudu neboli zahanbení, které vyvolala kantorova nepřipravenost na vyučování. Uvedené pozadí k následnému snu mně však při výkladu zcela nestačilo. Dál jsem se totiž nedostal. Položil jsem tedy kolegovi otázku: „Nezatajil jste mi něco vzhledem k přípravě na vyučování?“ Kolega si pohotově sáhl na ucho a odpověděl: „Nezatajil, pouze zapomněl. Než jsem totiž ulehl do postele, prošlo mi ještě hlavou, že bych si mohl natočit budíka, abych vstal o hodinu a půl dřív a provedl si ráno před snídaní a odchodem do školy přípravu na vyučování. Budíka jsem sice nenatočil, ale choval jsem naději, že po časném ulehnutí přesto vstanu podstatně dřív.“ – „To by stačilo,“ přerušil jsem kolegu a pokračoval: „Takže to náhradní oblečení vyjadřuje eventuální přípravu vyučování až ráno, což samozřejmě neodpovídalo vašemu dennímu režimu a návyku. Proto jste se v tom oblečení necítil dobře, připadalo vám cize.“

K předcházející interpretaci bych chtěl ještě dodat, že nahota jako symbol ostudy, by u amazonských Indiánů nepřipadala v úvahu, protože nehraje ve společenském vztahu žádnou úlohu. Amazonští Indiáni se pohybují všude nazí. Werichovu píseň: „Je to pravda odvěká, šaty dělá člověka“, by nikdy nepochopili.

Chtěl bych upozornit u tohoto snu ještě na nezvratnou skutečnost, že se v něm neskrývalo žádné tajné sexuální přání učitele ke svým žákyním, nebo dokonce exhibicionistická tendence podvědomí, jak by mohl třeba vidět některý psychoanalytik, který sexualitu příliš staví do popředí. To by byl absolutní omyl. Dokonce i snahy o pohlavní styk s jinou osobou nevyjadřují ve snu žádné sexuální přání, nýbrž symbolicky nezdar a zklamání v nějaké vlastní snaze, které člověk před ulehnutím do postele v sobě choval. Toto zklamání však nemá zpravidla naprosto nic společného se sexualitou. Snaha o pohlavní styk vede v duši k osvobození na základě principu uspokojení, které v sobě pohlavní styk skrývá. Nevěra může tedy být vyvolána na popud nevědomí, které může jakékoliv zklamání vyjádřit právě tímto sexuálním symbolem. Tím však dochází částečně i ke snížení psychického tlaku pohlavního pudu, který se u člověka na rozdíl od zvířat

neustále hlásí se svými požadavky. Samozřejmě, že nevěra může mít i pří-
mou příčinu vycházející aktuálně z pohlavního pudu.

Pudový problém, sklon a potřebu pohlavního styku řeší nevědomí kon-
krétně přes orgasmus, čímž zmizí tlak a duše získává svobodu. Tento tlak
může být vyvolán čistě fyziologicky a je odstraněn zpravidla v symbolick-
ém kontextu nevědomí přes orgasmus za účelem ochrany spánku a zís-
kání vnitřní svobody. Pohlavní pud je tím přinucen ke kapitulaci, přestane
„zlobit“, rušit spánek a ohrožovat vnitřní svobodu duše.

Něco podobného se odehrává podle zjištění badatelů spánku s podstat-
ným kvalitativním rozdílem při přeplnění močového měchýře ve spánku.
Sen člověku vsugeruje svoji realitu. Člověk, který ve spánku pocituje řeza-
vý tlak v močovém měchýři, najednou sní o tom, jak močí na WC, během
čehož se tlak ztrácí a sen mizí. Pro psychoanalytika je přitom zajímavé, že
se ve skutečnosti nepomocí, že se jedná o pouhou vnitřní sugesci. Podobně
je tomu i u jiných tělesných rušivých faktorů, jako je bolest ve spánku, kte-
rou sen odstraní tím, že si vezmeme tabletu proti bolesti nebo žízeň, kdy se
s chutí napijeme nebo hlad, který si utišíme nějakou dobrotou a můžeme
se na naše nevědomí spolehnout. Je nejlepším kuchařem na světě. Určitě
nás ve snu nezklamе. Dá nám absolutně to nejlepší v daném okamžiku za
účelem získání svobody v nerušeném spánku. Nevědomí není tedy podří-
zeno pohlavnímu pudu. Záměr zde tedy není pohlavní uspokojení, podle
Freuda chuť jako požitek, německy Lust, nýbrž svoboda a ochrana spán-
ku. Pohlavní pud ovšem zlobí spíš v bdělém stavu, což má v biologické
funkci své opodstatnění, ale to ponechme sexuologům. Sexualita je totiž
vztahová záležitost s rozsáhlou psychologií, které rozumí nejlépe přísluš-
ný odborník, to je sexuolog. Psychoanalytik by si však neměl nechat unik-
nout vyjasnění pohlavních psychických úchylek. I když tyto úchylky v sobě
skrývají vydatnou porci komiky, vezmeme v našem psychoanalytickém
objasnění alespoň jednu z nich vážně. Mám na mysli exhibicionismus.
Abychom se dostali k cíli, to je objasnění této úchylky, musíme nejdříve
najít stopu. Položme si před nalezením stopy úvodní neutrální otázku:
Co je vlastně symptomem exhibicionisty? Odpověď je velmi jednodu-
chá: Obnažení pohlavních orgánů na veřejnosti s následným pohlavním
vzrušením. Pouhé obnažení je symbolem nevědomí. Co se ale za tímto
symbolem skrývá a jaký má význam? Jsme teprve zcela na počátku našeho

bádání. Musíme zachytit stopu. Nalezneme ji na fotbalovém hřišti, kde fotbalisté při trestném kopu na branku postaví ochrannou zeď, přičemž si chrání pohlavní orgány oběma rukama před ohrožením úderem míčem, což, jak je všeobecně známo, je velmi bolestivé. Fotbalisté tento „intimní“ úkon nikterak neutajují. U exhibicionisty se však jedná o pravý opak. On své pohlavní orgány nechrání, nýbrž je objektivně vystavuje „zranění“. Exhibicionista je psychopat a tak své jednání nepodrobuje rozumovému posouzení. Není schopen si uvědomit, že úder hůlkou rozzlobené stařenky může mít stejný dopad na jeho citění jakož i zásah míčem odpáleným nejjasnější hvězdou fotbalu. Jeho podvědomí jej před tímto eventuálním zážitkem chrání, neboť si vybírá jako diváky své kuriózní výstavy právě ženy a dívky, což má rovněž opodstatnění. Tato „výstava“ je symbolickým výrazem nějakého všeobecného ohrožení, ne ohrožení pohlavních orgánů, i když při vzniku tohoto symbolu pohlavní orgány hrají jako orgán neukrytý v tělesné části zásadní roli. Obnažením pohlavních orgánů dochází k osvobození od komplexu ohrožení. Tato psychopatická úchyłka má své kořeny zřejmě v dětství jako opakované týrání, nebo i jednorázové, třeba až traumatické ohrožení, ne však jako pohlavní zneužívání dospělým pedofilem. Obnažení pohlavních orgánů na veřejnosti zažijí ve snu v souvislosti s nějakou formou ohrožení i naprosto normální muži. Psychopatie je však více než pouhá aktuální záležitost. U exhibicionismu se tedy jedná o symbolický projev zraněného vztahu z dětství. Nevědomí zde pracuje na principu protikladu. Tento primární symbol nevědomí je v podvědomí přes asociativní příbuznost interpretován dále jako symbol sekundární, to je sexualita. Na toto osvobození obnažením se napojuje pohlavní pud, který se živí eventuální pozitivní reakcí „divaček“, což vede u exhibicionisty k pohlavnímu vzrušení. Jedná se o sublimaci vlastního strachu. Tím je jeho zastaralý podvědomý strach z ohrožení, zranění a bolesti v kontextu vztahu ukrytého v nevědomí totálně anulován a přeměněn ve vědomý požitek s příslušným odstupem ke vztahovým osobám. Setkáváme se zde s paralelou k druhé scéně snu učitele na dívčím gymnáziu. Obnažení pohlavních orgánů představuje první scénu a je výrazem problému. Druhá scéna, to znamená pohlavní vzrušení před kolemjdoucími ženami, musíme chápat jako nevědomý pokus o řešení vzniklého problému. Pohlavní pud vlastně v jeho přirozené funkci nutí k totálnímu překonání ve vztahovém odstupě.

Bohužel je pokus duše exhibicionisty tento odstup překonat neúspěšný. Máme zde kopii cesty terapie, která vlastně má přivést určitý problém do vědomí. Tato vnitroduševní forma samoléčby bohužel nevede k odstranění příčiny. Dochází ale k zviditelnění vnitřního odstupe k problému, který duše hledá. Vztahová překážka neboli blokáda je přitom vložena právě do pohlavního pudu. U pohlavních úchylek dochází tedy k interpretaci primárního symbolu nevědomí přes podvědomí dále na sekundární symbol v kontextu pohlavního pudu, což se u schizofrenních poruch neděje. Jedná se tedy vždy pouze o symbol primární. Pokouším se zde o vysvětlení této úchylky v kontextu mé symbolické psychoanalýzy, která je i součástí literární vědy. Literatura je život a tím současně psychologie v motivech jednání literárních postav a jejich charakteru. Dovedu si představit, že existují i jiná vysvětlení. Cílem této práce není popírat názory jiných psychoanalytiků, nýbrž hájit pouze pravdu, kterou hledám. Pokud jsem o ní přesvědčen, tak se může tu a tam dostat do zorného pole mého kritického pohledu i pravda jiného psychoanalytika. Některé léčebné metody se mi totiž jeví jako pouhá snaha o oslabení nebo odstranění symptomu, ne však příčiny příslušné duševní poruchy. Dovídáme se například o tom, že exhibicionista si má svůj chorobný sklon zprotivit, nebo, že v těžkých případech nebezpečnosti pacienta je provedena kastrace. Já jsem zastávce psychoanalytického vysvětlení příslušné úchylky přímo pacientovi a zpracování způsobu jeho týrání a ohrožování v dětství a duševního překonání odstupe k osobám, které byly kdysi původcem týrání. Tento zásah by alespoň oslabil příslušné nutkání, do jaké míry, to může ověřit nejlépe psychoterapeut. – Pohlavní pud bych však vložil jako vrozenou autonomní součást osobnosti člověka do jiné složky než vrozenou svobodu nevědomí, jíž je podřízený veškerý obsah a dění v duši. Pohlavní pud se nachází v opozici ke svobodě, nepřipouští však naprosto žádné negativní posouzení, jak se například ojedinele stává z nejrůznějších důvodů, poněvadž bychom tím popírali vlastní existenci a Boží vůli. Zranili bychom tím například i „Nesnesitelnou lehkost bytí“ Milana Kundery. – Přesto musíme připustit, že dosažení vnitřní svobody se děje podle tendence v jádru osobnosti i za cenu zdánlivého porušení morálky nebo překročení trestního zákona. I v případě realizace mimo sen se jedná vlastně ve svém kontextu o osvo-

bození v psychoanalytickém významu, ovšem osvobození, které vede třeba za mříže, neboli k vnější ztrátě svobody.

Než udělám tečku za touto kapitolou, podíváme se zpět na předcházející sen inženýra a učitele. Zatímco sen inženýra vytvořil pouze jednu scénu, vykazuje sen učitele scény dvě. V inženýrově situaci neexistovalo prozatím řešení, v situaci učitele však ano, což vedlo k druhé scéně s oblečením, s nímž se učitel nedokázal z pádných důvodů identifikovat. Sen může mít tedy více scén, každá scéna má svůj střed s variantou hlavní tematiky.

Kapitola V

Rozlišení mezi hloubkovou a povrchovou halucinací

Zde se zaměříme na duševní projev, který se nazývá halucinace neboli smyslový klam zraku a sluchu. Začneme však snem. Jeden z mých spolustudentů mi vyprávěl, jak si po obědě jako obvykle ulehl ke spaní. Bydlel v domově pro studenty. Sotva usnul, měl najednou pocit, že na chodbě někdo hlasitě mluví, což ho vytrhává ze spánku. Ve skutečnosti to byli dva studenti, kteří se vestoje o něčem hlasitě bavili. Než procitnul, dostavil se okamžitě sen, který mu představil oblečené tančící dívky, přičemž se rušení pocházející z chodby úplně vytratilo. Po chvíli se však znovu dostavilo a s ním ihned i sen s novou scénou. Děvčata se začala svlékat podle striptérské techniky, což ho natolik odpoutalo, že žádné hlasy z chodby neslyšel. Opět se však začalo reálné akustické rušení prosazovat a student začal vnímat ruch z chodby. Okamžitě dorazil sen s novou scénou, kde byly striptérky už svlečené, zatřepaly před jeho zraky posledním kouskem spodního prádla, vymrskly jej až nad hlavu, který přistál po několika saltech mortale na zadní stěně na dlouhém věšáku. Po tomto aktu se ale začal zase probouzet a dotěrné rušivé hlasy z chodby se začaly prosazovat v jeho uších.

Musím přiznat, že v tomto bodě jsem ho požádal, aby to zkrátil, připadalo mi to nekonečné. On však trval na svém a chtěl mi to dovyprávět až do konce, a nyní jsem rád, že se mi tehdy podařilo zmobilizovat v sobě poslední zbytek trpělivosti. Samozřejmě, že opět přispěchal sen s další scénou, v níž se obnažené striptérky předklonily směrem k němu, svůdně se na něj zahleděly a s úsměvem jej s předpaženou pravou rukou a pohybem ukazováčku volaly k sobě. Když se chtěl rozběhnout, aby skočil jako úspěšný atlet ve skoku do výšky do jejich náručí na pódiu, zaslechl prý opět ony zatracené chlapské hlasy z chodby, přičemž striptérky zase zmizely, ale jenom na okamžik, neboť mu sen jednu z nich vložil přímo do náruče. Přitom ji ve své náruči cítil a všechno prožíval jako skutečnost, dostavila se mu přímo myšlenka: „Toto není žádný sen, to je pravda, já ji cítím i s její váhou.“

Vtom se ale zcela probudil a zjistil, že jeho náruč je úplně prázdná, pouze zaznamenal, jak se dva studenti na chodbě o něčem nadměrně hlasitě dohadují.

Sen se tedy neustále snažil zachránit jeho spánek, jednal přitom v souladu s jeho osobností, protože postel tento student považoval na rozdíl od kulturistů za posilovnu, byl ale mladý a děvčata ho „přirozeně“ přitahovala. Sen vynaložil maximum a osladil mu všechny scény s jistým stoupáním až k vrcholu tak, aby ho osvobodil od rušivých vlivů a splnil jeho podvědomou vůli ke spánku. Nevědomí tedy jednalo i zde v souladu s principem svobody a ne výlučně pudové sexuality.

Celý tento sen jsem však uvedl z jednoho důvodu a to je, že náš student pocítoval ve snu nahou striptérku jako opravdovou ženu, ano uvědomoval si a prožíval tento akt jako skutečnost. Toto je pojítkem a přestupnou stanicí k dalšímu pojednání. Jedná se o vysvětlení toho, jak je to možné, že i duševně naprosto zdraví lidé mohou zažít zpravidla zrakové halucinace s kvalitou a přesvědčením o tom, že se jedná o skutečnost.

Při podobizně Krista z první kapitoly se sice jedná jakoby o halucinaci, ovšem velmi povrchní, která po chvíli jako i halucinace hloubková odezní. Víme vědomě, o co jde. Zavádím zde tyto pojmy „povrchová“ a „hloubková“, poněvadž se snažím podstatu halucinace srozumitelně osvětlit. Kristova podobizna vznikla na základě přímého vnějšího vjemu. I halucinace vyvolané v hypnóze jsou podle mého zjištění halucinacemi povrchovými, vzniklé na základě přímé sugesce v podvědomí, avšak halucinace hloubkové vznikají v nevědomí a ovládnou podle mého intuitivního vnímání jednak cit a touto pomocí je vnitřní sugesce natolik posílená, že se prosadí vůči vědomí, to je rozumové části. Sugescie pocházející z nevědomí, vycházející z vůle nevědomí, pronikne citově celou osobnost jak duševní, tak i tělesnou. Obsadí nervové tkáně svým obsahem. Chtěl bych to trochu ujasnit ještě na jednom příkladě. V první kapitole jsem se zmínil o žákovi, který vydával případné zabavení walkmana učitelem za krádež a vložil tuto skutkovou podstatu do kontextu trestního zákona. Nechci se zde doslova opakovat. Krádež můžeme v této souvislosti nazvat jako blud podvědomí, to je bludný element podvědomí v emocionálním obalu, který pochází z negativního postoje k učiteli a ke škole. Tento emocionální obal zneprístupňuje takový „blud“ podrobení rozumového posouzení a tím jak

u autora, tak i u další osoby, která je emocionálně na stejné frekvenci, tento blud přežívá a tyto osoby jsou o jeho správnosti přesvědčeny. Vědomí byla podvědomím vsugerována mylná realita, horší je však realita vsugerována nevědomím. Ta vede k bludným představám, paranoidním stavům a psychózám. To je však patologická oblast. U zdravého člověka bych to nazval ojedinělou halucinací a zde se dostáváme k další kapitole.

Kapitola VI

Setkání s transcendentálním světem nebo pouhá halucinace a hysterie?

Hlubkové halucinace je možno potkat ojedinele u psychicky a neurologicky zdravého člověka v nejrůznějších oblastech života a mají vždy zásadně symbolický charakter. Vyskytují se i podle psychoanalytického posouzení v katolické církvi jako například zjevení Panny Marie. Zde se jedná na rozdíl od malého andělíčka z první kapitoly, který se zrodil jako povrchová halucinace na základě přímé hypnotické sugesce, o halucinaci hlubkovou vnitřní, vycházející ze sugesce nevědomí.

Panna Maria má ve vědomí věřících katolíků na celém světě důležité místo. V mariánských písních a modlitbách ji poznáváme jako pomocnici křesťanů, ochránkyni a útočiště, jak nám to například zjevuje následující text modlitby: „K Tobě se utíkáme, svatá Boží Rodičko.“

V následující stati se pokusím o psychoanalytickou interpretaci zjevení Panny Marie ve francouzských Lurdech. Toto zjevení je možno si vysvětlit i psychoanalyticky. Věřící člověk a ctitel Panny Marie to může klidně vidět jako přípravu skutečného setkání s transcendentálním světem. Nacházíme se zde v oblasti, podle mého úsudku, mimo psychiatrii, takže ono zjevení nelze vyloučit, ale ani dokázat. Pouze víra má zde rozhodující slovo. Věřící člověk může následující psychoanalytické osvětlení onoho zjevení brát jako pouze základní pravdu, ne pravdu ultimativní, jako přípravu skutečného zjevení v kontextu psychoanalytické zákonitosti. Humánní věda by měla tento prostor odstoupit víře bez ztráty vědecké hodnověrnosti.

Bernadetta trpěla ve svém dětství silným astmatem. Pocit dušení způsobuje extrémní stresové zatížení pro celý duševní organismus. V tehdejší době neexistoval účinný lék, primární vztahové osoby jako matka, otec a další blízcí příbuzní byli během astmatického záchvatu naprosto bezmocní, zrovna tak jako i tehdejší lékař. Bernadetta se cítila ve své extrémní tísní naprosto sama. Tato opuštěnost v nejhrošším utrpení až smrtelné úzkosti vytvářela v podvědomí sílící touhu po pomoci. Tato klesla do nevědomí, kde „čekala“ Panna Maria jako symbol útočiště a útěchy. Následně docházelo k zjevením nebo k halucinacím? Bernadetta měla Pannu Marii v jádru své duše. Zde se nabízí v kontextu víry možnost přechodu do trans-

cendentálního světa. Toto však ponechávám svobodnému individuálnímu rozhodnutí čtenáře. Psychoanalýza zde naráží na svou ultimativní hranici a nedokáže dát v tomto ohledu žádnou odpověď.

Bernadetta byla zpočátku považovaná za blázna a bylo jí vyhrožováno i místním policistou.

Křesťanští mystikové mají rovněž zážitky, které je možno postavit v duchu teologie a víry do kontextu transcendentálního světa, i když mají psychoanalytickou základnu a ta se nedá změnit. Symbol a přímá autosugesce jsou katalyzátorem všude, jak u psychicky a neurologicky zdravých, tak i nemocných lidí. V psychoanalýze existují jevy, které nelze stavět do patologického kontextu, nejsou tedy pracovní náplní klasické psychiatrie. V této souvislosti bych chtěl uvést ještě stigmata vyskytující se u některých osob, zpravidla světců v katolické církvi. Za zmínku zde stojí katolický kněz Páter Pio, který měl stigmata na obou rukách, z nichž o prvním pátku v měsíci, v den Kristovy smrti na kříži, při celebrování mše, vytékala krev. Psychiatrie řadí tento úkaz do oblasti hysterie, s čímž nemohu z hlubšího psychoanalytického pohledu souhlasit. Právě v psychoanalýze je třeba exaktně rozlišovat. Hysterie je podle mého chápání symbolickým projevem zraněného vztahu. Ochrnutí při negativním neurologickém nálezu, to znamená, že nervy jsou v pořádku, je symbolickou manifestací neshod v rodině. U Pátera Pia se však jedná o zpracování symbolu stigmat a krvácení jako vyvrcholení touhy při následování Krista, to je spojení s Kristem. Zatímco ochrnutí vyžaduje léčbu samozřejmě cestou psychoterapie, odstraněním neshod v rodině a úpravou vztahu, u Pátera Pia není co léčit. On léčil do své smrti duševně jiné lidi tím, že je zpovídal a odlehčoval zatížení jejich svědomí.

Kapitola VII

Symbols, jejich význam a síla u schizofrenních onemocnění

V této kapitole vstupujeme do oblasti psychiatrie, ovšem pouze jako psychoanalytici a ne jako lékaři. Psychiatrie rozlišuje u psychiatrických nemocí jako je schizofrenie a paranoia mezi dvěma poruchami a sice podle chování pacienta mezi slavomamem a stihomamem. Právě moje výlučně symbolicky zaměřená psychoanalýza umožní tyto rozdíly správně pochopit. Slavomam u onemocnění schizofrenií se pokládá za nějakou velkou historickou nebo literární osobnost, třeba za Napoleona Bonaparte nebo Goetheho. Velké osobnosti jsou symbolem pronásledování. Základním rysem povahy schizofrenního pacienta je nedůvěra, z níž právě lze „poruchovou“ psychologií odvodit pronásledování, které se ztělesňuje v nějaké mocné osobě. Takže základem schizofrenního slavomamství je vlastně nedůvěra a hluboký strach z pronásledování. Co je ale základem schizofrenního stihomamství? V jádru se neodlišuje v ničem od slavomamství. Rozdíl spočívá pouze v symbolu, přesněji řečeno v jeho významu a jeho příčině.

Zatímco slavomam přejímá ve stavu psychózy odhodlaně roli nějaké vlivné osobnosti, prožívá stihomam velkou úzkost z ohrožení považující se třeba za červa. Stihomam pokládající sama sebe za červa je obětí intriky, třeba jenom pomyslné, vycházející z nedůvěry, kterou nevědomí mění symbolicky v červa. Toto je vlastně jediným rozdílem mezi slavomamem a stihomamem. Rozdíl tedy spočívá z tohoto pohledu ve významu a síle symbolu, který ovládne nevědomí a celou osobnost. Je však možné, že zde hraje úlohu i celková struktura osobnosti, jedna je ofenzivní, druhá defenzivní. Poněvadž ale podvědomí a nevědomí pracují s protikladem, je proto možné, že právě z defenzivní osobnosti se stane slavomam a opačně. Na to by mohli spolehlivě odpovědět psychiatři a psychoterapeuti.

Že červ je opravdu symbolem intrik, o tom mě ujišťuje drama velkého německého dramatika Friedricha Schillera „Úklady a láska“, německy „Kabale und Liebe“, kde se jmenuje intrikán „Wurm“, to je červ, který zavinil tragickou smrt nerovných milenců: šlechtice a řadové občanky.

Samozřejmě, že existují i jiné jevy schizofrenní změny osobnosti. Velmi intenzivní a působivá na pozorovatele je takzvaná posedlost ďáblem. Psychiatrie ji rovněž řadí do oblasti schizofrenních onemocnění.

Ve snu inženýra ze čtvrté kapitoly se také objevil ďábel v osobě vedoucího personálního oddělení. Ďábla jsme identifikovali jako symbol ohrožení pracovního místa. Dramatičnost snu měla i formu boje, vše bylo v souladu činu propuštění z práce. K posedlosti ďáblem tedy dochází u pacienta tehdy, pokud zažije nějaké velké ohrožení jinou osobou a nebo se cítí, zpravidla pouze chorobně, ohrožen. Toto ohrožení je v nevědomí zpracováno v ďábla a tento symbol se zmocní celé osobnosti, jak jsem to už popsal v první kapitole. Člověk jedná v osobě ďábla. Onen inženýr by vlastně v této extrémně stresové situaci mohl na první pohled onemocnět schizofrenií a posedlostí ďáblem, protože byl věřícím křesťanem a tak ďábel existoval v jeho osobnosti jako symbol velkého ohrožení jinou osobou. Tento inženýr však neměl příslušnou dispozici pro takové onemocnění a v tom spočívá osudný prvek. V případě schizofrenní dispozice by toto ohrožení vztahoval na svou osobu a ne na své pracovní místo. Inženýrovo nevědomí zachovalo objektivitu problému. U schizofrenní dispozice dojde dle mého chápání na základě nedůvěry a hlubokého strachu k subjektivizaci a obrácení celého problému proti vlastnímu Já. Mimoto byl inženýr už poněkud starší, kdy schizofrenie zpravidla nepropuká, je to nemoc začínající v útlém nebo pozdním mládí. Někdy však propuká v mládí i po úspěšném absolvování studia a nebo i v poněkud pozdějším věku. Vyskytuje se však pouze u jednoho procenta obyvatelstva a to nezávisle na sociálním, národnostním, kulturním či náboženském prostředí.

Posedlost neposuzuje katolická církev v kontextu víry a teologie jako psychiatrickou nemoc a používá metodu, které se říká exorcismus, to je vymítání ďábla. Z posledních let si vzpomínám na případ ze Západního Německa, z Bavorska, kde byla jedna studentka teologie „posedlá ďáblem“ a při praktikách vymítání tohoto „zlého ducha“ zemřela. Mělo to delší právní a soudní následky, o nichž se zmiňovala i média.

Vidíme zde dva postoje, psychiatrie a teologie. Poněvadž se zde jedná na rozdíl od zjevení a dalších zážitků duševně a neurologicky zdravých lidí o prokázané onemocnění schizofrenií, tak posedlost ďáblem ponechávám jako psychoanalytik psychiatrii.

Samozřejmě u schizofrenie se mohou vyskytovat i jiné formy psychózy jako zrakové a sluchové halucinace a nebo „bláznění“, kdy pacient v zuřivosti něco rozbíjí. Zbláznění zde užívám jako hovorový výraz pro aktivitu s maximálním emocionálním podílem a rozumovým chaotickým stavem, který nemá s psychózami podle mého porozumění a interpretace naprosto nic společného.

Ke „zbláznění“, mohu dodat, může dojít i u člověka mimo schizofrenní onemocnění, jeho smyslové pomatení nemá schizofrenní charakter. Za extrémního duševního utrpení a opuštění k tomu může ojedinele dojít. Když tento stav ve své intenzitě odezní, pacient se opět uzdraví. – Zbláznění můžeme zažít ale i ve snu, pokud procházíme nějakým těžkým duševním utrpením. Ve snu pak zakusíme jakoby chaos v myšlení, který nám jako symbol utrpení vsugeruje na okamžik nevědomí, což je doprovázeno nekoordinovanými divokými pohyby rukou, ovšem pouze ve snu, ne ve skutečnosti. Zbláznění začíná tedy v nevědomí jako symbolický projev zraněného vztahu s následným duševním martyriem, od něhož chce nevědomí vlastně duši osvobodit. Tento stav však ovládne i vědomí a zmocní se celé osobnosti. Jedná se zřejmě o formu útěku, střesení nesnesitelného utrpení z duše při extrémním zesílení emocionality, která překoná sebevládu vědomí.

To, že si sen zapamatujeme, nám jasně naznačuje spojení mezi nevědomím a vědomím. Pomatenost není nic jiného než vnitřní sugesce nevědomí. Tím dochází k onemocnění celé osobnosti. Záměr nevědomí spočívá v tom, že chtělo získat pro duši svobodu, ovšem duševní onemocnění tuto svobodu na druhé straně člověku bere. Člověk se stává zajatcem. Je to jistý paradox. Hledání svobody vede do zajetí. Přesně v tomto bodě lidská duše selhává. Proč? Proč do doby, než se nám podaří odkrýt roušku nad tímto tajemstvím. Je to bezmocnost duše při neúnosném přetížení? Je to její kapitulace? Nedochází k prolomení vstupních dveří mezi vědomím, podvědomím a nevědomím? Spočívá to v nepřiměřené sugestivní síle, kterou vyvine nevědomí? Je to totální ztráta odstupu k symbolu v nevědomí?

Jedná se přitom všem o typ osobnosti. U schizofrenie je to vztahová záležitost mezi subjektem a protějškem, to je jiným člověkem nebo okolím. U některých neuróz se jedná o vztahovou záležitost k vlastní osobě, jak to potvrzují symboly a jejich zpracování do psychosomatických potíží, což si

objasníme v příští kapitole. U psychopatických jevů se jedná o činnost ne-soucí v sobě příslušnou symbolickou interpretaci nevědomí. Teď se nabízí otázka, zda příslušná struktura osobnosti je předurčena geneticky a nebo vzniká ve vztahové konstelaci v nejtělejších dětství.

Nevylučuji, že onen kritický osudný bod v duši, tedy v nevědomí, kde dochází při snaze nevědomí získat svobodu, přičemž dochází právě k opaku, to je její ztrátě, lze pozitivně ovlivnit i při případném genetickém předurčení. Dochází zde k opaku, s kterým jak podvědomí, tak i nevědomí vlastně běžně pracují. V průběhu zpracování symbolem dochází k osvobození duše, tuto svobodu však obrátí nevědomí jako zajetí proti sobě především u psychiatrických onemocněních. U schizofrenie dochází k útěku do této nesvobody. Nevědomí se tedy lidově řečeno zblázní, vrhne se do symbolu jako při sebevraždě, vyvine přitom velkou sugestivní sílu, čímž překoná bezpečnostní bdělost v podvědomí, která je však více zaměřena na vnější ohrožení. Sugescie překoná ovšem i obranu ve vědomí. Zde nevidím na rozdíl od hysterických a neurotických projevů žádný pozitivní záměr nevědomí. Je to pouhý útek, poněvadž selhala obrana a „síla“ nevědomého Já. Při útěku z pronásledování do vlivné osoby se to dá chápat jako hledání ochrany, ovšem u ohrožení jako útek negativní do ďábla a při intrice do červa neposkytuje žádnou ochranu. Schází zde tedy jednotná logika. Rozhoduje pouze význam symbolu. U ochrnutí podmíněného zraněným vztahem v rodině se dá předpokládat, že je zde snaha nevědomí dosáhnout osvobození od toho zranění. Jedná se o protest, nebo spíše „vydírání“ vzhledem k nápravě vztahu.

S vědomím předcházejícího závěru a s příslušným zaměřením, které působí na podvědomí, by mohlo být možné pozitivně ovlivnit nevědomí, aby k příslušnému zvratu, jenž vede k onemocnění a nebo poruchám, nedošlo. Je však ale bohužel možné, že zde hraje rozhodující roli zmíněná intenzita vnitroduševního zatížení ve spojení s duševní strukturou, která vede právě k příslušnému onemocnění. V každém případě je možné se buď vyvarovat a nebo dostat z neurotických, psychosomatických a jiných poruch a potíží na základě pouhé znalosti této oblasti. Vždy je zapotřebí překonat vnitřně příslušnou překážku, jež vytváří blokádu. Pacient musí tuto překážku, zvláště v případě akutních problémů, v napojení na vědomí pocítit jako zdolanou. Můžeme to srovnat s chutí na suchý rohlík po

odeznění akutních žaludečních potíží. Tyto zdánlivě nepatrné elementy jsou ale rozhodujícím momentem jak pro zdravou žaludeční funkci, tak i pro zdravou funkci duševního orgánu. Na to se zaměříme v příštích dvou kapitolách.

Nyní bych se chtěl ještě vrátit k schizofrenii. Vzpomínám si z mého dětství ještě na dva případy schizofrenního onemocnění v jedné vesnici. V prvním se jednalo o ženu, která trávila v určitých periodických odstupech jistou dobu v příslušné léčebně. Mimoto měla ve své duši tři trvale zakořenělá zaměření. Tvrdila, že porodila komunistickou stranu, což neopomněla sdělovat Ústřednímu výboru Komunistické strany do Prahy a zřejmě i do Moskvy. V Den matek chodila po celý den k domovním dveřím, aby převzala kytici od vedení komunistické strany. Utíkaly dny a roky a nikdo se nedostavil, ani Gottwald, Zápotocký, Novotný nebo Husák, ani Stalin nebo jiný potentát. – Druhá celoživotní činnost této ženy spočívala v tom, že stavěla výminek svému silně slabomyslnému bratrovi, s nímž žila jako stará panna pod jednou střechou. Všechny stavební práce prováděla sama. Jejím třetím chorobným koníčkem bylo malování svých snů na stropy a zdi svého domu. Měl jsem ve svém dětství možnost tyto obrazy shlédnout, jednalo se o lidské a nebeské postavy. Měla malířské nadání a tak své sny zviditelnila sama. Tyto sny se jí však jednoho dne zhroutily, poněvadž neustálým přestavováním svého domu narušila statiku. Naštěstí se jí nic nestalo. Nacházela se právě na dvoře.

Ještě se zmíním o jednom muži, který ve stavu psychózy jednal velmi destruktivně, rozbíjel například všechna okna v domě tím, že vyhazoval květináče a další předměty a nebo vylezl na střechu domu a shazoval střešní krytinu do dvora. I on měl silně slabomyslného bratra. I když přesné zařazení této „slabomyslnosti“ ponechávám lékařským odborníkům, domnívám se, že se jednalo o formu schizofrenie, která postihuje i vědomé funkce pacienta. Ve slabší formě se to projevuje přetržením souvislosti v myšlení nebo spojením vážných a banálních myšlenek. Připojuje se k tomu velký strach z toho, že přijde konec světa. S těmito symptomy se setkáváme právě v díle básníků, kteří onemocněli schizofrenií. Při těžším průběhu této nemoci může dojít k úplnému rozpadu myšlení. Zde vidíme, že schizofrenie je onemocnění, které někdy těžce postihuje i vědomí.

V této souvislosti bych chtěl ještě jednou pohlédnout na schizofrenii, ovšem ne vycházeje z nevědomí, nýbrž z vědomí. Při jednom z mých pobytů ve Spojených státech severoamerických jsem v televizi zaslechl, že tlumočníci v Organizaci spojených národů onemocní ne zřídka schizofrenií. Bylo to vysvětlováno extrémním stresem myšlení při simultánním, to je aktuálním přímém tlumočení. Mně zde nezbyvá nic jiného než této zprávě uvěřit a od toho odvodit, že schizofrenie je onemocnění celé osobnosti na rozdíl od neurózy, kde zůstává vědomí a myšlení nedotčené a zdravé. K onemocnění schizofrenií tedy může dojít ze dvou stran: v nevědomí a nebo ve vědomí.

Chtěl bych se v této souvislosti ještě zmínit o jednom mém náhodném setkání. Jako student germanistiky a anglistiky jsem jel vlakem ze Stuttgartu do italských Alp na dovolenou. Seděl jsem v kupé s jednou paní ze Stuttgartu, která se na mě nějak podivně culila, zatímco jsem četl analyticky s tužkou v ruce nějaké drama. Tato žena se mnou po krátké době navázala rozhovor a zeptala se mne, co studuji. Samozřejmě, že jsem ji ihned informoval. Poté mi sdělila, že pracuje v jistém sociálně-terapeutickém zařízení, kde se pokouší zařadit do života studenty, kteří při studiu duševně onemocněli. Tito studenti jsou prý zaintegrovaní do dílen, kde pracují s jednoduchým ručním náradím. Jedná se prý o bývalé studenty filozofie. Pro mne to byla tehdy zcela nová informace. Psychiatrii o tom určitě vědí daleko víc.

Tato práce je zavázána pravdě a tak jsem o tom s jistou distancí přemýšlel, a sice i o tlumočnících v OSN, kteří onemocněli schizofrenií. Pokoušel jsem se i zde hledat pravdu tím, že jsem zvážil svou vlastní situaci. OSN mě totiž jako případný zaměstnavatel naprosto neoslovovala, filozofické myšlení mi bylo zcela cizí. Vzpomněl jsem si na jednoho mého učitele z německého gymnázia, který vyučoval německou literaturu na filozofickém základě. Přiznávám se, že mi jeho pohled na literaturu byl naprosto cizí a že jsem jeho myšlení vlastně nerozuměl jako mladý dospělý středoškolský student. Podle mého chápání byli jak dotyční tlumočníci v OSN, tak i někteří studenti filozofické fakulty predestinováni pro onemocnění schizofrenií a na tomto podkladě přitaženi oněmi institucemi. Filozofické myšlení je opravdu náročné. Velcí filozofové byli i velcí matematici jako Řek Pythagoras, Francouz Pascale a nebo Němec Leibnitz. Tyto tři národy mají velkou filozofii. Mám pocit, že filozofické myšlení je pro člověka

přirozené až ve vyšším věku, není to otázka inteligence. Přiznávám, že až ve středním věku mi začalo být toto myšlení blízké, ba dokonce i vlastní. Napadá mě teď spontánní pohled na svět, kde vidím vývoj jako základní princip vložený do celého stvoření od počátku a že každá nedokonalost ve vědě a technice vytváří prostor pro zdokonalování a tím pokrok ve vývoji. Nedokonalost a vývoj jsou podmíněny svobodou. Svoboda je tedy prostorem nedokonalosti a vývoje. Teolog vidí svět jako dílo Boží, což znamená vztah mezi světem a tvůrcem. Vědecký materialismus předpokládá, že hmota má schopnost se organizovat až po člověka. Tím bychom vyloučili jak vnější, tak vzájemný vztah. Z pozice psychologie a psychoanalýzy je třeba dát za pravdu teologii, neboť vztah je spolu s vývojem základním principem veškerého dění. Vztah vrcholí v lásce, kterou nedokázal vysvětlit ani vědecký materialismus, ani filozofie nebo psychologie. Někdy je zbytečné si lámat hlavu, poněvadž to nikam nevede. I víra vyžaduje vysoký stupeň inteligence.

Drtivá většina mladých studentů filozofie je intelektuálně schopna studium zvládnout, aniž by bylo nějakým způsobem jejich duševní zdraví ohroženo, protože nemají v sobě dispozici pro příslušné onemocnění. Studium je naopak velmi prospěšná činnost ozdravující a stabilizující duševní funkce. Soustředění myšlení odvádí strach a studium se zájmem přispívá ke spokojenosti a tím duševní rovnováze. Pozitivní zaměření studentova myšlení potlačuje negativní emocionalitu a posiluje duševní rovnováhu. V případě přepracování v oblasti vědomí a myšlení dochází u jinak zdravého jedince k rychlému zotavení.

Na závěr bych se chtěl ještě dotknout paranoidního onemocnění. Toto není tak těžké jako schizofrenie, i když psychiatrie řadí i podstatnou část těžkých schizofrenních symptomů do tohoto označení. Podle starší diagnostiky není pacient trpící paranoi postihován psychotickými stavy a halucinacemi. I zde je však možné definovat nemoc jako symbolický projev zraněného vztahu. Začíná v nevědomí a zasáhne i vědomí. Bludná představa, přehnaná žárlivost, kritičnost a chorobné myšlení mohou být náplní tohoto onemocnění, které se dostavuje až ve středním věku. Je to vlastně věk, v němž člověk nabývá vyššího stupně chápání i abstraktních souvislostí. Zřejmě do tohoto prostoru se vetře tato chorobnost.

Kapitola VIII

Symbolická analýza poruch psychosomatického a neurotického charakteru

V této kapitole vystoupíme z oblasti těžkých i lehčích psychiatrických onemocnění a ponoříme se do poruch neurotického a psychosomatického charakteru. Jedná se u nich, především u psychosomatických poruch, o zranění vztahu vůči sobě. Na prvním případě bych chtěl osvětlit jako všude vlastním pohledem vznik psychosomatické poruchy. Pokusíme se zadívat na mladého člověka, který je jak tělesně, tak i duševně naprosto zdravý. V souvislosti s chřipkou, kterou neléčil a byl nadále plně aktivní, se silně fyzicky i psychicky vyčerpal, což zakusil až strachem, že se zhroutí, případně zemře. Tento aktuální zážitek klesá do podvědomí a dále do nevědomí. I když se následně zcela zotavil, toto zranění vztahu k sobě samému přežilo a může ho doprovázet po celá léta i třeba po celý život. Onen nepřijemný zážitek vyčerpanosti a nemoci – podvědomí tento stav identifikovalo jako nemoc – klesá do nevědomí a je symbolicky zpracován v bolest srdce, kterou pacient v určitých přestávkových úlevách, které mohou trvat i delší dobu, stále pociťuje v bdělém stavu, i když jeho srdce je absolutně zdravé. Negativní zážitek z vyčerpanosti lze však rozložit do dvou částí, jak to učinilo samotné podvědomí. Totiž do nemoci a do nebezpečí. Samozřejmě, že podvědomí toto celkové zhodnocení předalo do nevědomí, které převedlo nemoc do bolesti srdce a nebezpečí do dýchacích potíží. Náš mladý muž někdy trpí bolestí srdce, jindy ho sužují dýchací potíže, někdy obojí. Při důkladných lékařských prohlídkách se zjistí, že pacient je organicky naprosto zdravý, má srdce v absolutním pořádku, čisté plíce a zdravé průdušky. Psychosomatická onemocnění nám naznačují hranici mezi organickými a duševními onemocněními. Praktický lékař nebo jiní specialisté organických chorob s tím nic nesvedou, pouze pohladí nějakými léky tyto symptomy. Nelze jim to také vyčítat, poněvadž oni svými prohlídkami s negativními nálezy svoji úlohu splnili a zbytek není jejich odbornou oblastí. I pro psychiatra a psychoanalytika to může být tvrdý oříšek, poněvadž pacient své vyčerpání z dětství už zapomněl a je vlastně nutné najít příčinu jeho potíží. I pro specialistu to zůstává skryté. Lékaři těla mají techniku, která jim umožní nahlédnout na příslušná onemocně-

ní, lékař duše ji bohužel nemá a tak musí ve spolupráci s pacientem hledat v nevědomí. Někdy to podle mé informace z odborných kruhů zabere až 15 let, než psychoterapeut odkryje příčinu nějakého neurotického onemocnění, protože tato příčina vznikla v nejtělejší době dětství, kam pacientova paměť nesahá. Uvádím zde vlastní příklady, které jsem sám interpretoval. Neopírám se o žádnou cizí literaturu.

Chtěl bych v této souvislosti ještě podotknout, že psychosomatické a neurotické potíže a poruchy život nezkracují, ani se na ně neumírá. Vědomí, to je rozumová část, zůstává nedotčená, myšlení je naprosto zdravé. Tímto utrpením se může pouze zvýšit emocionální hladina. I když se intenzita neurotických a psychosomatických poruch vystupňuje na absolutní maximum, nedochází k jinému duševnímu onemocnění, to znamená, že neuróza nepřejde třeba v schizofrenii, jak se u tělesných onemocnění může například z nachlazení vyvinout třeba zápal plic a nebo z angíny onemocnění srdce. Základ tohoto duševního onemocnění s jeho symbolem je tak stabilní, že s ním naprosto nic nepohne. Mimoto můžeme tuto poruchu lokalizovat v podvědomé obraně pacienta, kdežto schizofrenie je onemocněním nevědomí. Dýchací potíže se mohou vystupňovat do pocitu dušení a u tohoto se vlastně vše zastaví. U psychosomatických potíží se nachází psychická obrana v pohotovosti a je velmi posílená, u schizofrenie se bohužel setkáváme s pravým opakem, psychická obrana totálně selhává a pacientovo Já se dává na útek.

Ještě se pokusíme najít smysl těchto psychosomatických potíží. Máme zde určitý rozpor v tom, že nevědomí těmito symboly, to je bolestí srdce a dýchacími potížemi v prsní dutině, by mělo duši ve snu osvobodit. Došlo sice k symbolickému zpracování, tento symbol však zůstal uvězněný v nevědomí a je neustále až na přechodné přestávky, k nim patří i spánek, aktivní. Proč vlastně? Jaký to má smysl? Tento symbol je obrácený proti subjektu, vzniknul v ohrožení a tak usuzuji, že má pacienta varovat před opakovaním podobného intenzivního ohrožení. Pacient je těmito potížemi, které vědomě prakticky neustále vnímá, varován. Alespoň u těchto duševních onemocněních stojí jistota nad svobodou. V duševní soustavě se tedy jistota, neboli bezpečí, prosadilo vůči svobodě, to znamená podvědomí vůči nevědomí. Nevědomí je zde služebníkem podvědomí, jinde tomu bývá naopak, hlavně v případech zdravé funkce duševní soustavy.

V případě poruchy jsou podvědomí a nevědomí neustále aktivní. Podvědomí dodává tento dojem nemoci a nebezpečí do nevědomí, protože se stará o jistotu a bezpečnost. Dochází tak k uzavřenému aktivnímu okruhu. Dojde-li k ohrožení zdraví nějakou formou zatížení, podvědomí začne v rámci jistoty a ochrany zvyšovat svou aktivitu, což se projeví v zesílení somatických potíží. Znamená to „výslovné“ varování: „Dávej si pozor na své zdraví!“ U schizofrenie spočívá naproti tomu celý problém v nevědomí.

U jedné formy neurózy je jistota přímo zviditelněná. Člověk se několi-krát vrací, než opustí byt a nebo vstává z postele, než usne, ke kohoutku s vodou nebo ke sporáku, aby se přesvědčil o tom, že vše je v pořádku. Neustálá kontrola je symbolem nejistoty. Tuto podvědomí právě hledá za účelem zvýšení jistoty formou opakování. Je to zajímavý projev, není na tom nic chorobného. Jde pouze o zvýšenou funkci podvědomí, která může mít skrytý patologický původ. „Normálně“ by postačila pouze jedna kontrola, problém spočívá však v tom, že při těchto kontrolách nedojde k vědomému potvrzení, že vše je v pořádku, i když člověk vidí, že tomu tak je. Tato neurotická činnost je spojená s blokadou do vědomí, tedy s tím, že si člověk plně uvědomí, že vše je v pořádku. Co ale vytvořilo tuto blokádu, která je vlastně hlavním neurotickým prvkem? Je to zvýšená pohotovost podvědomí, jejíž příčinu bych nehledal vždy v dávné minulosti. Pokud se tato pohotovost vystupňuje, tak člověk ztrácí vnitřní klid a svobodu. I zde stojí jistota jasně nad svobodou. Hlavní „chorobná“ aktivita vychází tedy na rozdíl od psychiatrických nemocí z podvědomí a ne z nevědomí. Proto zůstává člověk rozumově naprosto zdravý. Souvisí to však se ztrátou vnitřního odstupu od příslušného „problému“. U schizofrenie dojde k poruše vlastně v nevědomí a ta se rozšíří do celé duševní soustavy. Co tím u schizofrenie nevědomí sleduje, je opravdu zajímavou a záhadnou otázkou, která má pro psychoanalytika větší přitažlivost než vyjasnění záhadné vraždy pro inspektora nebo náruživého čtenáře detektivních románů. V jedné z následujících kapitol se pokusím přijít této poruše a chorobě na stopu. Zajíjeme přitom dobrou porci dobrodružství ve snaze pokusit se najít příčinu a podstatu duševní nemoci, která způsobuje osobní tragédii, přináší utrpení a ničí člověka. Prozatím se vrátíme k tématu této kapitoly.

Že se podle mého pohledu při těchto poruchách opravdu jedná o jistotu mobilizovanou podvědomím a souladnou podporou nevědomí, dokazuje

i následující příklad: Jedeme-li v zimě na částečně zledovatělé a kluzké vozovce s kopce a za námi těžký kamion, dostaví se u nás bolest břicha. Podvědomí vyhodnotí možnost případné neovladatelnosti osobního vozidla a „dotek“ s těžkým kamionem jako ohrožení vlastní osoby, které nevědomí symbolicky převádí v bolest břicha. V tomto symbolu se může skrývat uložená zkušenost s průjmem, který někdy nutí postiženého k útěku. Jakoby nevědomí tímto symbolem chtělo sdělit vědomí: „Vyklid' toto místo vrcholného nebezpečí a ukryj se v bezpečí, dokud není pozdě.“ Na to vědomí reaguje se zvýšenou až maximální opatrností, člověk je ve střehu, zmobilizuje cit a upozorní řidiče kamionu varovnými směrovkami, aby se tak nelepil na jeho osobní vůz a dodržoval dostatečný bezpečnostní odstup pro případ kritické situace osobního automobilu na zledovatělé vozovce. Jakmile řidič kamionu vytvoří dostatečný bezpečnostní odstup, bolest břicha ustane.

V symbolu dechových potíží zmíněných v této kapitole se skrývá zkušenost z útěku z nebezpečného místa, při němž došlo k silnému zadýchání způsobeného jednak fyzickým zatížením, jednak psychickým rozrušením, a nebo zadýcháním po náhlém psychickém vzrušení vyvolaném akutním nebezpečím.

Někdy se vyskytnou i bolesti v ramenech, které nemají nic společného s revmatismem nebo fyzickým namožením ramenních kloubů. Mast proti bolesti by v tomto případě byl ukázkový příklad chybné diagnózy a terapie, jednalo by se pouze o léčení, pouhé hlazení symptomu a ne příčinu těchto potíží. Přiznávám se, že jsem těmito potížemi občas trpěl. Jednalo se o symbolický projev duševního přetížení v povolání, to znamená nadměrnou aktivitou. Na ramenech se běžně nosí těžká břemena, což způsobuje pocit přechodné bolesti. Tato skutečnost je pojata nevědomím v symbol bolesti v ramenech při psychickém přetížení a nebo nadměrné hustotě aktivit, kde se člověk dostává podvědomě do stresu. Pozor! Symbol není v jeho somatickém projevu konkrétní záležitostí, je pouze jejím viditelným a citelným smyslově vnímaným stínem.

V dalším příkladě se podíváme na přechodné silné pocení jako na psychosomatickou potíž. Symbolickou hodnotu pocení vyzkoušíme například při stěhování do jiného bytu, když neseme těžký kus nábytku třeba do třetího patra a ve druhém nám dochází síly, přičemž podvědomí hodnotí

situaci jako nezvládnutelnou, což vniká do nevědomí, kde je tato nezvládnutelnost převedena symbolicky do pocení. Začneme se tedy náhle potit. Je to výzva k tomu, abychom si odložili a oddechli. Tato souvislost existuje v nevědomí jako symbol. V případě těžké ztráty v životě, těžkého zranění vztahu, jež je interpretováno jako vlastní zranění, dochází v bdělém stavu k depresivním projevům, ve spánku deprese ustupuje, pokud pacient není výrazně depresivně strukturovaná osobnost, a deprese přechází v neurózu, jež se projeví intenzivním nočním pocením během spánku, které může přetrvávat po celé týdny. V podvědomí vyvolala těžká ztráta dle zhodnocení její nepřekonatelnost. Tato přetrvává v podvědomí i týdny a v noci, jakoby ve snu, vstupuje do nevědomí a je symbolicky převedena v soustavné pocení. Člověk se probouzí mokrý jako po koupeli.

V pocení lze spatřit jisté vybidnutí k odpočinku, k odstupu od tohoto zatížení. Čas zhojí mnohou ránu. Po určité době se člověk z tohoto zajetí dostává. Tím, že se jedná o neurotický problém na depresivním podkladě, dochází přes pocení symbolicky i k osvobození, poněvadž deprese znamená jak obrazně tak i psychicky zajetí duše. Jistota zde na rozdíl od předcházejících případů ustupuje do pozadí, neboť ztráta jako faktum jistotu vylučuje.

V této úzké souvislosti bych chtěl uvést ještě jeden případ. Poznal jsem během svého života jeden manželský pár, který se stal obětí podvodu. O všechno, co si tito manželé poctivou prací uhospodařili, přišli a upadli ještě k tomu do dluhů. Zatímco manžel to jako nepřekonatelný životní optimista nesl statečně, paní z toho byla úplně zdrcená, bylo to na ní vidět pouhým okem. Její zdrcenost měla ustálený depresivní charakter. Časem však začala upadat do bezvědomí. Není zde těžké si u ní vysvětlit příčinu občasných ztrát vědomí, i když byla organicky zdravá, jak její srdce, tak i její mozek (EKG a EEG), interní a neurologická vyšetření byla v naprostém pořádku. Jednalo se tedy o čistě duševní poruchu, kterou si vysvětlují následovně: Podvod spojený se ztrátou majetku a existenční krizí způsobil u ní depresivní stav, který podvědomí po jisté době začalo definovat jako nemoc, jež byla v nevědomí symbolicky zpracována do občasných ztrát vědomí. Setkáváme se zde se dvěma důležitými aspekty: Významem a silou symbolu a vlivu nevědomí na vědomí, jak je tomu i u klasických psychiatrických nemocí. Nevědomí chápe upadnutí do bezvědomí jako nemoc, jak

jsme si povšimli u bolesti srdce. Depresivní stav představuje silný útlum v celém duševním ústrojí, který odpovídá symbolicky, ale i citově „setmění“ v duši, což se slučuje se symbolem ztráty vědomí. Vidíme zde přechod deprese do neurózy, jedná se o snahu duševního organismu vymanit se z depresivního stavu, který sahá až do postižení nevědomí a nejhlubšího jádra duše. Této ztrátě svobody se nevědomí snaží uniknout volbou symbolu upadnutí do bezvědomí. Vysvětlením příslušného symbolu jsme celý případ nedořešili, je třeba jít o krok dál a ptát se po smyslu upadání do bezvědomí. V období bezvědomí získala duše na chvíli odstup od depresivního přetížení, aby si oddechla, jedná se o první krok vnitroduševní samoléčby, která je schopna zahájit svou uzdravující aktivitu teprve během dostatečného vnitřního uvolnění, jež umožní překonání vnitřní překážky. – Kdyby se příslušný podvodník přišel omluvit a těmto manželům všechno nahradil, paní by se rychle uzdravila a zotavila, poněvadž by tím byla odstraněna příčina, došlo by k pozitivní změně ve vědomí a jejímu přenosu do celého duševního ústrojí. V tomto bodě je možno se zamyslet nad terapiemi duševních poruch a onemocnění. Těm je však věnována příští kapitola.

Chtěl bych se ještě krátce vrátit k pacientovi s bolestmi srdce, což, jak víme rovněž symbolizuje nemoc. Jedná se zde i při jeho potížích při dýchání ovšem o ztrátu jistoty a ne svobody, i když ztráta jistoty obsahuje sekundárně ztrátu svobody. Bolest srdce je varovná ochranná reakce proti ohrožování jeho zdraví.

Jako další neurotickou poruchu si vezmeme na mušku neurastenii, neboli nervovou slabost. Podle mého osobního ponětí této poruchy se jedná o mylnou definici. Pacient sice trpí závratěmi, ale to nemá naprosto nic společného s objektivní slabostí nervů. Jedná se pouze o symbolický projev. Význam a účinek symbolu tedy způsobuje tento stav „nervové slabosti“. Neurastenikovi začne přerůstat jeho úkol, s nímž je konfrontován, přes hlavu. Podvědomí to definuje jako „závratnou“ nepřekonatelnou povinnost. Tuto nafouklou „závratnou překážku“ přebírá nevědomí a převádí ji do závratí. Neurastenik může mít jinak silné nervy. Jeho takzvaná nervová slabost spočívá ve významu a síle symbolu s předcházející ztrátou vnitřního odstupu k úkolu, který podvědomě přecenil. Tím se řídí nevědomí při realizaci obsahu symbolu. Nejedná se zpravidla o trvalý stav, nýbrž spíše o adaptační problém v nových situacích, z kterých má člověk podvědomě

strach. Po překonání stresové fáze a pocítění, že situace je zvládnutelná, ztrácí symbol svůj smysl a zaniká i se svým symptomem. Neurastenik má nervy opět jako dráty, snáší tedy nadměrná psychická zatížení hravě, pokud se nestal chronickým neurastenikem, který je rovněž vyléčitelný.

Základem všech neurotických a psychosomatických onemocnění je strach. Tento budí hledání jistoty. Neurastenikovi se tedy točí hlava, má závratě, které ho mají chránit.

Koktání můžeme rovněž zařadit do oblasti neurotických poruch. Jeho substance souvisí s myšlením a převodem myšlenek do slov. Setkáváme se zde s obtížemi při dosažení cíle za maximálního snažení. Myšlenky představují snahu, slova cíl. Tuto poruchu mohou u dětí vyvolat například vysoké učební nároky rodičů. I duševní šok může vést ke koktání. Dítě je třeba skrze vlastní zranění a nepřiměřenou emocionální reakcí matky v jeho vztahu silně zastrašeno. Tento traumatický zážitek je potlačen do podvědomí, kde podvědomí vytvoří v součinnosti s nevědomím v dobré víře obranu ve formě poruchy, kterou zařadí všeobecně do vztahu přes komunikaci. Pokusíme se o psychoanalýzu tohoto fenoménu. Při pozorování člověka s příslušnou poruchou řeči vidíme, že jeho vědomí je naplněno rozhodností, která je nasycena rozrušením. Jedná se o zviditelnění problému, který k této poruše vlastně vedl. Přetížení pod tlakem ze strany rodičů má být překonáno velkou snahou, přičemž se dostavuje stále převážně neúspěch, který je aktuálně opakovaně zviditelněván přestávkami v artikulaci slov. Při mluvení se dostavuje neustále překážka, která nutí k jejímu překonání. Vyžaduje to určité úsilí. Jak tedy ke koktání vlastně došlo? Syntéza rozhodnosti a rozrušení klesá z vědomí v okamžicích mezer ve vědomí jako příslušný dojem do podvědomí a odsud do nevědomí, kde je tento dojem převeden do koktání a pak odeslán přímo do vědomí. Koktání se pohání v tomto uzavřeném kruhu stále vpřed přes vlastní pohon příslušné náplně vědomí a přes pomocnou funkci podvědomí a produkt nevědomí, což má chránit tohoto člověka vlastně před každým komunikativním partnerem. Na tuto neurotickou poruchu se nesmíme dívat pouze jako na technickou závadu. Tato porucha má totiž svůj smysl. Podvědomí dítěte vnímalo nátlak rodičů během myšlenkových vysoce náročných procesů pro jeho nedostatečně rozvinuté kognitivní struktury a formulování vět negativně, což vyvolávalo vztahové překážky, které se nakonec přenesly z objektu i na

osoby, to je rodiče. Máme zde opět případ manifestace zraněného vztahu, který je třeba ozdravit. V tomto bodě by měla začít terapie. Samozřejmě, že existují i jiné příčiny, jež vedou k této neurotické poruše. V principu se však geneze poruch od sebe nikterak neliší. Komunikace a dialog jsou totiž výhradně vztahová záležitost. Každá duševní porucha, jak už jsem dříve uvedl, má tedy svůj hlubší smysl, který mu dává vlastně duše, jež funguje na rozdíl od tělesných orgánů podle smysluplné inteligence a ne pouze funkcionálně, což dokazuje například i kreativita. Slovo duše užívám mimo „duševní soustava“ nebo „duševní orgán“ právě z tohoto zmíněného důvodu.

Jako poslední uvádím formu neurózy, kde je zasažena oblast paměti, ovšem ne přímo myšlení. Za touto poruchou se skrývá životní situace, kterou vidí podvědomí jako neuspokojivou bez vyhlídky na zlepšení. Jedná se o zapomínání. Toto zapomínání plní vlastně svůj účel, to znamená osvobodit myšlení od těžce akceptovatelné situace obsažené ve vědomí. U starších osob však musí lékařští odborníci nejdříve vyloučit sklerózu nebo případně počátek Alzheimerovy nemoci.

Posouzení, že se při nějaké duševní poruše nebo potíži ať psychoneurotické nebo psychosomatické jedná o posttraumatický nebo poststresový syndrom nebo potíže, je příliš jednoduché a jenom částečně správné, protože tato potíže nebo porucha je vždy symbolickým výrazem zraněného vztahu. Správná interpretace příslušného symbolu vede k porozumění vzniklého problému.

Moje symbolická psychoanalýza sahá až ke kořenům poznání. Osvětluje, jak tato kapitola dokládá, příčinu, vznik, průběh, ale i smysl psychosomatických a neurotických potíží a poruch. – Platí to i o psychiatrickém onemocnění.

Kapitola IX

Náznaky forem terapie

V této části se pokusíme hledat formy terapie. Odvodíme je z naší teorie složení duše ze tří psychických složek a jejich funkcí: Vědomí hledá pravdu, podvědomí jistotu, nevědomí svobodu. Tyto tři „hodnoty“ musíme mít na zřeteli.

K duševním poruchám dochází podle definice uvedené v první kapitole zraněním vztahu, který se projevuje nějakým symbolem.

Začněme u oné paní z předcházející kapitoly, jež upadala v souvislosti s podvodem a těžkým existenčním poškozením do bezvědomí. I když u ní došlo k podvědomému přeinterpretování ztráty přes depresi na nemoc, bylo by z psychotherapeutického hlediska chybné léčit nemoc a nebo podle klasické medicíny podávat antidepresiva. Nejrychlejší terapeutickou metodou by samozřejmě bylo, jak jsem se již v předcházející kapitole zmínil, kdyby někdo podvedenému manželskému páru nahradil alespoň škodu. Omluva podvodníka k tomu by původní situaci plně navrátila, čímž by příčina duševní poruchy byla zcela odstraněna. Došlo by tím k pozitivní změně ve vědomí a tím k rychlému uzdravení. U duševních poruch a onemocnění je tedy důležité odstranit příslušnou příčinu. Toto není ale bohužel vždy možné. V takovém případě je nutné hledat vhodnou formu terapie.

Vzpomínám si na veselí pohřebních hostů při jídle a pití v restauraci. Jejich třídní smutek si našel ventil sublimací smutku ve veselí.

Tak jak existuje obrana ve formě imunity při tělesných onemocněních a hojivé procesy při léčení nemocí a zranění, tak existuje i duševní obranný systém a samoléčebné vnitroduševní procesy. Není však snadné je vystopovat, probíhají samovolně bez našeho vědomí. Jeden z důležitých faktorů je čas. Podobně jako u podobizny Krista na zdi při autosugestivním vjemu, odezní v duši často i negativní stresové vlivy, a nebo jsou zpracovány tak, že jsou odstraněny, přičemž se dostaví zvýšená psychická stabilita. Je-li člověk při depresivním postižení schopen se usmát, nebo dotkne-li se myšlením něčeho, co v něm budilo strach nebo depresi s jistou silou myšlenky, tedy vědomě, dochází k pozvolnému zlepšování duševního stavu, začíná se osvobozovat a onemocnění překonávat. Vnitroduševní procesy

už vykonaly hodně práce. Recidiva, to je návrat do onemocnění během uzdravujícího procesu, se však nedá vyloučit.

Mimo automatickou vnitroduševní samoléčbu, jež probíhá na principu osvobozování, je třeba v mnoha případech tyto procesy podpořit. Víme již z předcházejících rozborů, že například u psychosomatických a neurotických poruch se setkáváme s aktivitou odehrávající se mezi podvědomím a nevědomím. Vědomě vnímáme pouze určitou potíž, třeba ve formě bolesti, která je trvalým varováním před sebeublížením. Ve spánku tento varovný symbol přestává působit, poněvadž příslušné nebezpečí nehrozí a hlavní komunikační kanál mezi podvědomím a nevědomím musí být uvolněn pro zpracování dojmů a očekávání z předcházejícího dne ve snu. Při psycholéčbě je třeba tento zkrat mezi podvědomím a nevědomím napojit na vědomí, a sice tím, že o tom pacient s někým mluví, třeba i sám se sebou, „hlasitým přemýšlením“, a nebo pouze o tom přemýšlí a nebo to vyjádří písemně. Napojením na vědomí se otevře uzavřený okruh, přičemž dochází k odčerpávání chorobného obsahu s jeho energií z podvědomí. Toto je prvním základním krokem k uzdravení. Vyžaduje to rovněž uvědomit si, že člověk je naprosto zdravý. Taková změna ve „vědomí“ má pozitivní účinek na vědomí jako psychologickou složku. Správné porozumění této poruchy pacientovi rovněž pomůže při jejím překonání. Je třeba odstranit, nejlépe vědomě, obavy z ohrožování zdraví a nabít jistotu.

Při depresivních stavech po předcházející ztrátě neboli zranění vztahu se pacient může z tohoto zajetí vyjednat. V každém jazyce najdeme nějakou náповědu, „směrovku k východu“. Například: „Všechno zlo je k něčemu dobrému“. Nebo: „Nikdy není tak zle, aby nebylo hůře“. Často stačí úvaha: „Kdyby se nestalo toto, mohlo se stát něco daleko horšího“. A tak dál. Tím dochází rovněž k důležitému napojení na vědomí a ulehčení v podvědomí a nevědomí. Samozřejmě, že tyto možnosti sebepomoci nevylučují návštěvu psychoterapeuta nebo psychiatra.

Psychoterapeut by si měl položit otázku, zda se jedná u pacienta o ztrátu jistoty nebo o ztrátu svobody, i když sekundárně znamená ztráta jistoty vlastně ztrátu svobody. Podle toho by měl zaměřit formu a metodu terapie, aby se vytvořil správný ventil a nastala adekvátní změna ve vědomí, která, jak již bylo jednou řečeno, zapůsobí pozitivně na podvědomí, kde dochází k oslabení škodlivé aktivity a aktivujícího vlivu na nevědomí. Je třeba, ob-

razně řečeno, připravit v duši záběr. Zda terapie zabrala nebo ne, pacient na sobě ihned zpozoruje. – Při depresi pacient zabsolutní svou ztrátu, své zranění vztahu. Není schopen si uvědomit, že mu jinak zbývá „celý svět“, který je bohužel vtažen do příslušné ztráty. Je zapotřebí vytvořit prostor kolem této ztráty a nahradit ji tím nejbližším. Pokud kompenzace není možná, musí se s tím pacient smířit. Musí se najít cesta, která k tomuto jedinému možnému cíli vede. Někdy pomůže jenom víra v Boha. Pokud je pacient schopný vnímat život jako koncept ve vztahu k věčnosti, pomůže mu představa, jak učí křesťanství, že Bůh jednou ve své lásce veškeré utrpení jak v „objektu“, jako příčiny utrpení, tak i v subjektu, odmění a obrátí v radost. Psychoterapeut by neměl, i když je třeba ateistou, zaujmout negativní postoj k náboženství, jako případnému obsahu v duševní soustavě pacienta, ať tento v Boha věří nebo ne. Vůbec by se terapeut měl vyvarovat jakéhokoliv negativismu, aby v pacientovi nevyvolal další konflikt, který by celý léčebný proces jenom zkomplikoval.

U onemocněných vyvolávaných strachem neboli fobií je zřejmé, čeho se pacient bojí. Jedná se o přehnaný strach, který se v duši osamostatnil a pacienta při dalším zesilování zcela ovládne. Ztratil tedy vnitřní svobodu a ne jistotu, poněvadž strach není objektivně opodstatněný.

V počátečních dobách psychoterapie se používala hypnóza při vyhledávání příčiny u neurotických poruch. Pacient si měl v hypnóze třeba vzpomenout na nějaký traumatický zážitek. V hypnóze je možné zavést subjekt zpět i do velmi vzdálené minulosti a konfrontovat jej s jeho zapomenutým traumatickým zážitkem. Tuto formu vyhledávání příčiny neurotické a psychosomatické poruchy nahradila později volná asociace. Pacient spojuje určité pojmy volně s jinými podobnými a popisuje přitom své pocity.

Pacienta trpícího velkým strachem z nějakého „objektu“ je možno s tímto objektem konfrontovat. Při strachu z jízdy výtahem podnikne terapeut v konfrontační terapii s pacientem jízdu výtahem, kterou příslušně s pacientem terapeuticky doprovází a komentuje. Tato psychoterapie běží přes komunikaci a zážitek, který vyvolá u pacienta „moment záběru“ v duševním organismu. Pacient by měl změny v pocitu strachu komentovat a uvědomovat si případný pokrok při překonávání strachu až po poznání, že strach vlastně není opodstatněný.

Terapeut by však měl pacienta i uklidnit a sice u všech druhů duševních poruch a onemocnění. U schizofrenie se psychoterapeut nebo psychiatr přizpůsobí co nejlépe příslušné psychóze a případné změně osobnosti. Nesmí oponovat a vysvětlovat, poněvadž vědomí jako psychická složka se svým myšlením je nepřístupné. To by mohlo vést k silnému podráždění. Celá duševní soustava se nachází pod sugescí nevědomí s jejím symbolickým významem, který určuje z vůle nevědomí specifiku a dynamiku v chování pacienta.

Pacient, u něhož je myšlení v pořádku, by měl být v průběhu terapie přiveden k vnitřnímu odstupu k nemoci a její příčině a měl by být vybídnut k tomu, aby nebral svou nemoc a její příčinu vážně, neboť v opačném případě narůstá autosugestivní síla a její negativní účinek. Autosugestivní mechanismus, jak jsem se zmínil už v 1. kapitole, je ztrátou vnitřního odstupu aktivizován, obvykle se osamostatní a zautomatizuje. Tento autosugestivní automatismus je poruchou v duševním ústrojí, který je třeba v průběhu terapie oslabovat. Je možné ho oslabit i přes pouhou ventilaci, to je přes pouhý rozhovor s terapeutem. Vnitroduševní psychické energie se tím odčerpávají a jejich pramen oslabuje. I při duševním zdraví se musí psychické energie spotřebovávat, což se děje přes nějakou pozitivní aktivitu. Zde se nacházíme u formy terapie probíhající zapojením pacienta do nějaké činnosti. Pacient zaměří své myšlení na určenou činnost, soustředí myšlení a tím je odpoután od svých „problémů“. Získává přitom vnitřní odstup od negativních zdrojů, začne se zotavovat a nabírat sílu pro úplné překonání vnitřní nesvobody a pro zpozitivnění duševní dynamiky. Po takovém předcházejícím odlehčení v duševní soustavě jsou vnitroduševní samoléčebné mechanismy při vnitřním uvolnění opět aktivizovány.

Na závěr bych se chtěl zmínit v souvislosti s terapií o emigrantském snu. Každý emigrant za komunistické vlády v bývalém Československu měl občas sen, který probíhal u každého jednotlivce podle stejného schématu. Najednou se objeví ve své staré vlasti, zjistí však, že po něm jde policie. Okamžitě se hlásí strach, emigrant hledá rychle cestovní pas, ale nemůže ho najít, spontánně se rozhodne opustit svou původní vlast třeba přes Rakousko nebo Západní Německo. – V tomto snu stojí proti sobě svoboda emigranta jako život v demokratickém světě a podvědomé přání navštívit svou původní vlast, jejíž návštěvu mu komunistický režim odepíral. Zde

chce emigrant vlastně dvě věci: Žít ve svobodě a smět navštěvovat svou nesvobodnou vlast. Z tohoto dvojího přání vychází konflikt, v němž vítězí svoboda, svoboda jako základní funkce nevědomí. Nevědomí pocítovalo život emigranta ve svobodném světě jako svobodu, jež se nachází v souladu s jeho primární funkcí. – Po „Sametové revoluci“ emigrantský sen u československých, určitě i u polských a dalších emigrantů, nenávratně zmizel. Došlo totiž ke změně dané situace a tím i ke změně vědomí, což odstranilo celý konflikt, jenž ztratil v nevědomé vůli svou příčinu. Z této zkušenosti můžeme odvodit, že do účinné psychoterapie je třeba zařadit i změnu situace jako radu psychoterapeuta, pokud příslušná změna je možná a připadá v úvahu.

Kapitola X

Nahlédnutí do podstaty povahy strachu a obrany proti němu

Zde se budeme zabývat podstatou strachu a pokusíme se mu správně porozumět, abychom byli vždy jeho „pánem“ a nestali se jeho „zajatem“. Strach by měl být našim „andělem strážným“. Musí mít ovšem správnou „porci“.

Ve fyzice existuje zákonitost, která se projevuje jako reakce vyvolaná nějakou akcí. Tak je tomu i u strachu. Strach je vlastně komplementární částí jistoty, ve vysoké intenzitě odvahy. Při ztrátě jistoty, to je jakékoliv formy ohrožení, se okamžitě dostavuje strach a vybízí k hledání jistoty. Než přejdeme silnici, i na přechodu pro chodce se nejdříve ohlédneme na obě strany, abychom se ujistili, že nic nejede. Pokud nic nejede, nabýváme jistotu a strach ve formě opatrnosti okamžitě mizí. Stane se však velkým problémem, když člověku přeroste přes hlavu, vymkne se kontrole jeho duševního aparátu, doslova se osamostatní a začne ho ovládat.

Není účelem této práce, jež se jmenuje „Návrat k základům“, vyjmenovávat různé formy fobií. Existují, alespoň předpokládám, různé techniky obrany proti nadměrnému strachu, který má schopnost narůstat. Jeho nevídaná přítomnost v duši má autosugestivní základ a počátek. Abychom se mu ubránili, nesmíme brát ztrátu jistoty nadměrně vážně a uchováme si vnitřní odstup k „nebezpečí“, které tento strach vyvolává. Strachu vezmeme například vítr z plachet tím, že se smíříme se ztrátou jistoty, jež může mít negativní následky, kterých se velmi bojíme. Tyto následky prostě přijmeme, samozřejmě pouze u strachu, který přetrvává již delší dobu a eventuální následky nedokážeme za žádných okolností odvrátit.

Další formou obrany proti strachu, jenž vzrostl a osamostatnil se v duši, je ventilace, to znamená, že mluvíme jednoduše o tom, čeho se bojíme. Tím dochází k jeho redukci v obsahu a účinku.

Kontrační terapie nechává pacienta zažít, že projde obávanou situací bez úhony, že například nastoupí v obavách do výtahu, ale v pohodě z něho vystoupí. Takový zážitek zpochybní opodstatnění strachu, pacient bere toto „nebezpečí“ méně vážně a nabírá jistotu.

Strachem trpí v každé větší společnosti mnoho lidí. U velkých národů jsou to miliony. Jedná se vlastně o ztrátu jistoty a následnou poruchu v duševním organismu. Čeho se člověk bojí, není nikterak skryté. Problém je v podvědomí a tím snadněji odstranitelný. Má však dosah až do nevědomí, přičemž se symbolicky projevuje v jeho opaku. Zažijeme-li v bdělém stavu nadměrnou odvalu, prožijeme ve snu třeba velký strach. Prožití velkého strachu je v nevědomí převedeno už v bdělém stavu v obranu, která se může u matky strachující se o své malé dítě projevit silným výkřikem, v jiném případě nebo u jiné osoby agresivním aktem.

Strach, který začne dělat trvale problémy, se musí dostat pod kontrolu. Tomuto strachu předchází určitý vývoj. Může to být stresová situace v souvislosti s velmi náročnou „úlohou“, která se vymkne vědomému rozboru. V podvědomí se tím hromadí zhodnocení této situace, která vyžaduje velké nasazení v duchu odvahy. V nevědomí je tato „odvaha“ postupně převáděna ve strach. Tato úvodní latentní fáze může trvat i delší dobu, to znamená, že postižený jedinec prozatím žádný velký strach nepocítuje. Před propuknutím nevědomí vyšle do vědomí myšlenku se subjektivním obsahem, která má nějakou spojitost se strachem. Poté propuká intenzivní strach. Intenzita strachu je komplementární k požadované „odvaze“ pro zvládnutí příslušné situace. Aby se člověk tomuto neblahému stavu vyvaroval, musí o celé situaci popřemýšlet a klást si přitom otázku: „Proč se vlastně bojím?“ Nebo: „Čeho se vlastně bojím?“ Na tyto otázky by měl hledat odpověď. Nebo podrobnější otázka: „Co je tak obtížné na celé situaci?“ V odpovědích by mu mělo projít vědomím, jak bude jednotlivé potíže překonávat. Tím se psychologicky připraví a nedojde k poruchovému zpracování přes podvědomí a nevědomí, čímž dojde k napojení celé problematiky, jež probíhá ve zkratovém kruhu mezi podvědomím a nevědomím, na vědomí. Strach má abstraktní kvalitu a proto je zapotřebí ho zkonkretizovat přes jeho vazbu na příslušná místa a objekty, z nichž pramení.

Dále pomůže při zdolávání strachu soustředění myšlenek. Strach ve škole při písemných a ústních zkouškách ustoupí, jakmile se žák začne soustředit na řešení úkolů.

Strach je však možno odvádět i do pohybu. Toto se například děje při útěku z nebezpečného místa při ohrožení vyvolávajícím strach. Nemusí se vždy jednat o ohrožení. Vzpomínám si například na přípravu amerických

televizních zpravodajů na vystoupení před kamerou a tím celým americkým národem. Diváci měli možnost nahlédnout do zákulisí. Žurnalisté odváděli strach a napětí pohybem do komiky. Nasadili si ležérně klobouk na hlavu a kráčeli přitom komicky vpřed. Toto je účinné a přirozené. Komika v člověku propuká ve stresových situacích. Může to být komika jednání, pohybu a nebo verbální. Dochází přitom ke komickým nápadům, které rozesmějí samotného autora. Jedná se o ventilační funkci. Nahromaděná stresová energie je přeladěna na komiku a odváděna do vědomí. Jedná se zde o psychickou obranu jakož i u klaunství amerických televizních zpravodajů. Akutní strach si hledá ventil přes komiku a humor za účelem osvobození. K této tematice se však vracím v třetí práci, to je knize, v níž podrobuji humor, komiku, ironii a další formy humoru rozsáhlé analýze jak z psychologického, psychoanalytického, tak i „technického“ hlediska.

Zůstaneme ještě chvíli ve Spojených státech, kde jsem měl možnost při mém cestování autobusem potkat jednu starou paní, která mi v kontextu křesťanského náboženství vyprávěla o slavném americkém astronautu Aldrinovi, který po Armstrongovi sestoupil jako druhý člověk na povrch Měsíce. V jednom televizním pořadu prý vyprávěl o svém velkém, avšak překonaném problému. Po návratu z Měsíce začal po určité době upadat do stavu intenzivního strachu. Vyšel prý například z restaurace a vtom se ho zmocnil obrovský strach. Psychiatri mu nedokázali pomoci. Až přijal Ježíše Krista a začal v kázáních šířit jeho evangelium, tak se uzdravil. Nepochybuji o tom, že američtí psychiatri Aldrina správně léčili. Ovšem i správná terapie vyžaduje někdy svůj čas, než dojde k pozitivnímu vnitroduševnímu záběru.

Pokusím se celou záležitost zanalyzovat na vlastní pěst a sice v příslušném situativním kontextu, který mně ona stará paní ve Spojených státech sdělila. Samozřejmě, že každý čtenář se může pokusit o vlastní vysvětlení. Na pravdu nemá nikdo žádný patent, a ani žádný diplom není jejím garantem. Hledání pravdy je ale jedno z předních nezcizitelných práv a svobod každého člověka, je to jedna z nepostradatelných potřeb pro poznání a pokrok vědy a lepší soužití společnosti. Tedy k věci: Aldrin byl jako vojenský pilot tělesně a duševně naprosto zdravý a odvážný člověk. Jeho odvalu dokazuje i přistání na Měsíci. Bezprostředně před přistáním museli astronauti Armstrong a Aldrin najít během pouze několika mála

vteřin vzhledem ke spotřebě zbytku vyměřeného paliva vhodné místo pro přistání, neboť špatné přistání měsíčního modulu by znemožnilo návrat z měsíce ke kosmické lodi. Byl to okamžik maximálního stresu vyžadující nesmírnou odvalu. Poněvadž ale celá mise vyžadovala mnohem větší odvalu než lety ve vojenském tryskovém letounu, kde byl vnitřní odstup a střízlivý postoj k letům už běžnou normou, došlo u Aldrina při letu na Měsíc ke ztrátě vnitřního odstupů a velkému přecenění, které začalo pronikat do podvědomí. Není divu, neboť to byl po bezpečnostní stránce jako první let a první pokus, let do neznáma, který vyvolával v podvědomí strach a tento strach byl v nevědomí převáděn v odvahu, jež vystoupila do vědomí a klesala tímto převodem do podvědomí. Došlo tak postupně k vytvoření vnitřního aktivního okruhu mezi podvědomím a nevědomím. – Jeho vystoupení z restaurace nebo jiné budovy bylo katalyzátorem pro vyvolání strachu. Došlo k přesunu přes podvědomí z opuštění budovy do nevědomí na opuštění měsíčního modulu. V tomto okamžiku se odehrálo v duševním organismu vyvrcholení v dualismu mezi odvahou a strachem, přičemž strach zvítězil. Jedná se zde o zákonitost, které je podroben naprosto každý jedinec. U Aldrina se to na první pohled jeví jako pouhá náhoda souhry okolností. V kontextu křesťanské víry by se však dalo říct, že Bůh Aldrina tímto způsobem přitáhnul k sobě, aby vydal jako slavná osobnost svědectví o Kristu. I v tomto bodě se setkáváme s rozdílem mezi psychoanalýzou, tedy pravdou viditelnou neboli povrchní a pravdou skrytou a ultimativní, kterou myšlení bez víry popírá.

Proč ale došlo k uzdravení u Aldrina při duchovním setkání s Kristem? Mohu se pokusit opět pouze o psychoanalytické vysvětlení. Přijetí Krista a kazatelská činnost vyzvedla Aldrina emocionálně na rovinu odvahy při vystupování před velkým počtem posluchačů, které vnímá podvědomí jako obrovskou převahu proti sobě. Odvaha přistání na Měsíci, která je komplementární ke strachu, byla vytlačena náboženským zápalem rodícím se v podvědomí Aldrina jako „rytíře“ Krista a „spojence“ Boha a Pána vesmíru, čímž strach ztratil svůj pramen, z něhož čerpal energii. Náboženská představa o Bohu a věčném životě, Božství Krista, zredukovala ve vědomí Aldrina „závratný“ čin přistání na Měsíci na minimum, takže představa odvahy ve vztahu k jeho stresovým zážitkům zanikla. K uzdravení tedy došlo uvnitř autosugestivního mechanismu, který se svou pova-

hou osvědčil. Teolog by v tom viděl spíše osobní uzdravující zásah Krista, což psychoanalýza nedokáže vyloučit, ale ani potvrdit.

Nyní si povšimneme některých aspektů, které člověku pomohou uchránit se před strachem a jinými duševními poruchami.

Kapitola XI

Formy vnitřního odstupu

Základním ochranným prvkem je zde vnitřní odstup, který dosáhneme tím, že zranění vztahu nebereme vážně. To však zpravidla není tak jednoduché. Pokud dojde po zranění vztahu ke ztrátě vnitřního odstupu a není možné se uchránit tomu, aby se toto zranění nebralo vážně, je nutné příslušný vnitřní odstup hledat a získat, nejlépe tím, že člověk o tom s někým mluví, nebo o tom přemýšlí. Je zapotřebí zamezit odpojení tohoto problému od vědomí. Na druhé straně není také vhodné se tím stále vědomě nesprávně, ve formě zatěžování, to je negativních autosugescí, zabývat, aby získání vnitřního odstupu nebylo zbytečně odsouváno. Všeobecně známá rada jako: „Nemysli na to!“ má rovněž opodstatnění. Aby se však urychlilo vnitřní zpracování a překonání, musí se vědomě a pozitivně podpořit příslušná podvědomá a nevědomá činnost. Je třeba mít vždy na zřeteli vnitřní svobodu, která úzce souvisí právě s vnitřním odstupem. Tento vnitřní odstup pomáhá uchovat i humor a sice tím, že staví před původní normu normu jinou. Vzpomeňme si na pětileté děvče z první kapitoly, které odpovědělo v kostele na otázku pana faráře: „Co se musí v postní době dělat?“ – „Držet dietu.“ U humoru a komiky máme, řekl bych, prostorový odstup mezi oběma normami, přičemž dochází k vědomému posouzení a humoristickému naladění a smíchu, poněvadž humoristický výrok nebo myšlenku nebereme vážně. Z toho jasně vyplývá, že ke ztrátě vnitřního odstupu dochází, jakmile začneme něco brát vážně, což končí v extrému ztrátou svobody v souvislosti s duševním onemocněním. Humor nám tuto souvislost zviditelňuje, ovšem v její pozitivní podobě, to je v uchování vnitřního odstupu. Humor se však musí dostavit sám, děje se tak zpravidla i pod stresem jako obranná reakce.

Jedno z českých přísloví praví: „Veselá mysl, půl zdraví“. Při jednoduchém pochopení tohoto výroku se jedná o jednu polovinu zdraví, neboli zdraví duševní, které může pozitivně ovlivnit i zdraví tělesné. Předcházející přísloví by se dalo nahradit skromnějším psychickým nárokem: „Nebrat nic příliš vážně.“

Chtěl bych se v této souvislosti ještě dotknout sexuality. Freudova psychoanalýza je materialisticky zaměřená, můj psychoanalytický pohled na

člověka je neutrální neboli svobodný. Svoboda stojí tedy i nad pohlavním pudem. To však nevylučuje skutečnost, že pohlavní pud a s ním spojená sexualita jsou pozitivní součástí osobnosti a podporují i duševní zdraví. Zmínil jsem se také o tom, že pohlavní pud se projevuje vědomým vnímáním. Jeho aktivita se však rozvíjí v podvědomí. Při jeho potlačení může proto dojít k duševním problémům, které se vždy dostávají zákonitě při odpojení od vědomí. Toto odpojení vede všeobecně k psychosomatickým a neurotickým poruchám, k depresivním onemocněním a fobiím a nebo přechodnému intenzivnímu strachu. – Sexualita byla v době Freuda tabu. V tomto směru se jednalo o potlačení pohlavního pudu. Freud svou psychoanalýzou toto tabu prolomil.

S prolomením pohlavního tabu se setkáváme i v humoru, především ve vtipech. V tomto našem dvacátém století jsem navštívil folklorní slavnosti. Vystupoval tam český televizní bavič a humorista Náhlovský. Vyprávěl mezi jiným následující vtip: V létě si hrají spolu dvě malé nahé děti, chlapec a děvčátko. Chlapec říká děvčátku: „Heč! Já mám a ty nemáš.“ Děvčátko odpovídá: „To nevádí. Až budu velká, já jich takových budu mít.“

Humor s pohlavní tematikou vytváří jak u autora, tak i u posluchačů vnitřní odstup. Předcházející vtip je náhodnou odpovědí na Freudovu tezi, že děvčata v dětském věku závidí chlapcům jejich pohlavní rozdílnost. Freud napsal i knihu s titulem: „Vtip a jeho vztah k nevědomí“, německy: „Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten“. Freudovým centrálním pojmem je chuť ve smyslu požitku, německy „Lust“. Já považuji za základní princip vůle člověka svobodu, což dokazují funkce jednotlivých duševních složek. Spojíme-li komiku nebo humor se sexualitou, tak pohlavní pud ztratí naprosto účinnost. Freud sice chápe i smích jako požitek nebo jídlo a pití, nevědomí to z mého pohledu však chápe jako osvobození. Požitek „Lust“ je vrcholně vědomá záležitost.

Vrátíme se ještě na chvíli k humoru. Humor osvobozuje tím, že člověk předmět humoru nebere vážně, čímž tento „předmět“ ztrácí účinnost. Týká se to i politického útlaku, od něhož humor osvobozuje nejenom jedince, nýbrž i národ. Jedná se o četné politické vtipy v diktatuře. V roce 1968 jsem měl možnost slyšet na jedné z mých prvních tanečních zábav velkého českého humoristu Válka, takzvaného „Smutného muže“. Položil oděn v černém obleku s kloboukem na hlavě posluchačům smutným mo-

notónním hlasem otázku: „Páchnou vám nohy?“ Posluchači rozpačitě pomlčeli. „Smutný muž“ jim dal proti páchnutí nohou svoji radu: „Jděte do Ruské knihy! Tam ani noha nepáchne.“ V období Dubčekovy éry, neboli „Pražského jara“, měl politický humor „zelenou“ a mohl být prezentován na veřejnosti. Avšak i v období trvalého komunistického útlaku žil humor v národě, přičemž tento útlak psychicky zmírňoval, odebíral mu vážnost a vytvářel vnitřní odstup k nesvobodě.

V tomto bodě bych se chtěl zmínit o pozitivním myšlení, které doporučuje americká psychologie. Pozitivním myšlením můžeme alespoň odvrátit negativní vlivy na duševní organismus. Pozitivní myšlení je v podstatě doba optimismu. Pesimista vidí v každém řešení problém, optimista v každém problému řešení. Toto by mělo platit i pro postoj k aspektům, které ohrožují vnitřní svobodu a tím duševní zdraví. Pozitivní myšlení a veselou mysl je možné posílit tím, že pojmeme do našeho vědomého postoje při našich aktivitách myšlenku, že to, co činíme je dobré. Do dobra vniká láska, čímž navážeme spojení do vztahového jádra a posilujeme duševní rovnováhu a stabilitu. S aspektem vztahového jádra a jeho substancí se blíže seznámíme až v 15. kapitole.

Tělesné zdraví, fyzická vitalita, ovlivňují pozitivně i zdraví duševní. Podvědomí a nevědomí toto přejímají, jak jsme si povšimli u rušivých prvků a jejich odstraňování ve spánku snem. Sport a dobrá tělesná kondice dodává i duševní sílu. K posílení těla i duše a imunní a duševní obrany slouží především ničím nerušený vydatný spánek, který je možno doplnit kratším denním zdřímnutím. Tato možnost mi byla zcela skrytá. Dozvěděl jsem se o ní od jednoho mého spolustudenta v Západním Německu. On tvrdil, že denní spánek ohromně posiluje. Propagoval, že je třeba zlomit den. Prý postačí jenom kratičké zdřímnutí „Co se oko s okem střetne“. Hodina a půl v jednom kuse je prý nejlepší, poněvadž pro zbytek dne se člověk výborně cítí a je vysoce výkonný jak tělesně, tak i duševně do 22 hodin. Velmi jsem o tom všem pochyboval. Můj spolustudent však vyslovil i důrazné varování: Není prý ale dobré spát ve dne déle než hodinu a půl, aby se tím nenařušil, neposunul a nerozhodil rytmus nočního spánku. Tento výzkumník denního spánku byl studentem fyziky. Ve Spolkové republice Německo se učili studenti už v prvním semestru pracovat vědecky. Student fyziky znal požadavek anglického filozofa Johna Locka, že každou hypotézu je

třeba ověřit pokusem. John Locke dal vědě a technice podstatný impulz k vývoji. Byl jsem jako student jazyků a literatury také latinář. Student fyziky mě požádal, abych jako pokusný králík jeho tezi blahodárného účinku denního spánku buď verifikoval, to je potvrdil a nebo falsifikoval, neboli zavrhnul. Obával se totiž, že se mi třeba udělá po denním spánku špatně. Brzy shledáme, že se mýlil. Poněvadž jsem ovládal spolehlivě autosugesci, zadal jsem si nejdříve polední desetiminutovku. Po probuzení jsem se cítil nezvykle osvěžený. Při dalším pokusu jsem si autosugestivně nařídil hodinu a půl odpoledního spánku. Po přesném dodržení jsem se cítil nabitý energií. Desetiminutové zdřímnutí jsem nazval parciální, neboli částečnou frakturou dne, spánek trvajíc hodinu a půl obdržel označení optimální fraktury dne. Nahlásil jsem tento výsledek mého zjištění studentu fyziky, a to za přítomnosti jednoho studenta filozofie, který o sobě tvrdil, že mu postačí během 24 hodin pouze čtyři hodiny spánku. Kdo prý potřebuje více spánku než on, nežije. Vmetl studentovi fyziky do očí pohotově neobvyklou urážku. Nazval ho „impotentem života“. „Impotent života“ si to ale nenechal líbit a označil svého protivníka za „nepřekonatelného odpůrce optimální fraktury dne“. Celý tento vědecký disput jsem osobně sledoval v duchu humoru. Na znamení usmíření pozval impotent života nepřekonatelného odpůrce optimální fraktury dne na pivo.

Japonci však uvedli po letech „frakturu dne“ do praxe. V jejich továrnách se nachází lůžka. K podobnému kroku se odhodlala, i když teprve v 21. století, i jedna rakouská banka. Informovala o tom i česká média. Fraktura dne je zřejmě ekonomicky výhodná. Denním spánkem se tedy zásadně neztrácí, nýbrž všestranně získává. Dochází tím i ke stabilizaci a posilování obranného štítu u vnitřního odstupu.

Ještě se krátce vrátíme k počáteční tematice této kapitoly. Konstelaci mezi odvahou a strachem nacházíme ve zdravé míře v běžném životě při styku s jinými lidmi. Jsme zdvořilí a používáme kondicionál, nepřímou otázku a zmírněný imperativ. Například:

Na vašem místě bych to nedělal.

Mohla byste mi říct, jak se dostanu na nádraží?

Pomohl byste mi?

Tyto formy nevytvořil žádný inženýr na psacím stole, ani žádný spisovatel nebo lingvista, nýbrž náš vnitřní psycholog na základě jistoty a svobody. Strachem se ztrácí jistota a strach také odebírá svobodu, ztrátou vnitřního klidu. Těmito zdvořilostními formami umírníme i našeho komunikačního partnera, neboť nádech arogance by mohl působit zneklidňujícím dojmem dokonce na obě strany. – Z tohoto lze odvodit, že vztah a komunikace jsou velmi delikátní záležitostí. Je třeba se vyhýbat konfliktům, které velmi zatěžují psychicky obě strany, poněvadž mají vždy emocionální „náboj“, směs strachu a agrese. Psychické zatížení pak přesahuje aktualitu konfliktu a znepríjemňuje život. Emocionálně vyvážená osobnost chrání zpravidla svého protivníka a nebudí v něm strach.

V této kapitole je třeba se zmínit ještě o ochranné a pomocné funkci podvědomí. Tato však může způsobit pravý opak, to jest realizaci ohrožení. Chtěl bych to objasnit následujícím příkladem: V televizi probíhá program „Letecké katastrofy“. V jednom případě se porouchal pravý motor. Piloti to věděli, vypnuli však běžící levý motor. Komentátor programu pronesl: „Proč? To se už nikdy nedovíme.“ Podle mého soudu nám pomůže moje psychoanalýza: Vědomí pilotů se v dané stresové situaci nacházelo v útluhu, podvědomí však bylo aktivováno, převzalo ochrannou a pomocnou funkci, to znamená odvedlo zásah pilotů od porouchaného motoru, místa nebezpečí, k motoru funkčnímu, místu bezpečí. Vypnutí motoru vedlo však ke katastrofě. – Podobně chybně podvědomí pomáhá i v při hrozbě ztráty vzlaku. Při ztrátě vzlaku následuje pád letadla. Aby se tomu předešlo, podvědomí přivede piloty místo k potlačení řízení k jeho přitažení jako stoupání před zemí. To však vede ke ztrátě vzlaku a pádu letadla, jak některé případy dokazují. – **S těmito souvislostmi by se měli všichni piloti při svém výcviku seznámit!**

Letecká doprava má vynikající psychology. – To však nestačí. Psycholog je ochráncem vědomí, jeho správcem. Má prvotní důležitou úlohu, neboť všechny duševní poruchy vychází ze stresové přetíženého vědomí, tedy zátěže, s níž si vědomí neporadí. Tato zátěž přechází do podvědomí a pak dále, jak je z kapitoly VIII známo, do nevědomí, kde je symbolicky formulována příslušná duševní porucha nebo potíž.

Kapitola XII

Stopy nevědomí ve veřejném životě

V této části se vydáme po stopách nevědomí ve veřejném životě. Tyto stopy jsou ve svém kontextu viditelné. Podíváme se nyní na celou řadu případů. Českými médii procházely dvě kauzy z právní oblasti, kde měli dva právníci, jeden podle smlouvy se státem, a druhý s politickou stranou Sociální demokracie, obdržet vysokou odměnu. Jednalo se o velké miliony českých korun.

Jak tedy vzniká tento zajímavý společenský jev? Psychoanalýza nám podá správné vysvětlení. Myšlenka bohatství byla u příslušných právníků silná a delšího trvání. Byla však vědomě poměrně povrchně pojata, dostala se tím do podvědomí, odsud klesla do nevědomí, kde byla zpracována do odměny a sice proto, že prací jedince se nedá náhle zbohatnout a právník nevlastní žádné rozsáhlé výrobní nebo obchodní prostředky. Odměna je tedy symbolem bohatství.

V prvním případě se do kauzy zapojil státní zástupce a postavil celou smlouvu do kontextu trestního zákona. To však psychoanalýzu nezajímá. Pro ni končí všechno objasněním vzniklé stopy, která se dá nazvat „bludem nevědomí“, to je bludným elementem, na který vědomí, tedy rozum všech účastníků, byl slabý, paralyzován vlastními zájmy zisku, popřípadě odvrácením ztráty. To vede k zúžení soudnosti a mravnosti. Právníci mají k tomu svoji hodnotící větu: „Něco je proti dobrým mravům.“

Druhá stopa nevědomí pochází rovněž z roku 2007. Jde zde o reakci bývalého premiéra Sociálně demokratické strany Paroubka, na přechod v podpoře jejich dvou členů a poslanců, Pohanky a Melčáka, k opozici. Bývalý premiér Paroubek si v médiích verbálně odplivl. Odplivnutí symbolizuje subjektivní zažití podvodu. Oba poslanci jednali vědomě a rozumově. Chtěli překonat dlouhodobou politickou krizi České republiky. Paroubek na to reagoval emocionálně. Tito poslanci učinili krok proti jeho politické vůli, od čehož se osvobodil na popud nevědomí verbálním odplivnutím. Paroubek to podvědomě hodnotil jako podvod, což pro psychoanalytika dokazuje jeho odplivnutí.

Jak jsme viděli u předcházejících příkladů, má nevědomí vliv na naše jednání. V roce 1989, v době „Sametové revoluce“, podal u „kulatého sto-

lu“ Václav Havel jako politický vůdce nově založeného „Občanského fóra“ ruku předsedovi Ústředního výboru komunistické strany Československa Adamcovi. – Jak lze chápat podání ruky reprezentantovi svých pronásledovatelů? Povrchová psychologie nám nedá správnou odpověď. Podání ruky je z pohledu mé psychoanalýzy symbolickým projevem výjimečně příznivé události, jež překonává očekávání. Václav Havel očekával od tohoto setkání předání moci, tedy něco neobvyklého.

Jako další příklad uvedu zkušenost z vlastního života. Za mých studentských let jsem se vracel dopravním letadlem ze třídní návštěvy Říma. V letadle se nás nacházelo asi stošedesát. Nad stuttgartským letištěm v Západním Německu, kde jsme měli přistát a vystoupit, letoun začal kroužit kolem letiště pokoušejíc se vysunout podvozek, což se zřejmě nedařilo, jak prozrazovalo záhadné vrzání pod mýma nohama. Letoun letěl velmi pomalu, střechy domů plynuly pod našimi zraky a na palubě zavládlo hrobové ticho. Z posádky se po celou dobu naší úzkosti neozval ani hlásek. Najednou jsme si povšimli, že přistávací klapky jsou vysouvány na maximum, a po uplynutí krátké chvíle jsme se bezpečně dotkli přistávací plochy. Všichni cestující se spontánně roztleskali. Proč? Bylo to uznání vyjádřené posádce? Taková odpověď by byla sekundární interpretací povrchové psychologie. Potlesk je totiž symbolickým výrazem překonání vlastního Já. V německém jazyce se říká „Beifall spenden“, což znamená „darovat potlesk“. Darujeme a dáváme rukama. Podvědomí potlesk hodnotí ve stejném smyslu a nevědomí to převádí v sebepřekonání. Kdo daruje, ten překonává sama sebe. Do tohoto sebepřekonání vyjádřeného potleskem zapadá ovšem až sekundárně uznání výkonu posádky. Máme zde hranici mezi psychoanalýzou, neboli hlubinnou psychologií, a psychologií povrchovou. Nevědomí ovlivňuje naše jednání a to jak v dobrém, tak i zlém. Sebe-překonání v pozitivním vztahu dobra k „bližnímu“ je vlastně mimo víru centrálním bodem křesťanství. – Dalo by se tedy předpokládat, že člověk, který tleská, překonal sama sebe a tím, že tleská, je dobrý. To by však byl hrubý omyl. Tleskat se dá i ve zlém duchu. V jednom východoněmeckém městě tleskali obyvatelé mládeži, která vrhala zápalné láhve do azylového domu, v němž explodovaly a vydávaly mohutný plamen. V azylovém domě se nacházeli bezbranní uprchlíci se svými dětmi. Tyto ošklivé jevy proběhly v médiích světem.

I v následujícím případě setrváme alespoň psychoanalyticky u Zla. V souvislosti s 33-násobnou vraždou studenta korejského původu v roce 2007 na univerzitě v Jižní Karolině ve Spojených státech jeden psycholog v české televizi usoudil, že sebevrahové si někdy berou s sebou oběti. To je určitě pravda, ale jenom ve velmi omezené míře. Člověku, který si bere život, by ani ve snu nenapadlo zavraždit druhého člověka. Sebevraždy spojené s vraždami jsou ojedinělé a nemají s jinými sebevraždami naprosto nic společné. Tvoří tedy velmi izolovanou kategorii. Předcházejí jim vraždy, které jsou jako i následná sebevraždy motivovány dominantními negativními vztahovými emocemi obsahujícími nenávist a zlo. Tito sebevrahové vítězí před svou definitivní porážkou vlastní mocí. Svou předcházející vztahovou porážku, jež má nejrůznější formy, obrací ve vítězství výkonem své moci. Je to vlastně forma závěrečné kompenzace na základě projekce plánované vlastní smrti ve formě sebevraždy do vražd. U klasické formy sebevraždy člověk utíká, aniž by předtím útočil. Hledá prostě vysvobození ze subjektivně beznadějně situace. V jeho podvědomí někdy dochází k hodnocení negativní situace jako vlastní viny, což nevědomí převede symbolicky do sebevraždy. Sebevraždy velmi často souvisí se strachem, domnívám se, že s výjimkou psychiatrického depresivního onemocnění mnohem častěji se strachem než s depresí. To však mohou posoudit lépe psychiatři než teoretičtí psychoanalytici, kteří nejsou v kontaktu s praxí. Přesto však teoretické psychoanalytické poznatky mají pro poznání člověka vysokou hodnotu. Jedná se přitom o hledání v systému, který má své spolehlivé zákonitosti, do nichž vnikáme i pomocí myšlení ve spojení s intuicí. Korejský student před vražděním na příslušné americké univerzitě svým spolustudentům vytýká ponižování, jehož nevědomým symbolem je bohužel zabíjení. U vraha a současného sebevraha převádí nevědomí vztahovou porážku ve výkon moci, který, jak jsem už jednou uvedl, vrcholí v projekci vlastní smrti ve vraždu. V jiném případě by demonstrace moci mohla mít i jinou formu, která by neobsahovala vrcholné zlo jako je vražda.

S něčím podobným se setkáváme u vojáka ve válce. V jeho podvědomí stále přežívá potenciálně vlastní smrt, jež se může v bojových akcích kdykoliv nečekaně dostavit. Tato smrt klesá do nevědomí, kde se symbolicky mění v zabíjení. Tento symbol se pojí s projekcí vlastní smrti v zabíjení. Tím získává duše vojáka svobodu od vzniklého zatížení.

Něco podobného probíhá i v duši diktátora. Obava ze svržení, která je probouzena a stále přežívá v podvědomí, je v nevědomí symbolicky převáděna v moc, již diktátor neustále udržuje a utužuje. V případě obav ze smrti rukou svých odpůrců začne zabíjet jako i voják ve válce, který však jedná na straně obrany, na rozdíl od diktátora ve prospěch svobody.

Do těchto drsných stop nevědomí nyní vložíme stopy příjemnější. V německém exilu zavítal občas mezi své krajany jako exulant český mistr světa v šachu Luděk Pachman. Byl vždy vítaným a váženým hostem. Jednou promlouval v sále ke krajanům poutního místa v německém městečku Ellwangenu, kde byl vězněn apoštol Metoděj německými biskupy. Tamější německý starosta nechal zhotovit reliéf sv. Metoděje asi počátkem sedmdesátých let. Poté se tam konala každoročně celoněmecká krajanská pouť. Luděk Pachman se před svým odchodem ze sálu rozloučil slovy: „Tak já už raději půjdu, abyste zůstali normální.“ (Byla sobota a měl zřejmě nějaký další termín.) Co tím vlastně psychoanalyticky vyjádřil? Že je sám nenormální, samozřejmě, že to nemínil vážně. Jedná se zde o pouhé zpracování intuitivních podvědomých vjemů hodnocení jeho osoby posluchači a diváky jako velmi pozitivní. Tato „příjemně teplá koupel“ byla v nevědomí zpracována v „blázna“, ovšem pozitivního, příjemného. Chtěl bych tuto interpretaci příslušného symbolu potvrdit ještě jedním příkladem. V Západním Německu se dostal v televizi do popředí jeden holandský humorista a bavič jménem Rudi Carrell. Jeho zábavné programy byly velmi úspěšné a finančně nákladné. Po jednom z nich na vrcholu své kariéry promlouval ke svým divákům a informoval je o příštím programu, což ho ponořilo do teplé koupele uznání v očích svých diváků a posluchačů. Vtom přišli na jeviště „psychiatři“ s vozičkem, nasadili mu svěrací kazajku a odvezli ho. Rudi Carrell tuto lichotivou koupel zažil už při přípravě svého příštího vystoupení a tak tu svěrací kazajku zařadil do předcházejícího programu, čímž vyjádřil z popudu nevědomí, že je sympatický „blázen“ a vkročil tím do humoru.

Jméno Rudi Carrell mě přimělo k následující malé humoresce: Rudiho paní se dostaví do televizního studia a setkává se s uklízečkou: Uklízečka se jí ptá: „Koho hledáte?“ Otázaná odpovídá: „Rudiho Carrlla!“ V uklízečce to trhne a ptá se znovu: „Tak koho hledáte? Rudiho nebo Carrlla?“ Rudiho paní pohlédne bezradně ke stropu a odpovídá: „Oba!“

Nyní pohlédneme na filmové komedie dvou velkých českých režisérů, Menzla a Formana. Režisér je, jak odhalíme na první pohled, mistrem povrchové psychologie, má cit pro cit, který především ve svých hercích zesiluje a upravuje, až jej v jeho optimální míře zviditelní. Nás však zajímá především to, co pouhým okem nevidíme. V Menzlově komedii „Vesničko má středisková“ dominuje vesnický, mentálně zaostalý mládenec, ve Formanově komedii „Hoří, má panenko“ tvoří páteř opakovaná krádež „skrytým“ zlodějem. V tomto případě není obtížné najít symbolický význam jmenovaných elementů. Musíme tento význam hledat v jejich protějšku. V Menzlově komedii se jedná o zpracování očekávaného úspěchu ve vztahu na toto dílo ať v podvědomí scénáristy nebo samotného režiséra. Ve Formanově komedii symbolizuje zloděj opak skutečnosti, totiž finanční zajištění produkce tohoto filmového díla. Tímto osvětlením začíná a končí objektivní pravda psychoanalýzy. O konkrétním financování by se dalo pouze spekulovat. Třeba byl ministr financí kmotrem této komedie.

Tuto psychoanalytickou skutečnost bych chtěl potvrdit dalšími příklady. Ve francouzské literatuře se v období osvícenectví vyvinula takzvaná Comédie larmoyante, česky plačtivá komedie, kterou převzali i němečtí dramatici. Divák se smál, při některých scénách se rozplakal. Byl k tomu přinucen nějakým ctnostným činem komického hrdiny na jevišti, činem, jenž odvrátil nějakou potíž. Následující příklad nám tento psychoanalytický projev zpřítomní: Děda jednoho muže z kruhu mých známých padl v první světové válce v Itálii a zanechal pět malých dětí včetně jeho matky. Jeho početná rodina provozovala v hornaté oblasti zemědělství, které je živilo. V jednom válečném roce ke konci zimy se tato rodina dostala do velké bídy. Ve sklepě se nacházela pouze už jenom malá hromádka brambor. Babička ještě jako mladá žena vyhlédla do přírody a spatřila v dáli nějakou postavu, jak něco nesla na rameni. Babička se vrátila do domečku. Když po delší době dveře otevřela, aby přinesla ze studny vodu, spatřila u dveří velký pytel plný obilí. Kdo byl původcem tohoto dobrého činu se nikdy nezjistilo. Muž z kruhu mých známých se přiznává: „Kdykoliv mi tato událost prochází vědomím, vhání mi spontánně slzy do očí, které vlastně jinak neznám. Jsem v této věci velmi stabilní.“ – Zde opět vidíme, jak silný vliv má na nás naše nevědomí, a sice i na naši citovost, nejenom na naše smysly a konání.

Nevědomí si přitom své osoby a osobnosti nikterak nevybírání, je mu jedno, zda se jedná o řadového občana a nebo o velkého politika. Bývalý západoněmecký kancléř Helmut Schmidt se rovněž přiznal k slzám, i když vlastně nepatří k jeho osobnosti. Když mu velitel západoněmecké zásahové jednotky po únosu civilního letadla telefonoval z letiště z Afriky, že všichni cestující jsou osvobozeni bez ztráty jediného života včetně jeho jednotky, tak kancléř Helmut Schmidt se podle vlastního doznání rozplakal jako malý chlapec.

Nevědomí si nevybírání ani mezi politiky jako dobrými lidmi a zloduchy. Na závěr této kapitoly pohlédneme na Adolfa Hitlera. Po porážce u Stalingradu v roce 1943 se Hitler objevil mezi svými generály ve filmu najednou v civilu. Proč? Pokusíme se to vystopovat. Uniforma byla symbolem jeho vůdcovství, ať již v jeho nacistické straně NSDAP, česky Národně socialistické německé dělnické straně, rovněž i ve vedení národa a armády. Povrchová psychologie by odložení uniformy mohla interpretovat jako pokus Hitlera přenést zodpovědnost za porážku u Stalingradu na jeho generály. Tuto interpretaci bych nazval interpretací sekundární. Moje psychoanalytická interpretace, jež usuzuje v širokém kontextu a je interpretací primární, dochází k jinému výsledku. Odložení uniformy po porážce u Stalingradu Hitler osobně kapituloval, odložil na popud svého nevědomí vůdcovství. Uvědomil si také, že všechny jeho dobytelské záměry jsou definitivně ukončeny a že se celá jeho říše v dohledné době zhroutí. Později si přesto uniformu opět oblékal, poněvadž mu v mysli v jistých očekávaních vysvitla naděje, ale pokračoval v boji hlavně pouze proto, aby oddálil konec svého dobytelského a ničivého díla. – Po porážce v Africe a po prohrané bitvě o Anglii uniformu však neodložil. V utajeném kruhu prohlásil, že je třeba nejdříve porazit Sovětský svaz a pak bude záležitost porážky Anglie pouhou hrou. Někdy nemá tedy povrchová psychologie pravdu. Výraz povrchová psychologie je mým produktem v kontextu této psychoanalytické práce. Své jednání není často schopný správně interpretovat i samotný autor tohoto jednání. Odvozuje jeho pokračování od přímého symbolického úkonu nevědomí zpravidla vědomě a také ho příslušně interpretuje, podobně jako i povrchová psychologie, přičemž dochází k odklonu od primární pravdy. Nepoužívám zde slovo psycholog, nýbrž

povrchová psychologie, poněvadž psychologové jsou od doby Sigmunda Freuda částečně i psychoanalyticky.

Ještě chci k ukončení této kapitoly dodat a doplnit důležitý poznatek. Psychoanalýza se nachází nejenom v České republice, ale i jinde na světě v plenkách. Následně zopakuji již známou část na dvou příkladech. Někteří teologové se zmiňují o tom (strana 16), že Kristus u chleba, tedy Eucharistie, vychází ze zvyklosti doby, v níž žil. Pravda je bohužel, jak je známo, jinde. Chléb je podle mého psychoanalytického pohledu symbolem nevědomí zajištěné budoucnosti. Nová smlouva znamená podle pravdy zrození Křesťanství - Kristus dává člověku věčnou budoucnost, je chlebem živím. Krev je symbolem nevědomí, to jest pečeti této smlouvy. Vědomá interpretace je tedy omyl, nachází se mimo pravdu a **nemá význam**. Primární pravda nevědomí má nejenom **význam**, ale i **hodnotu**. Vědomá interpretace je v tomto případě povrchní myšlení bez **významu a hodnoty**. Druhý příklad pochází z opačné strany, tedy z prostoru Zla: Po porážce u Stalingradu se Hitler, jak shora uvádím, objevil na veřejnosti mezi generály ve filmu v civilu. Psychologové by při tom prohlásili, že Hitler tím přenesl zodpovědnost za tuto porážku na generály. Psychologové jsou správcí vědomí, jeho ochránci. Psychoanalýza vidí jenom pravdu, která se, opakují znovu, liší od vědomého myšlení, které je souladně „přesvědčivé“, logické, ale mylné. Opakují již uvedenou skutečnost: Hitler nosil uniformu už od doby založení jeho nacistické strany, která je symbolem nevědomí vůdčovství. Po porážce u Stalingradu uniformu na popud nevědomí odložil, kapituloval. Pak se vyhýbal veřejnosti. Psychoanalytické zjištění by velení Spojenců za Druhé světové války přivítalo, zatímco psychologické osvětlení by nemělo strategicky **žádný význam**. – U interpretace literatury nejde o primární pravdu, protože interpretace má sloužit pohledu na život a jeho chápání, případně zlepšení, i když si při interpretaci inteligentně „vymýšlíme“. Primární symboly nevědomí, tedy primární pravda nám zůstává skrytá.

Přesto nelze vyloučit, že některé aspekty v psychologii a psychiatrii zůstanou tvrdým oříškem, který se nepodaří vždy rozlousknout. Adolf Hitler tvoří odrazový můstek k další kapitole.

Kapitola XIII

Psychoanalýza druhé světové války

V této kapitole si provedeme psychoanalýzu druhé světové války, jejíž neodlučitelnou součástí je Adolf Hitler.

Když jsem odešel v roce 1968 do Západního Německa, přebývala druhá světová válka ještě živě ve vědomí německého obyvatelstva, přičemž zločiny této války byly pro mnohé samotné Němce nepochopitelné. Jednou jsem seděl na lavičce v oblasti stuttgartských zahrad. Přišel za mnou jeden starý pán a bolestně naříkal: „Jak se to mohlo všechno jenom stát? Němci jsou přece vysoce kulturní národ.“ Ano. Dlouhá křesťanská tradice, hluboká filozofie a velká literatura, geniální hudba, všechno kapitulovalo před nepředstavitelným barbarstvím a vrcholným Zlem. Jak se to mohlo jenom stát? Tuto otázku si kladli mnozí Němci ještě 25 let po válce, poněvadž to sami nedovedli pochopit. Nedovedli to pochopit, poněvadž se to vymyká vědomému úsudku a vědomému akceptování. Bývalý spolkový kancléř Helmut Kohl mluvil v souvislosti s rozpoutáním a vedením druhé světové války nacisty o šílenství a barbarství a bývalý spolkový prezident Johannes Rau nazval Hitlerovu diktaturu mašinerií Zla. Následující spolkový kancléř Gerhard Schröder prohlásil počátkem 21. století při účasti na oslavách vylovení Spojeneckých sil v Normandii, že tímto dnem začalo osvobození i německého národa. Německý národ byl vlastně jednou z prvních obětí Hitlerova zločinu. -Vědomí s jeho základní vrozenou funkcí hledání pravdy, spravedlnosti a dobra, vnímá příslušné válečné zločiny jako noční můru, která vyžaduje psychoanalytický rozbor, o který se v průběhu této kapitoly pokusím.

Po mém příchodu do Západního Německa s krajany jsme byli přátelsky přijati jak privátně, tak i úředně. Ihned jsem si uvědomil, že zločiny druhé světové války nebyly v základě záležitostí národa, nýbrž státní moci v rukou vrcholných zločinců. Napomohla mně přitom vlastní zkušenost ze života v komunistické diktatuře. Měl jsem výhodu náhledu „zvenčí“, pohledu s vnitřním odstupem na druhou světovou válku. V Československu to byl Gottwald, který nastolil se svými pomocníky komunistickou diktaturu, útlak, pronásledování a zločiny nespravedlivé a egoistické státní moci. Později se už nedalo nic dělat. Nacistická diktatura byla nesrovnatelně ne-

bezpečnější. Život každého občana, který by projevil viditelně nesouhlas s čímkoliv proti vůli diktátora, visel doslova na vlásku. – Na gymnáziu v Západním Německu jsem se setkal v dějepise s teoriemi, jež se pokoušely vysvětlit zločiny druhé světové války. Jednalo se o hloubání Němců nad povahou německé mentality, sklonem německého ducha k romantice a dokonce jsem se setkal i s teorií démonismu, v níž byly Hitlerovi přičítány démonické síly. Jedna teorie se zaměřila na tradici věrnosti státního úředníka z dob nadvlády Pruska.

I když jsem se obsáhle seznámil s Hitlerovým dílem a prostudoval si literaturu týkající se jeho osobnosti, vždy jsem postrádal alespoň nějaký psychologický pohled na strůjce největšího zločinu v dějinách lidstva. Ve své knize „Mein Kampf“ (Můj boj) Hitler píše: „Otce jsem ctil, matku jsem však miloval.“ Proč tedy nechal vraždit otce a matky? Na Druhém Německém Programu (ZDF – Zweites Deutsches Fernsehen) se profesor Knopp jako historik pokoušel před několika lety v rozsáhlém pořadu s diskusemi a vydáním celé řady knih objasnit druhou světovou válku. Její zločiny zviditelnil. Velkým přínosem pro porozumění těchto zločinů spočívá v tom, že profesor Knopp se zaměřil na jednotlivé vykonavatele moci a pohlédl i na jejich biografii. Tyto jeho knihy jsem si se zájmem přečetl. Scházel v nich však jako v díle historika klasický psychoanalytický pohled na celou problematiku.

Až v České republice jsem se setkal v televizi na ČT 2 23. dubna roku 2007 s programem: „Případ Adolf Hitler: Analýza mysli diktátora“. Jednalo se o dokument BBC. V roce 1943 požádala americká rozvědka tým harvardských vědců, aby vytvořili psychologický profil vůdce, od nějž by se dala odvodit případná jeho rozhodnutí. Harvardští vědci vyhodnotili rozsáhlý materiál týkající se osoby Hitlera. Jeho osobnost a jednání si vysvětlovali příslušní vědci zážitky z dětství. Zatímco matka z osudných důvodů mateřství Adolfa nade všechno milovala, byl svým otcem hrubě týrán. V tomto vztahovém rozporu se formovala osobnost Hitlera. Harvardští vědci byli velcí odborníci a tak můžeme výsledky jejich práce bez výhrad přijmout. Pouze k jednomu bodu bych se chtěl vyjádřit. Jeden z badatelů harvardského týmu, asi to byl vedoucí, předpověděl u Hitlera sebevraždu. Z dnešního pohledu bychom byli schopni Hitlerovu sebevraždu předpovědět pomocí povrchové psychologie. Hitler si nejtěžšími válečnými zločiny,

kteře si plně uvědomoval, „zadní dvířka“ nejenom zavřel, nýbrž doslova „zamřžžoval“. Trestu smrti by v řždém řpřpadě neuniknul. Měl panický strach z toho, ře Stalin bude jeho mrtvolu prezentovat řvětũ. Mimoto se ví a vědělo, ře Hitler chtěl po nezdařeném pokusu o převrat v Mnichově v roce 1923 spáchat sebevrařdu a o sebevrařdř zastřelením se rovněž ve svých řísemných dílech zmiřoval. Jasná dispozice pro sebevrařdu byla tedy v „pohotovosti“. Jeho dobyvačné plány se totiž změnily v trosky a tím se zhroutila i jeho vůle k řítí.

Povrchová psychologie dokáže podle mého úsudku vysvětlit i Hitlerův nesouhlas s požadavky generálů stáhnout se z těžkých bojů na ruské frontě a nebo uniknout z obklíčeného Stalingradu. Dobytí těchto území s porážkou komunismu mělo pro Hitlera absolutní prioritu. Stažení ze Stalingradu by znamenalo rozhodující porážku, kterou Hitler vnitřně odmítal a tím oddaloval.

V závěrečné fázi této kapitoly se podívám na Hitlera a druhou světovou válku psychoanalyticky vlastními očima. Podíl vývoje Hitlerovy osobnosti v dětství může být podstatným základem, jsem ovšem přesvědčen o tom, ře motivační popudy z nevědomí k jeho jednání měly pozdější řříčiny, někdy i aktuální. U Hitlera se setkáváme v jeho politických projevech se silně zvýšenou emocionální hladinou. To mělo za následek, ře „bludy“ z nevědomí, které měly zločinný obsah, nebyly v jeho vědomí podrobovány vědomému úsudku a řprehodnocení nebo zavřzení. Jeho psychické obrany, pokud vůbec proti bludným elementům se zločinným obsahem u něj existovaly, podlehly. Hitler se pohyboval ve své politické aktivitě neustále mezi agresí a strachem. Nazval bych to obrazně „houpačkou“. V jeho agresivních politických projevech se pohyboval vpřed, po nich se dostavil automaticky strach jako zpracování odvahy, byl to zpětný pohyb „houpačky“. Strach byl opět převeden do agrese neboli odvahy. Zpočátku totiž Hitler pocířoval své odvážné kroky jako pouhý pokus. V tomto rytmu to fungovalo i prakticky až po porážku u Stalingradu. Pak se u něj dostavily záchvaty řevu, které byly zaměřeny proti nepříteli, až sekundárně proti nedostatečnosti německé armády čelit jeho tlaku. Setkáváme se tedy s dvěma formami řevu u Adolfa Hitlera. V jeho politických projevech se jedná o reakci na řředcházející strach vyvolaný „odvážnými verbálními útoky“ v rytmu uvedené houpačky, po porážce u Stalingradu mají jeho záchvaty řevu

zcela jinou kvalitu. Můžeme je srovnat s křikem učitele, jehož podvědomí definuje žáky jako nepřátele, kteří jsou v nevědomí symbolicky převedeni v křičení, jak jsem to popsal už v první kapitole. Je sice pravdou, že Hitler křičel i v jeho politických projevech proti jeho nepřátelům, nebyl však přitom na rozdíl od ústupu fronty a hrozící porážky pod psychickým tlakem. V tom spočívá vlastně zásadní rozdíl. Mimo strach hrálo v jeho verbálních a jiných formách zločinecké agresivity podstatnou roli jeho zastaralé ponižování, jež nebylo doposud psychicky zpracováno. Chtěl bych v souvislosti se zmínkou učitelů a srovnání jejich reakce s Hitlerovými emocionálními výbuchy v této kapitole zdůraznit již známý prvek psychoanalýzy, která nehodnotí, nýbrž pouze zjišťuje. Podle mého cítění se pouhé zpracování v nevědomí jako nepřátelství musí brát naprosto neutrálně. To platí u některých osob i o zločineckém obsahu nevědomí. Nesmí však dojít k jeho realizaci. My se zde při psychoanalytických úvahách nacházíme mimo právní a morální posuzování.

Bylo by velkým omylem se domnívat, že Hitler měl zvláštní psychické síly. V tomto bodě byl naprosto průměrným člověkem. Jeho sugestivní sílu čerpal přes kompenzační mechanismus z vlastní slabosti. Jeho účinek na posluchače měl pouze autosugestivní charakter. Působil jenom na osoby, které ho braly vážně a ve svém podvědomí jej přeceňovaly.

Hitler byl v první světové válce vojákem. Byl i raněn a vysoce vyznamenán „Železným křížem“. U vojenských hodností to však daleko nedotáhl. Generál Hindenburg z První světové války a pozdější prezident Německa nazýval Hitlera opovržlivě „českým svobodníkem“ (böhmischer Gefreiter).

Položme si tedy otázku! Proč začal Hitler vraždit? Popud k tomu obdržel z nevědomí. Svým provokativním jednáním a odstraněním svobody si vytvářel i nepřátele a tím problémy s odstraněním, což procházelo jako vlastní smrt podvědomím a bylo v nevědomí zpracováno ve vraždění, jež pak vnikalo do vědomí a bylo převedeno v činy jeho prodlouženou pomocnou rukou státní moci. Patří k tomu například i rozsudky smrti nad německými občany jeho soudci, kteří posílali na smrt v souladu s vůlí vůdce. Samozřejmě, že by někdo mohl namítnout, že vraždění byla vlastně součástí nacistické diktatury a jejího teroru. To určitě ano. Je to ale stopa vůdce z jeho nevědomí. Nadarmo se neříká: „Jaký pán, taký krám“. Nacistické zákonodárství nechránilo pozitivní prvky společnosti jako je spravedlnost,

bezpečnost a svoboda, tedy každého člověka, nýbrž egoismus vlastní moci a zločiny soustředěné v osobě diktátora. Politická opozice byla systematicky a rychle likvidována. Šest tisíc německých sociálních demokratů trpělo a umíralo v koncentračních táborech.

Porážku Německa a Rakouska v první světové válce pociťoval Hitler jako osobní porážku a především ostudu, což se stalo osudným pro Evropu a její obyvatelstvo. Musíme však odlišovat vraždění Němců od vraždění Židů. Vraždění německých lidí Hitlerem se dá osvětlit přímou cestou. Vraždění Židů připravily nepřímo „vědecké“ výzkumy tehdejších antropologů a lékařů. Mimoto zde hrál antisemitismus oné doby podstatnou roli. Za válečnou porážku obviňovala tehdejší pravice zaslepené Židy. Z toho by se dal u Hitlera odvodit psychoanalyticky nevědomý impulz vraždění Židů jako symbol ponížení. Hitler ve svých politických projevech často napadal Židy a krajně nebezpečně jim vyhrožoval, za čímž se určitě skrývalo jejich vyvraždění, o němž bylo rozhodováno v diktátorově vědomí ještě před vrcholným zločinem lidstva, před takzvaným „Konečným řešením“, v originále „Endlösung“, což znamenalo vyhlazení židovského národa. – Vraždění Židů se tedy stále objevovalo v jeho vědomí, jak se děje i u psychosomatických poruch třeba jako bolest některého orgánu. U Hitlera se z oné zločinecké myšlenky vytvořil psychopatický chorobný okruh, u něhož se jednalo o projekci nezpracovaného osobního ponížení – v psychoanalýze je všechno osobní, neosobní prvky neexistují –, to je ponížení započato týráním jeho otcem v nejútlejším dětství, dále ponižování v mládí, ponížení po válečné porážce až do doby umožňující psychologickou kompenzaci. Psychopati jsou však za své činy podle úsudku lékařských odborníků plně zodpovědní. Podle mého soudu dochází však u nich všeobecně při zločineckém konání k zúžení soudnosti následkem zdůraznění ega a zvýšením hladiny negativních emocí. Od toho je možné alespoň částečně odvodit Hitlerovy vrcholné zločiny proti židovskému národu, které se vymykají rozumovému pochopení.

Hitler vraždil od doby, co se dostal legálně k moci. Proč ale rozpoutal válku? I zde je možné najít stopu nevědomí, která Hitlerovi válku napověděla, či spíše napovídala. Opět je třeba tuto stopu hledat v tehdejším aktuálním kontextu. Hitler si postavil proti sobě podstatnou část evropských zemí, především vítězné mocnosti z první světové války, Francii a Anglii. Tyto

země, včetně Československa, zvýšily náklady na zbrojení, což Hitlerovo podvědomí vyhodnocovalo jako pronásledování a toto pronásledování bylo v nevědomí symbolicky převedeno ve vedení války, kterou Hitler rozpoutal nejdříve proti Polsku. Tuším už argumenty historiků proti mé psychoanalytické interpretaci, že Hitler měl smlouvu se Stalinem o rozdělení Polska a že válka figurovala již dávno v jeho plánech. To je sice všechno pravda, přesto však docházelo počínaje uzavřením oné smlouvy a v pokračování u Hitlera k uvedenému psychoanalytickému zpracování, bylo to dáno kontextem existující konstelace, v níž se jako agresivní vůdce nacházel. U jiného politika by zhodnocení jeho situace skrze podvědomí jako pronásledování bylo v nevědomí převedeno symbolicky třeba do nějaké jiné mocné osobnosti, s níž by argumentoval, jak je tomu i v případě snu nebo přímo schizofrenie. Symboly nevědomí se neliší od zdravých subjektů, vnikají do vědomí i v bdělém stavu. Hitler přímo pociťoval nutkání do války. Mnichovská konference byla svolána proti jeho vůli, poněvadž mu znemožnila zahájení války.

Když generálové ohlásili Hitlerovi porážku Francie, tak si přitom šťastně poskočil jako malý chlapec. Tento zdánlivě nepatrný akt mě upevňuje v přesvědčení, že Hitler jednal na rozdíl od jiných politických a vojenských vůdců především na popud z nevědomí. Vytvořila se u něj zřejmě už v raném dětství následkem týrání psychopatická struktura jako obrana a forma osvobozování v jeho duševním organismu, což se projevovalo volbou symbolů nějaké činnosti Zla a ne symbolů týkajících se vlastního těla a duše, jak je tomu u psychosomatických a neurotických poruch, kde se jedná o zcela jinou příčinu a jak jsme si už uvědomili, o zranění vztahu k sobě. U Hitlera se jedná o zranění vztahu mezi objektem, to je primární vztahovou osobou, a sice jeho otcem. Takové zranění má mnohem silnější kompenzační požadavky a nevědomí si proto volí symboly, které mohou mít zločinecký výkonnostní obsah. Je třeba si plně uvědomit, že v jeho mocenské pozici podvědomí hodnotilo situace sice stejně, ovšem nevědomí volilo symboly v daném osobním situativním kontextu. Hitler byl v pozici muže činu, vytvořil z ní však pozici muže zločinu díky jeho nevědomí. Příčinu musíme opravdu hledat v jeho osobnosti vytvořené v dětství a rozkolu mezi láskou a neláskou, neboli týráním, prožívaným u svých rodičů jako primárních vztahových osob. Na jedné straně se nadchnul pro národ, pro

člověka, na druhé straně národ a člověka ničil a to i „svůj“ německý národ a „svého“ německého člověka, pokud odporoval jeho vůli poháněné principem osvobození, za nímž stál kompenzačně motivovaný cíl dobývání území a pokořování národů.

Vraťme se však zpět k porážce Francie, s níž Hitler tak rychle nepočítal. Hladký průběh západní fronty a rychlá porážka Francie byla podle mého úsudku mezníkem v Hitlerových dosavadních dobovačných plánech. Tento hladký průběh byl vědomými návraty k němu v nevědomí zpracováván a zpracován v myšlenku získání celého světa. Tato myšlenka byla vnášena do Hitlerova vědomí. Jako přítel rodiny geniálního německého skladatele Wagnera vyprávěl těmto malým potomkům, chlapcům, jak to prý bude vypadat, když ovládne celý svět. Porážkou Anglie by se tomuto cíli podstatně přiblížil, poněvadž by získal její rozsáhlé kolonie.

Hitler měl však před tím v úmyslu dobýt pouze Evropu. V jeho spisech se dovídáme, že budoucí životní prostor německého národa (Lebensraum) leží na východě Evropy. Argumentuje tím, že Němec zůstane Němcem, pokud bude oblast, v níž žije, spojená pevninou s Německem. Němec v Americe, třeba na Floridě, prý přestane být Němcem a stane se Američanem.

Dostáváme se nyní do oblasti psychoanalýzy, kde dominuje psychická kompenzace, která se nacházela psychoanalyticky mezi vůdcem a jeho národem. Docházelo k projekci Hitlerova osobního ponížení do národa, který rovněž ponížením procházel, což vedlo k vůdcově identifikaci s národem s extrémně intenzivní vazbou. Je zde jasná hranice. Vraždy a válečné zločiny vzešly z „duše“ Hitlera a některých jeho přímých pomocníků. Nové uspořádání v Evropě (Neuordnung in Europa) je symbolickým projevem prohrané první světové války, z níž vyplývá nadvláda Německa, což bylo u některých kruhů přivítáno. Je to zároveň kompenzačním prvkem prohry a ponížení z první světové války. Německo si mohlo vydobýt uznání a dobré místo v rodině evropských národů v prostoru svých hranic. V tom mu však bránilo finanční a materiální přetížení jako následek porážky z první světové války. Došlo tedy pod Hitlerem k překompenzování. U zdravé a pozitivní kompenzace dochází k subjektivnímu a objektivnímu vyrovnání existujícího deficitu, to je nedostatku. Při nadměrném ponížení pozitivní kompenzace nepostačí. Dochází k povyšování sama sebe a k ponižování

druhých. Hitler učinil z německého národa nadlidi, Übermenschen, a z národa židovského a některých evropských národů podlidi, Untermenschen. „Nadčlověk“ filozofa Friedricha Nietzscheho představuje přitom pouze obal kompenzační dynamiky vycházející z duše Hitlera a jeho nacistů. Do kompenzačního mechanismu lze zařadit i Hitlerův plán přebudovat Berlín na impozantní hlavní město s názvem Germania, kde se měli přijít každý rok poklonit zástupci porobených národů. Nelze přehlédnout i skutečnost, že Hitler zpočátku získal nemalou část národa na svou stranu právě díky kompenzačním potřebám předcházejícího ponížení německého národa po prohrané první světové válce a jejími následky, za nimiž stál kompenzačně motivovaný cíl dobývání území a pokořování národů. – Přesto, jak jsem se toho právě dotkl, se u druhé světové války nejedná o válku dobytčnou, jak se to jeví viditelně na povrchu. Impulzem a hnací silou této války byla porážka a ponížení Německa v první světové válce, což Hitler intenzivně pociťoval. Druhá světová válka je z psychoanalytického pohledu vlastně opakovanou projekcí této porážky v duši psychopata Hitlera. Psychopat své činy nebo zločiny neustále opakuje jako například Kleptomani nebo masový vrah. Stalin opakovaně vraždil pouze ve své „říši“, poněvadž se chorobně psychopaticky strachoval o svůj život. Porážka Německa přišla však ze zahraničí, kam ji psychopat Hitler vracel v zákonitosti psychické projekce, čímž se od této porážky osvobozoval. O dobytčnou válku by se jednalo pouze v případě, že by nepředcházela porážka Německa v první světové válce. – Pravda se nenachází na povrchu, nýbrž je ukrytá pod ním. Psychoanalýza nám dokáže zviditelnit hloubkovou strukturu objektivně viditelného děje a odkryt pravdu jako archeologie.

Z psychologického pohledu došlo k znehodnocení některých národů, což zpřístupnilo jejich vyvražďování. Zdá se to být velmi jednoduché a bohužel také je. Přími vykonavatelé Hitlerova zločinu se mohli dostat pod tento nebezpečný vliv a do zajetí Zla z různých důvodů. Objevili se však i stateční jedinci, kteří vraždění odmítli, ať to bylo na ruské frontě nebo v koncentračních táborech. 30 000 zběhů, 15 000 jich bylo popraveno, 15 000 uvězněno, několik tisíc Němců zachránilo pouze v Berlíně za nebezpečí ztráty vlastního života životy pronásledovaným Židům, pokusy o odstranění Hitlera, odbojové skupiny a slavná postava Oskara Schindlera svědčí o tom, že německý národ nejenom poslouchal, když pod hrozbou

smrti musel, ale i odmlouval a reptal, i když pod hrozbou smrti nesměl. Za pouhá slova proti Hitlerovi se popravovalo.

Anglický filozof John Locke, později francouzský filozof Montesquieu, rozdělili ve svém filozofickém systému státní moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní, což bylo poprvé zavedeno do ústavy Spojených států. Toto rozdělení odpovídá duševním složkám člověka. Je to vlastně projekce nevědomí, které je zárukou svobody v zákonodárné moci parlamentu, podvědomí bdícím nad jistotou a bezpečností, což zahrnuje policii a armádu, a vědomí hledající pravdu a spravedlnost, ve státě jako soudy a státní správa. Všechny tyto tři části státní moci jsou v demokratickém zřízení nezávislé a požívají autonomie. V diktatuře tvoří všechny jednu společnou moc. Hitler měl svůj parlament, svou policii a své soudy. Pravdu nahradila lživá propaganda. Z psychoanalytického pohledu je diktatura postavena proti přirozenosti člověka, je jejím úhlavním nepřítelem.

Antropologové svými výzkumy našli v hrubém rozdělení dva druhy pračlověka, staršího australopiteca a mladšího homo erecta. Oba si už dovedli vyrábět potřebné nástroje. Až homo sapiens, jehož velikost mozku odpovídala součtu mozků obou pralidí, dovedl podle výsledků výzkumu antropologů řešit problémy, měl jazykové komunikační schopnosti a schopnosti kreativní, uměl například malovat. Člověka odděluje od zvířete mimo celou řadu faktorů především svoboda. Jak jsem se už v této práci tohoto aspektu dotknul, je podle mého pohledu osvobozování vycházející neustále z vůle nevědomí základním prvkem při řešení problémů, tvoření, umění, v kulturním, vědeckém a technickém vývoji lidstva. Svoboda nevědomí odstraňuje i nejistotu, nepravdu a nespravedlnost. Svoboda však může mít i mylné zaměření a vede ke Zlu a zločinu. Německý národ se chtěl osvobodit od ponížení porážky z první světové války a začal brát na popud a rozkaz Hitlera v rámci psychické kompenzace svobodu jiným evropským národům, k čemuž by bez osoby Hitlera a jeho nejbližších pomocníků nikdy nedošlo. I největší zločinci jednají vlastně z popudu osvobození z nevědomí.

Každá diktatura představuje ztělesnění Zla. Její zločiny musí být odděleny od národa, který je vždy první a poslední obětí a to platí i o Německu: Padlo pět a půl milionu německých vojáků, při bombardování německých měst zahynuly takřka dva miliony civilistů: seniorů, žen a dětí. Nebudu dále vypočítávat obrovské ztráty na druhé straně války. Hitler řádl přímo

nebo nepřímo jak za hranicemi, tak i v Německu. Pravdu musíme hledat vždy nezávisle a objektivně. Nacismus byl Zlem v ryzí podobě, byl největším nepřítelem člověka a národa.

Kapitola XIV

Psychoanalýza kreativního procesu v literatuře

V předcházející kapitole byla zmínka o kreativitě člověka. V následujících statích se pokusíme dostat na stopu kreativnímu procesu počínaje snem. Spisovatel Franz Kafka se jako současník Freuda zajímal o psychoanalýzu. Zapisoval si i své sny a měl pocit, že některou z jeho povídek psal úplně automaticky. Můžeme mu klidně uvěřit. Kreativní psaní, tedy geneze neboli vznik literárního díla, ať krátkého nebo obsáhlého, není věcí logického myšlení.

Není nikterak lehké tento proces vystopovat a popsat. Začneme s jedním snem Franze Kafky. První polovinu překládám následně z němčiny do češtiny. F. Kafka tedy sděluje: „Jel jsem se svým otcem v tramvaji Berlínem. Charakter města byl prezentovaný nesčetnými závorami, které stály zpříma, byly natřené dvojbarevně, na konci byly zakulacené a zahlazené. Jinak bylo všude téměř prázdné, pouze závor bylo velké množství. Přijeli jsme před bránu, vystoupili, aniž bychom to pocítili a vstoupili jsme branou. Za bránou se vypínala velmi příkrá zeď, po níž otec téměř tančíc vystoupil, nohy mu přitom letěly, tak to bylo lehké. Byla při tom i určitá bezohlednost, že mi vůbec nepomohl, neboť já jsem se dostával jenom s největší námahou po čtyřech nahoru, přičemž jsem často uklouzl, jakoby se stěna pode mnou stávala příkřejší. Stěna byla přitom pokrytá lidskými exkrementy, takže mně kousky z toho zůstaly viset především na prsou.“

Podíval jsem se na ně se skloněným obličejem a setřel je rukou. Když jsem byl konečně nahoře, přiběhl otec, který už vyšel zevnitř jedné budovy, ke mně, líbal mě a tisknul.“

Pokusme se tento sen vyložit. Rozhodující je si uvědomit, že sen je výsostně subjektivní záležitost, že je v něm zpracováno právě to, co snící zakusil nebo očekával. Primární osobou je zde tedy Franz Kafka, sekundární, i když velmi důležitou, jeho otec. Znalost biografie Franze Kafky nám pomůže při výkladu tohoto snu, ovšem bez jeho vztahu ke konkrétní předcházející situaci. Konkrétní aktualita zde v tomto případě však není rozhodujícím prvkem. Franz Kafka „objevuje“ jízdu v tramvaji něco, co má pro něj hodnotu. Berlín jako velkoměsto mu napovídá, že se jeho naděje naplní, což podporují vztyčené závory. Jejich dvoubarevný nátěr

sice neznáme, můžeme si ale doplnit, že jde zřejmě o ambivalenci. Jedna barva patří jemu, druhá jeho otci. Z Kafkova významného dopisu svému otci víme, že Franz svého otce vysoce hodnotil, a sice jak jeho postavu, tak i obchodní schopnosti, se svým otcem se v tomto duchu srovnával a stál sám v jeho stínu, měl ve vztahu k němu pocit méněcennosti. Ve snu tedy jedou spolu.

Spolu prochází branou, což zpochybňuje Franzovy vyhlídky na úspěch. Hned za branou se tyčí příkrá zeď, jež symbolizuje překážku. Zde vidíme logiku „myšlení“ nevědomí. Brána vlastně předpovídá stěnu a tím naznačuje problém. Nevědomí při snu čte zpětně a vstřícně, jak jsme si povšimli u přeměny výroku „Lipy voní“ ve výrok „Pil bys pivo?“ Jeho otec vystupuje po této zdi téměř tančíc, což vyjadřuje vysoké mínění Franze o svém otci, který je schopný hravě zdolávat překážky a dosáhnout dobrých obchodních úspěchů. Mysleme však na subjektivitu snu. Tento si zvolil otce jako by v tanci pro nastávající úspěch v povolání nebo v práci Franze. Franz byl odkázán sám na sebe při zdolávání překážek, leze dokonce po čtyřech, což naznačuje, že něco zmeškal a že mu to bude někdo vyčítat. To napovídá klouzání. Poté se stupňuje překonávání překážky zvýšením příkrosti zdi. Tato překážka dostává v symbolu zdi zvýšenou srozumitelnost tím, že zeď je pokrytá lidskými exkrementy, které symbolizují jako velmi lidový symbol peníze. Jde tedy o obtížné vydělání peněz, což se otci daří hravě, Franz přitom tak šikovný není. Blýská se mu však v subjektivní spojitosti s otcovým pozitivním předvedením ve snu na lepší časy. Toto potvrzuje otcovo objetí, kalí to však jeho polibky. Ve Franzově duši se něco skrývá, co tlumí radost z nastávajícího buď zažitého nebo očekávaného finančního úspěchu. – Každá maličkost ve snu má nějaký význam, je věrnou symbolickou kopií určité skutečnosti. Není však možné odkrýt každý detail. Humánní věda není tak přístupná jako vědy přírodní. Vidíme to i u počítače, který dokáže dokonale zpracovat technická zadání, zhotovit obrazy a dovede vyřešit celou řadu problémů. Nedokáže však rozumně překládat z jednoho jazyka do jiného. Počítač pracuje s jednodimenzionální matematickou logikou, jazyk je však kreativní produkt svobody. Každá věta je totiž jiná. Jazyk má mimo to dvě struktury, povrchovou a hloubkovou, přičemž povrchová je viditelná a hloubková je skrytá a přístupná porozumění v součinnosti podvědomí. Není to pouhá vícevýznamnost celé řady slov,

kteřá mohou dělat počítači problémy. Počítač rozezná v jazyce pouze mezi správností a nesprávností formy, ale nerozumí významu slov a především významu vět. Nerozumí smyslu vyjádřeném ve větě. Správně napsaná slova ve větě, do níž nepatří a jsou úplným nesmyslem, počítač nevidí. Jazyk je tedy živá inteligence, vyžaduje porozumění a cit, což počítač nemá. Myšlení je možné pouze ve spojení s jazykem. Počítač ale nemyslí, takže ani nemůže porozumět lidské řeči. Při této skromné teorii vycházím z vlastního pohledu psychoanalýzy.

Počítač patří k moderní době a jejím jak privátním, tak i profesionálním potřebám. Z psychoanalytického hlediska by však měl ustoupit u dětí a mládeže za knihu a četbu, která má ve srovnání s počítačem nesrovnatelně vyšší hodnotu. Četba vhodné literatury, především beletristiky, podporuje myšlenkový a citový vývoj mladého člověka. Počítač podává ve vztahu na vývoj osobnosti mladého člověka stejný výkon jako při jeho překladech z jednoho jazyka do jiného, pokud děti u jeho her tráví mnoho času. Jedná se bohužel pouze o mechanické operace, které ochuzují celoduševní vývoj a poškozují souladnost duševních funkcí. Příliš mnoho času stráveného u televize je rovněž málo prospěšné pro vývoj duševní soustavy dítěte. U televizních pořadů se jedná o přímou sugesci vycházející z obrazů, které potlačují subjektivní individualitu. Při četbě dochází naproti tomu ke svobodnému vnímání, podvědomým aktivním pochodům, posilování představitivosti a k osobnímu citovému prožití obsahu četby. Toto všechno umožňuje psané nebo mluvené slovo, které k tomu skýtá volný prostor.

U předcházejícího snu Franze Kafky se nemusí jednat o aktuální možnost výtvarní, nýbrž o celkové zhodnocení schopností Franze ve srovnání s otcem. Všechno je zaregistrováno ve Franzově nevědomí trvale. Sen byl třeba vyvolán nějakou podobnou situativní aktivitou.

Kreativní psaní čerpá rovněž z obsahu uloženého v nevědomí, který je aktivován vnitřním postojem vůle chtít psát. Vyžaduje to počáteční myšlenku, která aktivizuje nevědomé procesy vysílající symbolické produkty do podvědomí, kde dochází podle asociativní souladnosti k výběru vhodných a i pro vědomí srozumitelných slovních prvků. Chtěl bych to znázornit na jednom malém příkladě. Za mých studentských let jsem se jednou o letních prázdninách zdržoval v Londýně. Česká exilová komunita tam v jednom domě uspořádala výstavu k 21. srpnu 1968, to je k okupaci

Československa armádami Varšavské smlouvy. Tuto výstavu přišel zahájit bývalý ministerský předseda Velké Británie, Sir Alec Douglas-Home. Při své bleskové návštěvě v české komunitě už premiérem nebyl. Přesto se dostavil s doprovodem, zřejmě s ochrankou. Pronesl několik vět k omezenému počtu hostů stojících v kruhu ve výstavním sále, a než sál opustil, zamířil ke mně a podal mi jako jedinému ze všech přítomných hostů ruku. Proč mně? Přišel jsem ze Západního Německa, což on nevěděl, a byl jsem při této akci páté kolo u vozu. Byly tam totiž osobnosti československého válečného exilu a organizátoři příslušné upomínkové výstavy. S povrchovou psychologií se nedostaneme příliš daleko. Psychoanalýza nám celou pravdu odhalí. Během proslovu se v podvědomí Sira Douglase-Homea vytvořil dojem výjimečně pozitivní události. Tento dojem klesl do nevědomí, kde byl symbolicky převeden v podání ruky. Byl jsem tam jediný v obleku a v kravatě, což jeho podvědomí zachytilo ještě během jeho proslovu. Moje společenské oblečení bylo asociativně v souladu s výjimečností situace vyjádřené symbolicky podáním ruky, přičemž oblek s kravatou je symbolem společenské události, ovšem symbolem podvědomí, neboli sekundárním. Při tomto „kreativním počínu“ Sira Douglase-Homea tedy došlo ke spojení symbolu nevědomí se symbolem podvědomí. Toto je velmi důležité, jinak by bylo literární dílo pro vědomé vnímání nesrozumitelné, jak je tomu u snu. Podvědomí je totiž napojeno na vědomí a tím umožňuje svou součinností srozumitelnost literárního díla a dává mu zpřístupněním pro vědomí realistický smysl, který někdy schází v díle Franze Kafky. Vládne v něm atmosféra jako ve snu. Převažuje tam přímá činnost nevědomí bez součinnosti podvědomí, dochází tím občas k odtržení od reality přijatelné čtenářem. – Musím k předcházejícímu podání ruky ještě dodat, že Sir Alec Douglas-Home měl rovněž oblek a kravatu, což u něj subjektivně podvědomě umožnilo identifikaci, která při vzniku literárního díla hraje rovněž důležitou úlohu. Při vzniku literárního díla tedy dochází k identifikačním, ale i k objektivizačním procesům, kde osobní subjektivní děje nejsou podávány a pocítovány autorem v první osobě, nýbrž ve druhé nebo ve třetí jednotného a množného čísla. Tím získává autor vnitřní odstup. Ve velmi jednoduché formě bychom vytvořili literaturu už tím, kdybychom vlastní zážitky vyprávěli neosobně ve třetí osobě. Takové dílo by ovšem bylo kreativně velmi povrchní a chudé.

Následující příklad by mohl kreativní proces ještě dále sblížit. Používám z důvodů přístupnosti a spolehlivosti, o níž v této práci všeobecně jde, vlastní zkušenost. Jednou jsem odcházel ze střední školy, kde jsem rád pracoval. K této změně mě přinutila špatná přístupnost mého obydlí v zimním období a s tím spojené problémy s dojížděním do práce. Ředitel střední školy se během závěrečné pedagogické rady ke konci školního roku rozloučil s odcházejícími kolegy symbolickým dárečkem. Nepočítal jsem s tím, a tak mi spontánně napadlo pár slov na rozloučenou, která zde přesně zopakují: „Cítil jsem se zde velmi dobře. Všem za to děkuji (obrátil jsem se od kolegů k vedení školy a pokračoval) od hlavy až k patě. Já jsem ta pata, která odchází. Doufám, že stopa, kterou zde zanechávám, nepáchne, a pokud páchne, že brzy vypáchne.“ Následoval smích kolegů. Určitě jim to bylo srozumitelné. Co se ale všechno za těmito slovy skrývá, vím přesně jenom já. Dodávám celé pozadí i s jeho zpracováním nevědomí, podvědomí a vědomí. V celé produkci mých pár slov figuruje změna zaměstnání. Na střední škole jsem rád pracoval a výdělek nebyl špatný. Ovšem stres a problémy spojené s dojížděním hrály zde negativní úlohu. Předkládám nejdříve myšlení nevědomí zviditelněné podle mého objektivně-intuitivního vcítění:

Vyjádření vděčnosti: Povedu klidnější život.

Hlava: Měl jsem a mám úspěch ve své práci.

Pata: Změna k lepšímu.

Vlastní stopa: Přijde štěstí a blaho.

Zápach: Dostaví se spokojenost.

Symbolický význam zápachu jako spokojenosti nám pomůže najít jednoduše následující hovorové rčení: „Smrádek, ale teploučko“. Máme zde princip protikladu, s nímž podvědomí a nevědomí pracují. Nejlépe se hledají symboly ve vlastních myšlenkách před konkrétním pozadím vlastního zážitku.

Na toto nevědomé zpracování se musíme samozřejmě dívat skromně. Jedná se o subjektivní cítění a jeho symbolický projev. Nevědomí není žádný podnikatel ani jasnovidce. Nevědomí tedy zpracovalo: Pracoval jsem zde rád a cítil se dobře (= poděkování kolegům). Celkem se mně ve výkonu

mého povolání dařilo (= hlava). Přejdem na jinou školu se moje situace zlepšit, zbavím se totiž stresu z dojíždění (= pata). Budu se proto také lépe cítit, poněvadž snít mi přestane dělat starosti, budu žít klidněji (= moje stopa). Budu celkově spokojený (= zápach). – Zde ve výpovědi se objevuje pojítko: „Doufám, že stopa, kterou zde zanechávám, nepáchne, a pokud páchne, že brzy vypáchne.“ Jedná se o pojítko, které obsahuje v sobě i sen, to znamená pohled zpět a pohled vpřed. Tímto pojítkem je moje stopa, která vyjadřuje budoucí „štěstí“ na novém pracovišti bez stresu, a „štěstí“ minulé na střední škole. S tímto minulým štěstím se loučím tím, že se odpojuji od spokojenosti s pracovním místem na příslušné střední škole: „a pokud páchne, že brzy vypáchne.“ Za tím se skrývá naděje, že pokud spokojenost a subjektivní vztah k mému končícímu zaměstnání ještě přetrvává, brzy zanikne a nevyvolá lítost.

Podvědomé symbolické zpracování je zpřístupněno i vědomému porozumění. Následuje tedy převod nevědomého příspěvku na podvědomé pojetí: Neměl jsem během činnosti na této škole s žádným kolegou nejmenší nedorozumění, klima bylo opravdu výborné (= poděkování kolegům). Děkuji za to i panu řediteli a jeho zástupkyni (= hlava). Do tohoto poděkování zahrnuji i sebe, protože jsem nedal příčinu k narušení dobrého klimatu v celém kolektivu (= pata). Nejsem vševědoucí a tak nevyklučuji určitou lehkou iritaci ve vedení školy (= stopa, kterou tu zanechávám a která třeba páchne). Doufám, že odcházím a nic jsem ani nevědomě neprovedl. Pokud ano, tak že se na to brzy zapomene (= že tato stopa brzy vypáchne).

Toto byl tedy popis kreativního procesu se symbolickým obsahem. Tímto jsem získal od celé situace odstup.

Zde vidíme, že kreativní proces je velmi komplexní a že u něj dochází k zpracování nevědomého duševního obsahu převodem na podvědomí a dále na vědomí. Jedná se přitom v některých případech o přirozenou formu psychoterapie. I když do vědomého a logického myšlení zasahuje obsah nevědomého a podvědomého zpracování, pokusím se s mou bývalou školou rozloučit konkrétně vědomě podle vědomého logického myšlení: „Odcházím ze školy, kde jsem rád pracoval a cítil se velmi dobře. Všem za to děkuji. Děkuji i panu řediteli a paní zástupkyni. Odcházím, jak je známo, z důvodů velmi problematického dojíždění v zimním období, což mi působilo starosti a ztěžovalo život. Po vyřešení tohoto problému jsem se

zbavil velkého stresu. Moje předcházející činnost zde určitě zůstane nějakou dobu zpřítomněna. Pokud jsem nevědomě něco způsobil, tak doufám, že mi bude prominuto.“ – Závěr mého proslovu na rozloučenou má nádech pohřební řeči. Upouštím přesto od úpravy.

Viděli jsme, že primární symbol nevědomí má jiný význam než symbol sekundární, neboli podvědomý. Ten je přístupný vědomému porozumění. Samozřejmě, že v literárním díle se nemusí jednat o zjevné symboly, tedy symbolickou řeč, jako v mém předcházejícím skromném příkladě. Symbolem nebo přesunem je vzhledem k přeměně při zpracování všechno. Na kreativním procesu se podílí všechny tři v této práci zmiňované složky. Při kreativním procesu není obsah vnímán vědomě, podvědomí z něj odebírá „dojem“, který je asociativně zpracován v návaznosti na nevědomé přisuny, jež jsou na rozdíl od snu založeny v nevědomí třeba již i velmi dlouho, jsou však aktivizovány a zpracovávány. U přeměny nevědomého symbolu v podvědomí shledáváme při soustředění na jeden prvek záměnu funkcí z tvorby symbolu podle sdělení obsahu z podvědomí. Během kreativního procesu je podvědomí zvýšeně aktivní směrem od nevědomí k vědomí, do nevědomí pouze propouští nové aktuální dojmy k dalšímu zpracování. – Vědomá činnost, neboli logické myšlení, podléhá vůli a vzpomínce, vyvolávání z nevědomí. Je zde opačný směr. U kreativního procesu, i když vychází z vědomí, se myšlenka nevrací stejnou dráhou jako u logického myšlení do vědomí, nýbrž je převedena na nevědomí a vrací se ve formě trojúhelníku přes podvědomí, kde je přeinterpretována pro vědomé porozumění. Logické myšlení potlačuje symbolickou činnost nevědomí. – Kdo píše romány, dramata a básně ví, že přitom nemusí na rozdíl od rozumové a informativní literatury přemýšlet. Přesto se však nedá vyloučit i u logického nekreativního myšlení určitý automatismus. Je to otázka cviku a ovládnutí „svého řemesla“. – Představený příklad kreativního procesu mé osobní záležitosti je pouze jednou uzavřenou scénou. Píše-li autor povídky nebo jiná delší literární díla, tak se během procesu rodí z čerstvých částí díla zcela nové dojmy, které klesají do podvědomí a dále do nevědomí, kde jsou zpracovány v symboly vracející se následně do podvědomí k dalšímu zpracování. Kreativní proces má vlastní vnitřní dynamiku, ovšem čerpá stále i ze starého obsahu nevědomí. Jedná se o jistý koloběh s vlastním pohonem.

Autor se během kreativního procesu z psychoanalytického pohledu dobrovolně klame, jakož i čtenář jeho díla. Postavy, jež autor vytvořil, mu připadají jako jeho staří známí nebo přátelé, i když nikdy neexistovali. Kdyby Robinson ve svém osudném vyhnanství psal do písku, nepotřeboval by Pátka. Vyhlížel by trpělivě se svými vnitřními přáteli se slzami radosti v očích na širé moře v očekávání vysvobození. Při kreativním psaní autor požívá absolutní svobodu a neomezenou moc. Je všudypřítomný, vševědoucí a všemohoucí, ovšem na rozdíl od Boha pouze slovní realitou, která má však silný sugestivní účinek, protože čtenář toto dění ochotně akceptuje.

V beletristice vzniká nová realita, kterou příslušně vnímáme. Je to umění slova obsahující estetickou distanci. Tuto estetickou distanci podvědomě vnímáme. Jak proces logického, tak i proces kreativního myšlení vyžaduje zdravou funkci duševního organismu. Před lety se objevil článek v jednom z významných německých časopisů, buď ve Spiegelu nebo ve Sternu s prezentací jedné knihy. Rakouský psychiatr Leo Navratil napsal knihu s titulem: „Schizophrenie und Dichtkunst“, česky „Schizofrenie a básnické umění“. Příslušnou knihu jsem si ihned zakoupil. Doktor Navratil v ní představuje básně a malby svých pacientů. Jeho knihu jsem si přečetl s velkým zájmem. Měl jsem však problém prezentované básně přijat jako básně, jako literaturu a umění slova. Tyto „literární produkty“ byly bohužel projevem nemoci, nemocného myšlení a nemocné duševní soustavy. Texty až na některé výjimky neskýtaly estetickou kvalitu a distanci. Nebyly to literární produkty zdravého kreativního procesu, tedy souladné součinnosti příslušných duševních složek, to je nevědomí, podvědomí a vědomí, nýbrž pokusem nemocného myšlení něco subjektivního vyjádřit, což je ale vlastně vždy podstatou básně. Pokud měl pacient básnické nadání, tak se jeho produkty daly brát jako básně, i když byly citově ochuzené. Upouštím zde od dalších analytických kroků. – Chtěl bych to srovnat s tancem malých dětí a dětí větších a dospělých ve folklorních souborech. Malé děti sice tančí, ale jejich pohyby jsou ještě těžkopádné, takže jejich tanec působí jako hra, která nevytváří estetiku vnímání umění. Základním prvkem tance je pohyb a rytmus a jejich variace. Nohy u folklorních tanců jsou centrálním prvkem. Pohyby rukou, těla a hlavy jsou rovněž zásadním, i když sekundárním doplňkem, který osvěžuje u veselých tanců úsměv. – Dr. Navratil

vykonával jistě velmi prospěšnou psychotherapeutickou činnost. Přesto bych však doporučil hledat v „kvalitě“ básní schizofrenních pacientů spíše intenzitu onemocnění a stupeň rozpadu duševní soustavy než je uvádět do souvislosti s básnickým uměním.

Psychoanalýza někdy vystupuje s jistotou, která jí nepřísluší. Jistý psychoanalytik prohlásil, že dobré skutky vyvěrají ze strachu. Již v předcházejících kapitolách jsem se zmínil o tom, že strach vlastně umožňuje pokojné soužití společnosti, vytváří zdvořilost, dobré chování a poslušnost. To je však podvědomá záležitost. Klasické dobré skutky, které jsou vlastně jednou z hlavních náplní křesťanského života, se rodí v naprosté vnitřní svobodě v překonání vlastního Já ve vztahu k druhému a jsou symbolem nevědomí z pocitu nádechu štěstí a radosti. Křesťanství je na první pohled kulturou lidské osobnosti. Pokud se psychoanalýza nedrží pevně na uzdě nebo se dostatečně neovládá, není služebnicí v poznání člověka, nýbrž od něho odvádí. Začne vrtat jako červotoč do zdravého dřeva, jak tomu bylo u dobrých skutků vyvěrajících ze strachu, nebo rozfukuje pouhé plevy.

I při volbě povolání se může tu a tam jednat o symbolický projev nevědomí, pokud tato volba vybočuje z dlouhodobé rodinné tradice. Tento symbol určující povolání může být i delší dobu příslušným podvědomým postojem připravován.

V následující kapitole se pokusíme rozluštit podstatu schizofrenie.

Kapitola XV

Teorie schizofrenie

V předcházející kapitole profesor doktor Navratil uvedl básnictví do souvislosti s schizofrenií. Tato souvislost samozřejmě neexistuje. Není zde naprosto žádná příbuznost, spíše naopak. V této kapitole se podíváme na koncept švýcarského psychiatra C. G. Junga, který vtahuje mytologii s jejím obsahem do schizofrenních psychóz. Jak on, tak i jeho žáci mluví v souvislosti se schizofrenií o kolektivním nevědomí, archetypech a mytologii. Tyto obrazy vychází podle jejich interpretace z hlubin aktivního nevědomí a vnikají do vědomí, kde se prosadí. Ve vztahu na jejich povolání jsou psychiatři psychoanalytici „první řady“. Přesto si však dovoluji pohlédnout na celý problém z jiného úhlu. Nejprve odložme představy a pojmy jako kolektivní nevědomí, archetypy a mytologické obrazy úplně stranou. Každý vidomý dospělý člověk má představu o měsíci, slunci a kosmu. Mytologické obrazy ponechme v literatuře. Můj koncept „návrat k základům“ a „vztah je všechno“ si zvolíme jako výchozí bod. Základem je zde vztah, který si rozdělíme na tři části. Vztahové jádro je ta část, jež zahrnuje vztah k matce, který byl založen již v prenatálním vývoji, byl dále budován v období kojení a upevňován v raném dětství až do dospělosti. Vztahové jádro je nejstarším a nejhlubším základem nevědomí, může však být později přeměřováno i na otce. Druhou část tvoří vztah středu. Tento obsahuje všechno, s kým a s čím se člověk osobně setkává. Třetí místo obsazuje vztahový okraj. Je to všechno, s kým a s čím se člověk neosobně setkává a nemůže na to položit ruku. Králové a královny jsou příliš daleko, slavné osoby už nežijí, Bůh a ďábel jsou fyzicky nehmatatelní, slunce, měsíc a hvězdy jsou mimo dosah ruky. Vztahový okraj se tedy nachází na povrchu nevědomí a ne v jeho hlubinách, dřímá tedy pod povrchem vědomí. Vztahové jádro je nejstarší a proto i nejhlubší a stabilizuje nebo destabilizuje celé nevědomí. Aby mohlo vztahové jádro nevědomí a z něj celou osobnost stabilizovat, musí být dostatečně silné. Jak ale potřebnou sílu získá? Odpověď je nabitelní. Vztahem k matce. Dítě musí být schopné vnímat všechny pozitivní počiny matky ve vztahu k němu jako lásku, z níž pramení důvěra, což vytváří pocit bezpečí. V dítěti se mění důvěra zase ve vzájemnou lásku. V této vztahové konstelaci se vyvíjí, roste a sílí „Já“

dítěte. Tento primární vztah se pozvolna šíří do vztahového středu přes rodné příslušníky, blízké příbuzné, přátele, známé a další osoby. Vztahové „Já“ tedy tvoří jádro duše v nevědomí a prorůstá přes podvědomí až do vědomí. U schizofrenie se zřejmě jedná o geneticky podmíněné oslabení schopnosti vnímat lásku a vyzbrojit se důvěrou. Ve vztahovém jádru se tak nemůže rodit vzájemná láska a vytěsňovat nedůvěru. U schizofrenie se jedná o slabé nevědomé „Já“, to znamená o slabý základ osobnosti. Nedůvěra se soustředí jak ve vztahovém jádru, tak i ve vztahovém středu. To vede k pocitu pronásledování, intrik a ohrožování, což se u pacienta schizofrenie projevuje. Nedůvěra je v dalším kroku vytěsňována v nejrůznějších formách do symbolů ve vztahovém okraji. Slabé nevědomé „Já“ není schopné udržet symboly vztahového okraje v nevědomí, poněvadž jsou mimo jiné o jeden stupeň od něj vzdálené a mají vzhledem k jejich neosobnímu charakteru vysoce abstraktní obsah pro citění nevědomí. Nevědomé „Já“ ve vztahovém jádru je potlačeno a není schopné proniknout až do vědomí. Nevědomá vůle a její sugestivní síla není podřízena službě nevědomému „Já“. Proto se osamostatní a tím dochází k rozštěpení osobnosti. Osudná bitva tedy není svedena a prohrána ve vědomí, nýbrž v nevědomí. Schizofrenní psychózu nevidím jako samoléčbu, jak se tato některým psychiatrům jeví. Toto, podle mé definice odpojení vztahového jádra, vidím jako problém, který je třeba řešit na základě jeho pochopení. – Nevědomá vůle musí zůstat podřízena vztahovému jádru a nevědomému „Já“. Chtěl bych to zviditelnit na jednom osobním zážitku. Kdysi jsem se vrátil unavený po dlouhé cestě ze zahraničí do Spolkové republiky Německo. Dorazil jsem nad ránem osobním automobilem. Pár hodin jsem se prospal a připravil se na termín, který se měl konat v půl jedenácté dopoledne. Únava mě nutila ke spánku, jemuž jsem se poddal s odhodláním, že za deset minut půl jedenácté se musím probudit. Asi po hodině jsem ve spánku cítil, jak mě někdo uchopil za obě ramena a silně se mnou zatřepal. Probudil jsem se podle mého přání přesně za deset minut půl jedenácté. – U schizofrenie se jedná jako u všech duševních onemocnění o pokus osvobození. Toto osvobození však ztroskotá na labilitě nevědomého „Já“ a vztahového jádra, to je „Já a Ty“. Dochází k odtržení nevědomé vůle od vztahového jádra a k útěku a ukrytí ve vztahovém okraji a tím k rozštěpení osobnosti a vzniku nové identity, popřípadě formě psychózy se zrakový-

mi a sluchovými halucinacemi a vnímání vlastních myšlenek a citů jako cizích. Hluboce zakořeněný strach schizofrenní osobnosti silně oslabuje celé „Já“ a znemožňuje „vybudování“ psychické obrany. Psychicky stabilní člověk se okamžitě začne proti každému ohrožení zvenčí bránit alespoň v myšlenkách. Toto ohrožení je objektivně možné a reálné. Schizofrenní pacient se cítí ohrožen na základě strachu, který má abstraktní povahu, neskutečným, objektivně neexistujícím nebezpečím. Proto se nemůže dle jednoduché logiky nikterak bránit a utíká, ať fyzicky, tak i vnitroduševně do vztahového okraje, který je v symbolickém projevu pronásledování „mocný“ jako kosmická tělesa, královna, vojevůdce, či slavná osobnost. – U schizofrenie nebyl nalezen žádný gen, který by tuto nemoc zapříčinil. Rovněž není známá žádná příčina této nemoci. Tuto moji teorii je třeba brát jako – doufám, že ne marný – pokus v hledání pravdy, to je příčiny této nemoci jako těžké osobní tragédie člověka. Tato teorie ukazuje cestu do nemoci a může být i vysvětlením pro následné poruchy v biochemii mozku, které tuto nemoc stabilizují v jejím trvání. Cestou správné psychotherapie by smělo být možné i přes závažnost tohoto onemocnění příslušné funkce v mozku znormalizovat a pacienta vyléčit. I u lehkých duševních onemocněních dochází k funkčním poruchám, takže tuto souvislost nelze vyloučit ani u schizofrenie, kde negativní psychická základna nedůvěry a strachu působí přímo z „nitra“ vztahového jádra. Biochemické poruchy jsou kopií předcházejícího psychoanalytického procesu plnění svého úkol útěku z „krajně nebezpečného“ vztahového středu do vztahového okraje. Tento útěk je na základě biochemické blokády podporován. Blokáda neboli překážka je ovšem psychologickou konstantou u všech duševních poruch a onemocněních. Tato blokáda musí být překonána. U schizofrenie se to děje příslušnými léky, které umožní přenos duševních „informací“ a zajistí v nervové masě mozku vnitroduševní „normální“ komunikaci. Samozřejmě, že neurologové a neuropsychologové by mohli lépe posoudit, zda se u schizofrenie jedná o skutečné onemocnění mozku a nebo, jak se domnívám, že jde o funkční poruchy připravené, vyvolané a stabilizované na základě silně negativního duševního stavu pacienta, jehož duše prchá na popud podvědomí, které hledá jistotu a bezpečí, v hlubokém strachu ze svých vztahových vazeb nedůvěry. Funkční poruchy mozku tím plní svůj účel, poněvadž podporují tento útěk a jsou v souladu nevědomé a podvě-

domé vůle. Podobné biochemické změny v mozku probíhají i ve stavu hypnózy u zcela jak organicky, tak i duševně zdravých osob. U schizofrenie se zřejmě jedná pouze o onemocnění duševní soustavy. – U depresivních onemocnění dochází k opačnému procesu než u schizofrenie. Po zranění pozitivního vztahu, jehož výchozí bod musíme hledat mimo vztahový okraj, většinou ve vztahovém středu, se zranění postupně šíří až do vztahového jádra, je přitom vnímáno jako těžké zranění lásky, je jako ztráta zabsolutně a pohlcuje zpětně do vědomí celou osobnost. Máme zde propojení zraněného nevědomého „Já“ s vědomím.

Velký psychiatr C. G. Jung podotýká, že léčil stovky pacientů, k nimž patřili Židé, muslimové a protestantští a katoličtí křesťané. Mezi jeho pacienty se prý nacházelo pouze pět praktikujících katolíků. Omezím se v mém psychoanalytickém pohledu na tuto problematiku pouze na křesťany, poněvadž podstatě jejich náboženství lépe rozumím. Katolická církev uctívá Pannu Marii a integruje ji do života jako vlastní matku každého věřícího, čímž se u katolíků v době C. G. Junga autosugestivně nesmírně posilovalo vztahové jádro. Chtěl bych to podložit mariánskými písněmi:

K nebesům dnes zalet písni, tam kde sídlí matka tvá.

Vypověz jí co tě tísní, potěší tě Maria.

Ještě nikdy neslycháno, že kdo od ní opuštěn.

Pros, i tobě bude dáno, budeš od ní potěšen.

Maria, ó Matičko, Krista Pána rodičko.

Ustavičná pomoc tvá, útěchu nám podává.

Uvádím ještě jednu sloku z jiné písně, kde nacházíme centrální elementy vztahového jádra jako matka, důvěra a láska:

Matko Boží, neslycháno, že by někdo v těžkosti.

Nadarmo se svatá panno, utíkal k tvé milosti.

*Ó Královno nebeská, celý svět to dosvědčuje,
že kdo v tebe **důvěruje**, dobrou **Matku** v tobě má:*

*Ty ho slyšíš a vyslyšíš ve své **lásce** přecistě,
jeho prosby zajisté.*

Do uctívání Panny Marie je integrován i vztahový okraj, který je vložen přes osobu Panny Marie jako matky do vztahového jádra. Tato matka je denice jasná, je hvězda, je nad slunce a nad měsíc jasná, je královna nadhvězdná, je přemožitelka Dábla. Dokládám tuto integraci druhou slokou následující mariánské písně:

Viděl prorok měsíc smavý, pod tvou nohou Maria,
dvanáct hvězd kol tvojí hlavy, sluncem celás zářila.

Tím dochází dále ještě ke sblížení vztahového okraje vyjma osoby Dábla, která přežívá u katolíků jako posedlost Dáblem při schizofrenní psychóze. Katolíci však zpozitivnili vztahový střed i tím, že uctívají světce a užívají symboly, sochy a obrazy. Mimo to je v katolické církvi vztah zorganizovaný přes modlitby a rituály. Všechno má stabilizační účinek na duševní soustavu, poněvadž víra není vytlačena do abstraktního prostoru, který je velmi nebezpečný a destabilizační pro zdravou funkci vztahu. I zpověď a s ní spojené odpuštění, jak je praktikována v katolické církvi, má ozdravující duševní účinek. Křesťanství pojalo do vědomí i utrpení a dalo mu pozitivní smysl.

V křesťanství došlo v osobě Krista k sjednocení vztahového okraje se vztahovým středem. Kristus jako pravý Bůh a pravý člověk. Bůh je pokládán za otce člověka a tím je pojat do vztahového jádra. – Mnoho lidí se duševně osvobodilo a uzdravilo tím, že přijali Krista do svého vztahového jádra a stali se zpravidla křesťany s protestantským zaměřením. Náboženství je velmi důležitou obsahovou částí duševní soustavy, dává vztahu novou dimenzi. Vztah je tím trojdimenzionální a duše má daleko větší prostor pro svůj život. – C. G. Jung léčil nejenom schizofrenní, ale i paranoidní a depresivní pacienty. Schizofrenní pacienti přitom zabírají polovinu lůžek v nemocnicích. Katoličtí křesťané byli tedy uchráněni alespoň v minulosti v obrovské převaze od všech těžkých psychiatrických onemocnění, z mého pohledu proto, že jejich vztahové jádro bylo strukturou „živé“ katolické víry neustále posilováno. Samotný Jung však ke svému významnému postřehu vzhledem k malému počtu katolických pacientů nedává konkrétní vysvětlení, poukazuje pouze na sílu křesťanské víry v jejím pojetí odpovídajícímu rodině.

Vztahové jádro určuje další nové vztahy. Vztah dítě – matka například přechází ve vztah kamarádství, manželství nebo náboženství.

Psychiatrie a psychoanalýza se zabývá již pár desítek let zážitky mystiků a srovnává je se zážitky schizofrenních pacientů. Z mého pohledu vychází mystické zážitky ze vztahového jádra a jsou uvedeny do chodu určitou formou autosugesce. Mohou být citové nebo smyslové. Jsou podřízené nevědomému „Já“, neboť mystik má hluboký a intenzivní osobní vztah k svému Bohu. U schizofrenie propukají náboženské zážitky samovolně, pacienta překvapí, poněvadž na ně není svým očekáváním připravený. (Přesto se však nemusí vždy jednat o schizofrenní symptomy). U schizofrenie vychází podnět pro náboženské „obrazy“ ze vztahového středu, jsou symbolickým projevem nevědomí, neboli hloubkovou halucinací. U mystiky jsou obrazy třeba i o pekle povrchovou halucinací, jež se nachází v souladu se zdravou vůlí mystika v náboženském kontextu. Poněvadž se u mystiků jedná o duševně naprosto zdravé subjekty, nemůže psychoanalýza i při nejlepším pochopení příslušných duševních pochodů zpochybnit překročení transcendentální hranice při mystických zážitcích a spojení mystika s Bohem. Po citovém prožitku mystika během ponoření v Boha, tonutí v lásce a pocitu štěstí dojde po odeznění opět bez problémů k plnému návratu k vlastní osobnosti ve vztahovém jádru. Tyto pozitivní zážitky charakter schizofrenie podle mého chápání vůbec nepřipouští. Pocit vrcholného štěstí mystika si můžeme vysvětlit psychoanalyticky jako symbol dosažení nejvyššího cíle, to je spojení s Bohem. Mezi Bohem a štěstím prochází hranice, která dělí transcendentální svět od světa fyzického, i když tento pocit je podle učení a představ křesťanské nauky i součástí transcendentální existence člověka, pro křesťana na věčnosti. Samotná moje symbolická psychoanalýza končí právě zjištěním, že prožívání vrcholného štěstí mystikem je symbolickým projevem nevědomí dosažení nejvyššího cíle, to je spojení s Bohem, přičemž toto spojení s Bohem je záležitostí víry a teologie, eventuálně ultimativní pravdy, na niž psychoanalýza bohužel nedosáhne.

Podíváme se ještě na možnosti psychoterapeutické léčby u schizofrenního onemocnění. Pokud se nejedná o onemocnění mozku, nýbrž duševní soustavy s následnou funkční poruchou, musí tato nemoc být psychoterapeuticky léčitelná a dokonce i vyléčitelná. Chce-li technik odstranit nějakou poruchu přístroje, musí této poruše nejdříve správně porozumět. Pokud alespoň připustíme, že by moje definice schizofrenie mohla být

správná – teorie je totiž pouze průkopníkem v hledání pravdy – můžeme se pokusit najít body, na něž by mohla být zaměřena psychoterapeutická léčba. Následující body by mohly být po sobě postupně použity:

1. Psychoterapeut by neměl psychóze přímo odporovat, nýbrž ji nechat pod kontrolou odeznít.
2. Zredukovat hluboký strach pacienta a stabilizovat jej tím, že jej chráníme před vlivy vyvolávajícími rozrušení.
3. Vysvětlit pacientovi podstatu schizofrenie podle shora uvedeného popisu.
4. Posilovat vztahové jádro pomocí lásky a důvěry.
5. Posilovat projekci důvěry do vztahového středu za současné integrace vztahového okraje do vztahového jádra u věřícího křesťana i v náboženském kontextu.
6. Posilovat vědomí, že nemoc je opravdu překonaná.
7. Přivést pacienta k humoristickému naladění ve vztahu ke strachu a nedůvěře. Pacient je nesmí brát vážně.
8. Integrovat pacienta do vztahového středu, z něhož původně uprchl a ukryl se ve vztahovém okraji.

Zkušený psychoterapeut nebo psychiatr tuto terapeutickou cestu vzhledem k závažnosti onemocnění třeba nevezme vůbec vážně, i když je třeba teoreticky správná. Je ale vůbec proveditelná? O to mně však nejde. Je to pouhý návod k celkovému porozumění příslušné nemoci, což slouží k prohloubení mé teorie.

Jedná se zde o formu terapie, která zapojila do překonání této nemoci vědomí, porozumění a cit. Při této terapii by došlo k zapojení pozitivního autosugestivního účinku v duševní soustavě, což by podpořilo léčebný proces. Tato forma rozumového proniknutí psychické nemoci by se mohla vyzkoušet i u depresivních onemocněních. U schizofrenie by tím došlo k redukci strachu, který u tohoto onemocnění hraje podstatnou úlohu. – Je třeba dodat, že filozofické myšlení a OSN patří ke vztahovému okraji člověka, který, jak jsme v předcházející úvaze této knihy zjistili, přitahuje mimo lidi s pozitivní vědeckou nebo společenskou motivací i osoby s schizofrenní dispozicí. Filozofie vidí Boha například jako Absolutno, které není blíže zosobněno a definováno, kdežto křesťanství pojímá Boha jako milujícího otce a v tom spočívá pro citění lidské duše

rozdíl „kosmického rozměru“. Rovněž i mezi bezdomovci se nachází třetina se schizofrenním onemocněním. Tito lidé se nestali bezdomovci na základě zhroucení jejich sociální integrace, nýbrž na podkladě útěku ze vztahového středu, kde se ve stavu nedůvěry cítili pronásledováni, do vztahového okraje, v jehož vztahové anonymitě města nebo velkoměsta se ukryli, přičemž se cítí bezpečněji.

Chtěl bych ještě dodat, že i pejsek a červ, do nichž se pacient schizofrenie v akutní psychóze utíká, patří jako zvíře a hmyz do vztahového okraje jako nerovný protějšek člověka v subjektivní identifikaci.

Na závěr této kapitoly, která se dotkla i mystiky, bych chtěl nahlédnout do oblasti, která pokrývá dvě hraniční pásma lidského života. Již před pár desetiletími mne zaujala za mého pobytu ve Spojených státech kniha amerického autora Dr. Moodyho *Život Po Životě*, anglicky *Life After Life*, kde uvádí zážitky lidí dle jejich líčení, kteří prožili klinickou smrt nebo její blízkost. Na část těchto subjektivních prožitků se můžeme dívat jako na syntézu fyziologie a psychologie. Stresová situace, zástava srdce, nedostatek kyslíku, úpadek krevního tlaku a tím příslušné vyvolané změny v těle a mozku vnímá duševní orgán přes své nevědomí podobně jako ve spánku a reaguje na ně adekvátním zpracováním. Najdeme zde i symbolické projevy nevědomí aktuální situace. Lidé například prožívají, jak prochází temným tunelem, na jehož konci se nachází intenzivní světlo, pociťují i nevýslovně silnou radost a štěstí. Toto považují za centrální část dramatu, které se odehrává psychoanalyticky srozumitelně v našem fyzickém světě. Nejedná se o žádný boj nevědomí v této extrémní krizové situaci, poněvadž nevědomí není schopné nic vybojovat a to ono velmi dobře ví. Nevědomí je pouze v maximálním stavu pohotovosti a hodnotí aktuální situaci, například uvedení zástavy srdce do chodu lékaři, stav životní energie a vyhlídky na přežití a uzdravení. Provádí nejdříve pacienta temným tunelem, což je přípravou na odhalení pozitivní situace zdraví, které symbolicky vyjádří intenzivním světlem na konci tunelu. Z tohoto zdraví, které je na dosah ruky, vytváří silný pocit radosti a z překonání celé krize, což je v souladu nevědomé vůle, vyrůstá pocit nesmírného štěstí, které pacient po zažití klinické smrti nebo její blízkosti prožívá. Pacienti světlo na konci tunelu později interpretují jako postavu, křesťané jako Krista. Stává se rovněž, že pacient ve vrcholně stresové situaci nahlédne do celého svého přede-

šlého života, který probíhá před jeho „zrakem“ jako film. Setkal jsem se s lidmi, kteří mi o těchto prožitcích vyprávěli, než jsem si přečetl Moodyho knihu, která skýtá velmi široký pohled do této hraniční oblasti. – Druhá část zážitků těchto osob se však nedá psychoanalytickou cestou osvětlit, například oddělení od těla a objektivní sebezpozorování a pozorování aktivit jiných lidí kolem sebe, což očití přítomní svědkové potvrdili a což nelze proto považovat s jistotou za pouhou psychickou poruchu známou jako depersonalizace. Nabízí se zde tedy otázka: Dostáváme se u Moodyho knihy v některých bodech skutečně do transcendentálně náboženské oblasti, která leží za hranicí psychoanalýzy? Mou předcházející psychoanalytickou interpretací jsem nechtěl v nejmenším oslabit obsah Moodyho knihy. – Přiznávám, že jsem byl dříve v souvislosti se smyslovými náboženskými zážitky nevěřícím Tomášem. Byly mi vždy srozumitelnější výpovědi lidí, kteří Boha brali jako nezvratnou realitu, jež nevyžaduje žádné smyslové důkazy nevěřícího Tomáše, protože tito lidé nevěřili, nýbrž jednoduše věděli, že Bůh je v jejich životě stále doprovází, vede je a pomáhá jim, cítí jeho přítomnost, dokud jej nevypudili nějakým činem nelásky.

V této mé práci se jedná pouze o případy, které představují syntézu náboženství a psychoanalýzy, přičemž nepřekračují hranici těchto dvou rozdílných oblastí. Moodyho kniha představuje ukázky cesty nebo dokonce subjektivní vkročení člověka do nového posmrtného života, ovšem ne do jeho plné reality. S touto tematikou však psychoanalýza nemá nic společného. Je to opravdu posmrtná záležitost, kde psychoanalýza skončila svou službu. Proto je velkým omylem některých psychoanalytiků včetně Sigmunda Freuda zpochybňovat na základě nějakých neprokazatelných psychoanalytických spojitostí existenci Boha. Nejedná se přitom o nic jiného než o zpochybňování samotné psychoanalýzy a rozfukování plev. – O posmrtném životě, tedy životě po životě, však i díky zážitkům pacientů z Moodyho knihy zřejmě nic nevíme. Odvolávám se zde na známý výrok Apoštola Pavla: „Ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, co Bůh připravil těm, kteří ho milují.“

Smyslové náboženské zážitky však nelze zapudit výlučně do subjektivní oblasti člověka, i když se to z psychoanalytického pohledu nabízí. Jedná se o prožívání víry jiným způsobem než pouhým rozumovým a citovým vnímáním Boha a náboženské náplně. Jsou určitě jedinci, kteří mají schop-

nost vnímat náboženské prvky i smyslově. Zjevení nelze posuzovat jako pouhé halucinace psychicky a neurologicky naprosto zdravých lidí. Psychoanalytické zpochybnění smyslových náboženských zážitků, ne však existence Boha, plní konec konců jako dilema svůj účel: slouží ochraně víry. Víra má zůstat vírou.

Kapitola XVI

Projevy podvědomí v běžném jednání člověka

V naší moderní ztechnizované a zekonomizované době se vzdalujeme od vlastního poznání. Abychom člověku lépe rozuměli, musíme nahlédnout do jeho podvědomí. Často je třeba hledat motivaci jeho aktuálního chování v podvědomí. Tento motiv má buď pozitivní průběh jednání člověka nebo vyvolává v podvědomí konflikt, poněvadž nemá pozitivní zaměření s vůlí a vnitřním klidem člověka. Může to být tréma, nervozita, rozladěnost, neschopnost se soustředit, roztěkanost myšlenek, podrážděnost, smutek a další negativní jevy. Všechno je způsobeno nějakou formou zranění vztahu nebo ztrátou, ať skutečnou nebo pomyslnou, což vlastně představuje zranění.

Chceme-li například něco prodat nebo darovat, cokoliv, třeba nějaké zvíře a začneme na sobě pozorovat, že jsme se dostali do rozladění, tak nám to napovídá, že s touto rozlukou vnitřně nesouhlasíme. Zlepší-li se však našim záměrem dokonce naše nálada, tak naše jednání je v souladu s podvědomím a nevědomím, pokud se třeba později nedostaví opak. Podvědomí se v takovém případě tomu brání, ochraňuje jistotu a vnitřní klid a tím i svobodu, s níž ztráta jistoty a zranění vztahu souvisí. Do podvědomí se můžeme vcítit intuitivně.

Podvědomí jsem se dostatečně dotknul již v první kapitole a některých následných kapitolách a proto není třeba tuto problematiku dále rozvádět. Chtěl bych pouze uvést jeden fenomén, který se může v jisté situaci projevit. Jedná se o krajany, kteří třeba po dvaceti letech exilu navštívili poprvé svou starou vlast. Podle toho, z které cizojazyčné oblasti pochází, může dojít k dojmu, že známí lidé z jejich rodiště spatřeni po dvaceti letech poprvé mluví na poslech krajanů příslušným cizím jazykem, i když ho objektivně vůbec neznají. Vyžaduje to však dostatečný prostorový odstup, aby slovům nebylo konkrétně rozuměno. Pozornost musí ale být zaměřena na tyto známé osoby. Obvykle stačí pouze krok vpřed a podvědomí přepíná u těchto osob na mateřštinu, krokem zpět ihned na cizí jazyk. Příslušné přepínání lze stále opakovat. Tento fenomén nemá ovšem nic společného s fyzikou a její jednotkou zvuku, tedy decibely, vzhledem k prostorovým změnám. Na duševní projevy se nemůžeme dívat očima přírodní vědy. Zde

máme opět příklad pro rozdíl mezi vědami přírodními a humánními. Při jazykových změnách podvědomí interpretuje krok vpřed směrem ke známým osobám jako krok do rodiště, a krok zpět jako návrat do nové vlasti v zahraničí. Zdůrazňuji zde slovo vlast, poněvadž podvědomí tyto osoby z rodiště, neboli staré vlasti, vtahuje zpět do vlasti nové, neboť nedochází k přerušení jejich vzájemného rozhovoru. Máme zde dvojí identitu, kde převažuje nová svobodná vlast. Základní princip lidské osobnosti, tedy svoboda, se prosazuje tak, jak jsme poznali již u emigrantských snů. Duševní procesy nelze tedy posuzovat technicky, poněvadž se jedná o živou inteligenci, která se sice dá pochopit, ale ne měřit technickými mírami.

Přes podvědomí si dovedeme vysvětlit i úspěch nebo selhání. V roce 2006 na fotbalovém mistrovství světa ve Spolkové republice Německo to české národní mužstvo na rozdíl od mistrovství Evropy pod trenérem Karlem Brücknerem nedotáhlo příliš daleko. Ztroskotalo na národním mužstvu Ghany. Vysvětlení této porážky musíme hledat v psychologii hráčů a sice v jejich podvědomí a ne v hracích schopnostech. České národní mužstvo se stalo obětí duševních funkcí člověka. Jeho vyřazení začalo úspěchem, neboli výhrou nad americkým národním mužstvem 3:0. Tato výhra vedla k přecenění vlastní kvality hry a podcenění následného soupeře, to je národního mužstva Ghany, neboť africký fotbal se prozatím teprve dostával do zorného úhlu ve srovnání s jihoamerickým fotbalem, kde Brazílie a Argentina byly považovány za obávané těžké soupeře. Tato osudná konstelace byla přejata podvědomím a měla v zahajovací fázi vliv na aktivitu a taktiku hry. Ghanské národní mužstvo však prokázalo proti očekávání rychlost a výbornou techniku hry a než se české národní mužstvo vzpamatovalo, prohrávalo s nevyrovnatelným rozdílem proti kvalitnímu soupeři.

V podvědomí musíme hledat i některé duševní jevy, které podle mého úsudku nepatří do rukou psychiatrie. Na jedné střední škole jsem jako předseda předmětové komise zavedl v celé řadě tříd v anglickém jazyce do výuky anglickou učebnici s titulem *Headway*, což znamená „pokrok“. Ve dvanácté lekci dílu *Pre-intermediate* vypráví jeden vikář ve funkci vyháněče duchů. Pomáhá například lidem, jimž se zjevuje někdo z jejich zemřelých příbuzných. Vyháněč duchů vysvětluje tato zjevení tím, že zemřelý příbuzný zanechal na tomto světě nějaký nedorozšířený problém, který jej drží jakoby v pasti mezi tímto viditelným a neviditelným světem.

Vyháněč duchů prý pomůže těmto zemřelým vyřešit jejich problém a tím nechají své příbuzné na pokoji. Z osmdesáti procent se prý jedná právě o příbuzné. I když zde nepopírám transcendentální realitu, poněvadž nemám žádný spolehlivý protidůkaz, podíváme se na tento jev raději v rámci psychoanalýzy. Tyto případy jsem oddělil z oblasti psychiatrie, neboť se nejedná o duševní onemocnění. Problém spočívá v živých příbuzných, v nichž nějakou formou autosugesce dochází k povrchovým halucinacím, které čerpají z nejbližšího vztahového středu, nedá se ale vyloučit, že mají i symbolickou náplň, záleží totiž na jejich původu. Vyháněč duchů je však odstraňuje sugestivním způsobem tak, že například prohlásí: „Problém vašeho zesnulého příbuzného jsem vyřešil a nyní jej zde už nic nedrží, odešel v pokoji na onen svět a nechá vás od nynějška na pokoji.“ Tato slova mají sugestivní účinek a ihned působí jako sugesce při hypnóze.

Na závěr této kapitoly se vrátíme k cizím jazykům. Po létech pobytu v zahraničí se ovládnání cizího jazyka dostane při dostatečném účelně zaměřeném snažení u dospělého člověka na úroveň jazyka mateřského. Stálým kontaktem s příslušným cizím jazykem dochází v podvědomí k postupnému oslabování jeho cizosti až k úplnému vymizení. Tento jazyk není už subjektivně pocítován jako cizí a je podvědomě zaměnitelný s mateřštinou. Uživatel v něm získal téměř maximální stupeň jistoty. Stává se, že dochází k podvědomé záměně jazyků. Třeba až na konec televizního programu si uvědomí, že to nebyl mateřský jazyk. V cizí společnosti začne spontánně mluvit česky, v české zase německy nebo anglicky nebo jiným cizím jazykem.

Kapitola XVII

Tři zásadní chyby pedagogické praxe: předsazení pedagogiky před předmět – odebrání jistoty – odepírání samostatnosti

V této části se napojíme myšlenkově na první kapitolu, „vyhodíme udi-ci“ a vytáhneme obrazně řečeno centrální pojem, a to je „jistota“. V pohledu zpět na mé vlastní zkušenosti v získávání cizojazyčných vědomostí a později s výukou narážím opět na jistotu jako centrální element, nosný pilíř. Němčinu jsem si v plném rozsahu osvojil sám. U angličtiny jsem však pokračoval na německých školách a musím přiznat, že jsem nebyl v nejmenším spokojený. Výuka německými učiteli mi připadala jakoby znepřístupněná, scházel mi přímý kontakt k předmětu. Velmi dobré podání jsem naproti tomu zakusil v biologii a chemii, kde učitelé byli schopni uvést žáky do přímého kontaktu s prezentovanou učební látkou, která byla názorně rozvíjena.

Na německých školách je pedagogika vzhledem k důkladnosti mentality stavěna mylně často před předmět. Za tím se skrývá nedostatečná znalost všeobecných psychologických faktorů a nebo neschopnost a nebo vůle o nich popřemýšlet. Svého času jsem vyučoval němčinu jako cizí jazyk orientovanou na výkon povolání (Berufsorientiertes Deutsch). Jednalo se o akademiky, převážně o inženýry a lékaře pocházející z různých zemí světa. Německý autor této učebnice v příručce pro učitele velmi zdůrazňoval, že si studenti mají odvodit význam nových slov z kontextu vět a textu. Samozřejmě, že jsem tento požadavek přenesl na studenty. Ani jeden z nich mě neuposlechl i přes opakované výzvy. Nedivím se. Byl to návrh, který je v rozporu s přirozenou psychologií člověka v daném situativním kontextu. Studenti chtěli porozumět textu přesně, vyžadovali pro sebe podvědomě jistotu. V jiném případě by pociťovali své učení jako nedokončené a tím by nemohlo dojít k subjektivnímu uspokojení, z něhož vyplývá osvobození a motivace k dalším krokům v učebním procesu. Tato motivace nebyla na první pohled vlastně zapotřebí, neboť studenti si plně uvědomovali, že základem úspěšného života v Německu je zvládnutí německého jazyka. K motivaci rodící se v úspěchu však přirozeně docházelo teprve splněním příslušné zákonitosti, to je vyhledáním nových slovíček ve dvoujazyčném

slovníku a získáním jistoty a úspěchu přes význam těchto slovíček. Subjektivní uspokojení jako odměna hrála tedy důležitou úlohu. – Nepopírám tímto možnost, že se dá význam nových slov odvodit z kontextu. To se však úspěšně děje v reálných situacích, do nichž je student zapojený. Zde pak dochází k zvýšenému vnitropsychickému tlaku na dekodální mechanismy ve spojení vnímání situace jako vlastní. V tomto případě je zmobilizovaná celá duševní soustava a napomáhá i nevědomí. Ve škole se však jedná o umělé situace s texty, v nichž vystupují cizí osoby. V reálné situaci dochází i u dospělých ke správnému dekódování gramatických struktur a jejich porozumění, nejenom porozumění pouhého významu slov. Tuto skutečnost jsem si mohl potvrdit z praktického pozorování u cizinců žijících v zahraničí.

Provedeme-li revizi a analýzu práce německých jazykových instruktorů pro učitele včetně instruktorů jazyka německého, zjistíme, že se dopouští v mně známých případech zásadní chyby. Vytváří vlastní metodu výuky, toto schéma předkládají svým „učitelským učňům“ a požadují od nich, aby podle předložené předlohy vyučovali. Po absolvování této praktické přípravy všichni učitelé prohlašují, že nikdo podle oné vyučovací metody, která jim byla neustále vnucována, ve vlastní pedagogické praxi neučí. Instruktoři předsadí svůj vlastní pedagogický model metody výuky před předmět výuky a odeberou svému svěřenci samostatnost, jak jsem činil já při výuce mé „cyklistky“ v první kapitole této práce. Můj omyl spočíval v tom, že bezpečnost cyklistky měla absolutní prioritu, přičemž jsem jí odebral samostatnost a tím dosažení učebního cíle. Její bezpečnost však nespočívala při samostatné jízdě na kole, což bylo vlastně učebním cílem, v mé ochraně, nýbrž v jejích vlastních rukou, to je v kontaktu nohou se zemí. – K tomuto omylu dochází u pedagogických instruktorů proto, že příprava učitelů je podřízena školnímu úřadu. Silná stránka úřední činnosti je organizace. Jedná se tedy o úřední zásah do výuky, který se manifestuje v dobré organizaci něčeho, co je substanciálně chybné. Takové jevy můžeme považovat za psychologický klam. Jedná se pouze o image, který nevychází ze substance, nýbrž je vytvořen uměle. Je to omyl v estetickém obalu. Opakem umělého pozitivního image neboli psychologického klamu je například automobil Mercedes, jehož příslušně ošetřené kovy, to je

substance, odolávají 30 let korozi a řidič je chráněn při nehodě s následnými přemety vyztuženou konstrukcí karoserie.

Z tohoto poznání můžeme doporučit německému školství reformu při přípravě učitelů. Reforma by měla začít tím, že si příslušní instruktoři otevrou knihu od německého autora Hilberta Meyera s titulem *Metody výuky (UnterrichtsMethoden)*, druhý díl pro praxi, kde se na počátečních stránkách dočtou, že jednotná vyučovací metoda vůbec neexistuje. Druhým krokem musí být podle mého posouzení poskytnutí možnosti novému učiteli určit si metodu výuky podle vlastní osobnosti. Učební metoda musí vycházet ze substance předmětu a být rozvíjena v kontaktu mezi předmětem a žákem v souladu se subjektivní myšlenkovou strukturou učitele. Při veškeré individualitě metod výuky by měla být jako společný jmenovatel schopnost učitele udržet při výuce žáky v kontaktu s učební látkou a to jak při receptivních, tak i reproduktivních učebních pochodech. Tento kontakt by měl učitel posilovat zapojením žáků do procesu výuky i nové látky tím, že se žáci účastní svými příspěvky analytickým a syntetickým způsobem myšlení. Nechat tedy přitom nastávajícího učitele učit a pouze jej usměrňovat, v žádném případě nepředpisovat. To je pouhá „neuróza“ vlastní nejistoty a klamu nezdravého sebevědomí instruktorů. Určování metody výuky, jak to činí někteří instruktoři učitelského řemesla, je hrubý, z pedagogicko-vědeckého a psychologického hlediska naprosto nepřipustný omyl. Všeobecné prvky výuky, jako například vyvolání každého žáka během hodiny, podtrhování barevně důležitých výpovědí a celá řada vedlejších, avšak důležitých prvků výuky, je dobré nastávajícímu učiteli připomínat.

Německá školní i studijní výuka má analytický charakter, to znamená, že se probírá méně látky a jde se přitom do hloubky. Ve Spojených státech se studuje do šířky. Němci jsou toho názoru, že pokud chceme vyřešit nějaký problém, musíme být schopni jej zanalyzovat. Američani ale mají za to, že pro vyřešení problému potřebujeme co nejvíce informací. Tyto dva rozdílné názory určují přístup k výuce.

Výuka není určitě nikde problémem. Ovšem už tradičně je zaměřená pozornost inspektorů na učitele. V komediích se setkáváme s vrcholně nervózním učitelem, jak se snaží při návštěvě inspektora vytáhnout z žáků to, co je nikdy nenaučil. Odpovídá za ně a také je za to chválí. Nenučil je nic,

poněvadž neměli zájem. Nepodařilo se mu ve svých žácích vzbudit a rozpálit zájem, i když mu to klade na srdce samotný Jan Amos Komenský. Realita bývá někdy tvrdá a velká moudrost pedagogiky, která je obdařena i vydatnou porcí idealismu, je bezmocná.

V následující kapitole se budeme věnovat aspektu vztahu jako jádru celého pojednání této knihy.

Kapitola XVIII

Vztah jako základní aspekt života

Z pojednání předcházejících kapitol jasně vyplývá, že vztah hraje základní úlohu v životě člověka a že při jeho zranění dochází k různým duševním poruchám a chorobám. Zdravé a dobré vztahy jsou však důležité i pro klidný a šťastný život člověka. Vztahy narušuje například Zlo nebo negativní emocionalita, která začne potlačovat a ovládat rozum. I samotný strach pohlcující štěstí člověka svědčí často o vztahových problémech, které připouští rozumové řešení, pokud to umožní vůle. Zde se nacházíme v bodě syntézy rozumu a dobré vůle, která je východiskem ze slepé uličky. I učitel a pedagog by měl do středu výchovy postavit úpravu a vývoj vztahu jeho svěřenců k člověku, k přírodě a ke svým učebním předmětům. Vztah ve své univerzalitě se vlastně může realizovat absolutně ke všemu, přičemž může být pozitivní nebo negativní. Výchova by měla vztah vnášet do vědomí a sladovat jej s chováním.

Chtěl bych to zpřítomnit na jednoduchém příkladě. Jednou v létě jsem putoval Alpami v severní Itálii. Narazil jsem na selskou usedlost, kde si asi sedmileté děti nějakých turistů z města hrály s malým koťátkem. Chvilí jsem je zpovzdálí pozoroval. Hrály si s ním bohužel velmi nesprávně. Držely jej občas za hlavu nebo za zadní nožku a třepaly s ním, také jej přitiskly k sobě a plácaly. Když jsem se k nim přiblížil a koťátko vysvobodil z jejich rukou, tak bylo natolik vyděšené, že nebralo vůbec ohled na spisovný jazyk, protože neutíkalo, nýbrž přímo pelášilo, zadní nožky předháněly průkazně přední, a ukrylo se v hromadě dříví. Obě děti, chlapec a děvče, této scéně zaraženě přihlížely. Výchova potřebuje osobní zkušenost a emocionální dotek. Děti si uvědomily, že provedly něco špatného. Dodal jsem pouze, že když budou ke koťátku nedobří, tak bude od nich utíkat, budou-li ho ale mít rádi, tak k nim vždy přiběhne, jakmile je uvidí. Ještě jsem dodal, že koťátko je malé a že je vidí jako obry. Zeptal jsem se, jak by se asi cítily, kdyby obr jako ta lípa, pod níž jsme stáli, zacházel s nimi stejným způsobem jako oni s koťátkem. Děvče mně ihned přislíbilo, aniž bych jej o to požádal, že bude mít koťátko rádo a že mu nebude ubližovat, ale bude ho hladit. Chlapce jsem se musel zeptat na jeho budoucí zacházení s koťátkem. I on

mi přislíbil nápravu ve svém chování. Odešel jsem v naději, že celý můj pedagogický zákrok nebyl zbytečný.

Přenechávám úvahy o případných příčinách jejich předcházejícího chování příslušným odborníkům, a sice dětským psychologům. Jednalo se u těchto dětí však určitě o nějaký impuls z nevědomí za účelem duševního osvobození. Poněvadž mi není známo tehdejší pozadí, které k tomuto nevědomému popudu vedlo, nemohu to dále objasňovat. Negativní jevy narušení vztahu je třeba napravovat a upravovat. Další příklady vezmu z oblasti školství. V Západním Německu zadalo svého času Ministerstvo školství rozvoj analytického myšlení jako učební cíl a rozvoj kritického myšlení jako cíl výchovný. S učebním cílem se dá bez výhrad souhlasit, výchovný však nedovedu přijmout, poněvadž je produktem analýzy a je vytržen z kontextu vztahu. Záměr ministerstva byl zřejmě politicky motivován v souvislosti se zkušeností s Hitlerovou zločineckou diktaturou. Přesto si myslím, že tento výchovný cíl znamenal nezvážené přecenění schopností žáků. Kritické myšlení předpokládá myšlení analytické a velké množství informací a z toho odvozené argumentační schopnosti. Kritické myšlení má v případě nedostatku předpokladů i negativní dopad na vztah, slouží k prosazování vlastního ega a nebo se jedná o šíření „bludů“ podvědomí a nevědomí v emocionálním obalu. Uvedu k tomu jako důkaz jeden příklad. Svého času jsem učil v Západním Německu na gymnáziu pro dospělé německý jazyk a literaturu. Asi 22-letá gymnazistka se mi stěžovala, že mají na škole i předmět náboženství. Musím z neutrální pozice k náboženství na oné škole bohužel říct, že její následný kritický protest byl naprosto neoprávněný. Tato gymnazistka chtěla totiž studovat po maturitě dějiny umění. V galeriích se nachází spousta obrazů starých mistrů s biblickými a náboženskými motivy, nemluvě o sochařství a stavitelství. V Západním Německu se dá z náboženské výuky i maturovat, poněvadž slouží šíření vědomostí, které by oné kritické gymnazistce při porozumění uměleckých děl s náboženskou tematikou jenom prospěly. Utváření vztahu musí být tedy výchovným cílem a ne vytváření kritického myšlení. Ze správného vztahu jak k dobrým, tak i špatným věcem vyplývá správná kritika. S narušeným vztahem k náboženství by jako historička dějin umění mohla mít k dílům s náboženskou tematikou negativní vztah, což by mohlo subjektivně zkreslovat její pohled na příslušná díla. Přitom je základem kultury

a umění i mimo Evropu vedle řeckého a římského přínosu právě křesťanství.

Německé ministerstvo školství myslelo v souvislosti s multikulturní společností ve své zemi i na výchovu k toleranci. Jak výchova ke kritickému myšlení, tak i výchova k toleranci jsou vztahovými záležitostmi, ta první je negativně nabitá, druhá pozitivně. Proti toleranci jako výchovnému cíli nelze nic namítat, neboť oslabuje negativní emocionalitu a zapadá kladně do pozitivnosti vztahu.

Na závěr celé této práce uvádím ještě dva malé stejnorodé příklady ze Spolkové republiky Německo k naléhavosti probuzení vědomí pro vztah ve školní výchově, ale i pro život každého jednotlivce. Jednou jsem jel autobusem, který byl plný gymnazistek ve věku od 17 do 20 let. Určitě se jednalo o slušná a jinak hodná děvčata. Na jedné zastávce nastoupil jeden dědeček s babičkou ve věku hodně nad 80 let. Ani jediné z těchto mladých děvčat nenabídlo své místo. – Při jiné cestě tramvají jsem byl svědkem, jak jeden muž středního věku uvolnil starému pánovi místo k sezení, poněvadž se k tomu nikdo z velkého počtu mladších žáků neodhodlal. Starý pán nato prohlásil: „To se dnes zřídka stává.“ (Das kommt heute selten vor.) Vyznělo to jako obžaloba.

Chceme-li zlepšit vztahy a zkvalitnit náš osobní život a život celé společnosti, musíme lépe ovládat sebe, což nám ulehčí lepší znalost psychoanalýzy. Nesmíme dopustit, aby nás ovládalo Zlo, negativní emocionalita a strach. Snahu nevědomí pro osvobození musíme podrobit vědomému rozumu, který je znalcem pravdy, spravedlnosti a dobra a svěřit tyto kvality dobré vůli, která při jejich dosažení a naplnění napomáhá.

Je pravda, že se člověk často neubrání emocionálními reakcím. Velká část jeho vztahu k okolí se odehrává během jeho života na emocionální hladině. V médiích se dozvídá o podvodných praktikách některých subjektů, což jej emocionálně vyvede z míry, i když se ho to na první pohled vůbec netýká. Z psychoanalytického hlediska se ho to však velmi citelně osobně týká. Identifikuje se totiž s podvedenou obětí, která třeba za miliony obdržela v podvodném jednání subjektu nulovou protihodnotu. Tato identifikace je posílena jeho smyslem pro spravedlnost. Kdyby měl sklon k podvodným jednáním, tak by ve svém vnitřním postoji stál na straně pachatele, přičemž by pociťoval uspokojení. Emocionalita ražení dobré vůle nepůsobí

destruktivně na pozitivitu vztahu a proto není třeba ji potlačovat nebo překonávat. Jedná se o jistou formu odsouzení zločinu.

Závěr

Doufám, že předcházející kapitoly přispěly čtenáři k lepšímu porozumění člověka. Psychoanalýza je oblastí, která je ve svých částech stále ještě ukrytá. Psychoanalytika je možno srovnat s archeologem, který odkrývá a nalézá v duši skryté poklady pro lepší chápání člověka a částečně i života. Tyto poklady souvisí s vývojem člověka a jsou současně i důležitými aktuálními prvky jeho osobnosti.

V psychoanalýze se hledá pravda podstatně obtížněji než v některých jiných humánních vědách. Verifikace „objevů“ psychoanalytika vyžaduje dlouhodobou zkušenost. Od psychoterapeuta se rovněž vyžaduje mnoho. Můžeme jej srovnat s chirurgem v humánní medicíně, který se musí učit a sbírat zkušenosti právě přes praxi mimo teoretické studium dostupné literatury.

Autor

Literatura

Následná literatura není seřazena podle abecedy, nýbrž podle oblastí a užívání. Tedy například ne Freud Sigmund, ale Sigmund Freud. Pod cizojazyčným titulem se nachází jeho překlad do češtiny.

- *Alfred Adler: Menschenkenntnis, Fischer Taschenbuch Verlag 6080*
Poznání člověka
- *Sigmund Freud: Abriss der Psychoanalyse. Das Unbehagen in der Kultur.*
Nástin psychoanalýzy. Nesnáž kultury
Fischer Taschenbuch Verlag 6043
- *Sigmund Freud: Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*
Vtip a jeho vztah k nevědomí
Fischer Taschenbuch Verlag 6083
- *C. G. Jung: Über Grundlagen der psychoanalytischen Psychologie*
O základech psychoanalytické psychologie
Fischer Taschenbuchverlag 6302
- *C. G. Jung: Über die Psychologie des Unbewussten, Fischer Taschenbuch*
Verlag 6299
O psychologii nevědomí
- *C. G. Jung: Bewusstes und Unbewusstes, Fischer Taschenbuch Verlag 6058*
Vědomí a nevědomí
- *Leo Navratil: Schizophrenie und Dichtkunst, Deutscher Taschenbuch Verlag*
15020
Schizophrenie a básnické umění
- *Hilbert Meyer: Unterrichtsmethoden, I. Theorieband, 6. Auflage 1994,*
Verlag Cornelsen
Metody Vjuky, I. Svazek teorie
- *Hilbert Meyer: Unterrichtsmethoden, II. Praxisband, 6. Auflage 1994,*
Verlag Cornelsen
Metody Vjuky, II. Svazek pro praxi
- *Guido Knopp: Hitlers Helfer, Vollstrecker der Macht*
Hitlerovi pomocníci, Vykonavatelé moci
C. Bertelsmann Verlag GmbH 1996
- *Guido Knopp: Hitlers Krieger, C. Bertelsmann Verlag GmbH 1998*
Hitlerovi válečníci

- *Guido Knopp: Hitlers Helfer, Die Täter
Hitlerovi pomocníci, Pachatelé
C. Bertelsmann Verlag GmbH 1998*
- *Daniel Jonah Goldhagen: Hitlers willige Vollstrecker
Hitlerovi ochotní vykonavatelé
Bertelsmann Club GmbH 1996 (a další)*
- *Franz Kafka: Sämtliche Erzählungen, Fischer Taschenbuch Verlag 1078
Veškeré povídky*
- *Franz Kafka: Tagebücher 1910 – 1923, Fischer Taschenbuch Verlag
Deníky*
- *Raymond A. Moody: Life After Life, 1975
Život Po Životě*
- *John and Liz Soars: Headway, Pre-Intermediate, English Course
Pokrok, Pro středně pokročilé, Kurs angličtiny
Oxford university Press*
- *Bible a Kancionál*

Popisy k jednotlivým titulům edice

V první řadě edice pro podporu poznání v oblasti humánních věd bylo vydáno šest titulů:

Tato edice je zaměřena jak na širokou veřejnost, středoškoláky a studenty, tak i na odborné kruhy. V oboru psychoanalýzy jsou sepsána tři díla. První se jmenuje „NÁVRAT K ZÁKLADŮM – Po stopách podvědomí a nevědomí“, druhé: „SUGESCE, AUTOSUGESCE A HYPNÓZA“ a třetí: „PROČ SE SMĚJEME - Psychologie a psychoanalýza humoru, komiky a ironie“. Po tomto trojhvězdi, které zahrnuje všechny složky osobnosti: nevědomí (Návrat k základům), podvědomí (hypnóza), a vědomí + podvědomí a nevědomí (humor) následuje jedno dílo z oblasti pedagogiky s titulem: „PRAMENY STUDÁNKY PEDAGOGICKÉ PRAXE – Pedagogika, psychologie a psychoanalýza – místy s humorem“. Do této ediční řady je pojat ještě humoristický román „OZVĚNY LÁSKY“ a stejnojmenný scénář. Tyto zábavné texty mohou být použity i ke studijním účelům.

Následné popisy se nachází na zadních stranách obalu:

Popis k „Návrat k základům“

Tato psychoanalytická práce se obrací jak na odborné kruhy z nejrůznějších oblastí života, tak i na širokou veřejnost se zájmem o hlubší poznání člověka. Nabízí hluboký pohled do funkcí podvědomí a nevědomí. Autor osvětluje činnost duševní soustavy ve snu, kreativním procesu a duševní nemoci, kterou definuje jako symbolickou manifestaci zraněného vztahu. Nosnými pilíři této psychoanalytické práce jsou svoboda a vztah jako základní principy duševní dynamiky. – Veškerá duševní činnost, mimo jiné i řešení problémů, vědecké poznatky, technický vývoj a umění vychází podle autorova zjištění ze základní funkce nevědomí, to je osvobozování

Popis k „Sugesce, Autosugesce a Hypnóza“

Slovo „Hypnóza“ se nachází ve slovní zásobě téměř každého člověka. Za tímto výrazem se skrývá široká škála faktorů, které jsou náplní tohoto zvláštního fenoménu řízené funkce duševní soustavy. Autor uvádí všechny

prvky hypnózy, které jsou výsledkem vědecké práce amerických, německých a dalších badatelů. Jako teoretický psychoanalytik připojuje vlastní osvětlující komentáře k existujícím fenoménům hypnózy. V „Základní teorii hypnózy“ nabízí nové porozumění podstaty tohoto fenoménu vedle dosavadních uvedených teorií příslušných expertů.

Popis k „Proč se smějeme“

Smích nás věrně doprovází našim životem. Víme ale, proč se smějeme? Odpověď zní následovně: „Protože nám něco připadá komické.“ Tento postřeh je sice správný, ale velmi obecný a povrchní. Abychom vnikli do „tajemství“ smíchu, musíme jeho příčinu podrobit důkladné psychologické a „technické“ systematické analýze, o což se toto dílo v souvislé teorii pokouší, přičemž nahlédneme do podstaty humoru, komiky a ironie. Psychoanalytické rozuzlení nám v tomto díle podává konečné vysvětlení „tajemství“ smíchu.

Popis k „Prameny studánky pedagogické praxe“

Pedagogika je tradičně příliš zaměřená na didaktiku a postrádá všeobecně a to i mimo Českou republiku a Evropu psychologickou, především ale psychoanalytickou substanci, která nám umožní lepší orientaci v oblasti výuky a výchovy a vyvádí z bloudění v omylu. Didaktická část této skromné práce sice oslovuje konkrétně jazykáře, je ale všeobecně platná pro všechny předměty. V demokratických společnostech můžeme pozorovat úpadek učebního výnosu a rozklad chování žáků. Autor se pokouší nastínit cestu k nápravě. Sporadický humor a kapitola satiry jsou výrazem bezmocnosti všech pracovníků ve školství. Stali se spolu s žáky oběťmi společnosti, v níž schází žákům přirozeně uznávaná autorita a smysl pro poslušnost, která je duší každé organizace nezbytné pro zdravou funkci společnosti.

Popis k „Ozvěny lásky“

Tento román je syntézou exilu s vlastí. V jeho druhé polovině se jedná o závěrečný boj proti komunismu v duchu humoru. O jakou zbraň vlastně jde, nám zjeví samotná četba. Román má však vážné pozadí. Jedná se v něm mimo jiné o hledání smyslu života, který nachází hlavní postava

jako ateista nakonec v lásce, která se rodí po překonání vlastního „já“ ve svobodě ve spojení s Bohem.

Román je převeden i do základní formy scénáře podle normy Hollywoodu a je publikován pod stejnojmenným titulem jako humoristická komedie. Scénář můžeme tedy číst jako drama.

Popis ke „Scénáři Ozvěny lásky“

Toto dílo vzniklo podle stejnojmenného románu, který byl převeden do základní formy scénáře podle normy Hollywoodu. Scénář můžeme tedy číst jako drama. Zatímco román má hodně „odboček“, musí se scénář ubírat stále stejnou cestou, přičemž by se hlavní postava měla vyskytovat téměř ve všech scénách. V této formě kinematografie se setkáváme se srovnatelnou strukturou jako u dramatu o třech jednáních: situací – konfrontací – rozřešením (u komedie).

Ve druhé řadě edice pro podporu poznání v oblasti humánních věd bylo vydáno pět titulů:

Následné popisy se nachází na zadních stranách obalu:

Popis k „The Fans of Love“

Tato humoristická komedie v anglickém jazyce byla původně sepsána v roce 1983 pro jednu filmovou společnost Hollywoodu. Poněvadž se jedná o společenskou komedii, která ve Spojených státech nemá v televizních pořadech tradici, nedošlo k její produkci, což však nikterak nesnižuje její hodnotu v oblasti zábavy čtenáře, který se rád pobaví a zasměje. Určitě poslouží mimo čtenářů se znalostí anglického jazyka i studentům středních škol, gymnázií a studentům anglického jazyka na vysokých školách.

Popis k „Setkání s Dvorním šaškem Nebeského království“

Tato humoristická novela hledá pravý smysl života přes veškerá pokušení a slabosti a zviditelňuje omyly, kterým je člověk vystaven a sice jak v privátním, tak i ve veřejném životě. S příchutí politické satiry se jedná o souboj mezi ateismem s křesťanstvím a materialismem s hodnotami

duchovními v duchu humoru, kde Dvorní šašek Nebeského království nakonec vítězí nad svým ateistickým rivalem.

Popis k „Vrchní velitel Armády spásy“

Hrdina této tragikomické satiry pan Papoušek vzal na sebe nelehký úkol. Chce vykoupit člověka ze ztráty rozumu. Odchází se svým zdravým selským rozumem na psychiatrii, kde je v jednom ze svých snů jmenován Ježíšem Vrchním velitelem Armády spásy. Se ztrátou rozumu člověka zápasí na psychiatrii, bojuje proti nespravedlnosti a chudobě a zasahuje nepřímo do dění světové politiky. Sklízí však, jak tomu už v životě bývá, v malých i velkých bojích jak vítězství, tak i porážku. Nedostatek Lásky a smyslu pro Spravedlnost v politické oblasti a Zlo nakonec jeho snahy zčásti zmaří.

Popis k dvojjazyčné verzi „The Fans of Love“ + „Fanoušci Lásky“ - dvojjazyčně

Tato humoristická komedie v anglickém jazyce byla původně sepsána v roce 1983 pro jednu filmovou společnost Hollywoodu. Poněvadž se jedná o společenskou komedii, která ve Spojených státech nemá v televizních pořadech tradici, nedošlo k její produkci, což však nikterak nesnižuje její hodnotu v oblasti zábavy čtenáře, který se rád pobaví a zasměje. Určitě poslouží mimo čtenářů se znalostí anglického a českého jazyka i studentům středních škol, gymnázií a studentům anglického jazyka na vysokých školách. - Přeložená verze do českého jazyka má usnadnit porozumění humoru i v cizím jazyce.

Popis k „Návrat do života“

V tomto díle autor spojil venkovské prostředí se světem a politiku a lidovost s filozofií v duchu humoru. O sexualitě se mluvilo na rozdíl od naší doby s odstupem pouze v duchu lidového humoru, tvořila však součást vědomí. Lásky je naproti tomu ztvárněna bez humoristické příchuti. Ženy byly tehdy hluboce věřící a tak si braly při setkání na mušku humoru pouze ženskou sexualitu, aby nezhřešily, což autor nepřímo literárně ztvárňuje a uchovává.

V naší době vládne obraz sdělovacích prostředků a počítač, což silně oslabuje vztah ke knize. Společnost je materiálně zaměřená, peníze

ovládají její vědomí, duchovní hodnoty se vytrácí. Písemná elektronická komunikace státních zaměstnanců v některých oblastech nefunguje. I tyto nedostatky společnosti se dostávají do hledí satiry.

Autor uvádí řadu vlastních cizojazyčných textů pro čtenáře se zájmem o cizí jazyky. Všechny texty jsou následně převedeny do češtiny.

Téma románu spočívá v **hledání Pravdy** v různých částech a oblastech díla. Pozvolna se do děje vloudí i humor a pramen tvůrčí svobody. Děj je vložen z velké části do farnosti Žitkovských bohyň od Jiřího Jilíka a od Kateřiny Tučkové.

Autor odešel v roce 1968 jako nepotřebný branec do Západního Německa, kde absolvoval reálku a gymnázium pro dospělé. Následně studoval v Německu a ve Spojených státech jazyky a literaturu. Studium ukončil státnicemi a doktorátem a poté učil i na univerzitě středověkou německou literaturu. Má hluboký náhled do psychoanalýzy, což uplatnil jako autor psychoanalytických děl. Hodně cestoval a pobýval ve Světě.

